

Yuhanna

«Yuhanna *bayan qilgan xush hewer*» ... *Eysa Mesihning eyni salohiyiti* — «*Xudaning Kalam*»dur

¹ Muqaddemde «Kalam» bar idi; Kalam Xuda bilen bille idi hem Kalam Xuda idi. ■ ■

² U muqaddemde Xuda bilen bille idi. ■

³ U arqiliq barliq mewjudatlar yaritildi we barliq yaritilganlarning héchbiri uningsiz yaritilgan emes. ■ ■

⁴ Uningda hayatliq bar idi we shu hayatliq insanalarga nur élip keldi. ■ ■

■ **1:1** «Muqaddemde» — bashqa bir ipadilinishi «hemmidin burun» («alem yaritilishtin burunla») Kalam (alliqachan) bar idi. «Kalam» — «söz», shundaqla «Xudaning sözi» dégen menide bolup, Eysaning bir namidur; körsitidighan menisi intayin chongqurdur. «qoshumche söz»imizni körüng. «**Kalam Xuda bilen bille idi...**» — Mushu yerdiki «bilen bille» dégen grék tilida yene «intayin yéqin munasiwette», «(Xudagha) qarap uni söyidighan» dégen meninimu puritidu. «**hem Kalam Xuda idi**» — bu muhim bayan kalamning Xudaliq tebiitini körsitidu. ■ **1:1** Pend. 8:22; Kol. 1:17; 1Yuh. 1:1, 2. ■ **1:2** Yuh. 17:5. ■ **1:3** «U arqiliq barliq mewjudatlar yaritildi we barliq yaritilganlarning héchbiri uningsiz yaritilgan emes» — bu yerde közde tutulghini Kalam özi héch yaritilgan emes, belki ezeldin Xuda bilen bille mewjut ikenlikidur. «Yaritilghan» grék tilida, mushu yerde «barliqqa keltürülgen» «wujudqa keltürülgen» dégen söz bilen ipadilinishi. Shuningdek bashqa xil ipadilinishi: — «Hemme nerse uning wasitisi bilen boldi we bolghan nersilerdin héch biri uningsiz bolmidi». ■ **1:3** Yar. 1:3; Zeb. 33:6; Ef. 3:9; Kol. 1:16; Ibr. 1:2. ■ **1:4** «shu hayatliq insanalarga nur élip keldi» — yaki «shu hayatliq insanlarning nuri idi». ■ **1:4** Yuh. 5:26; 8:12; 9:5; 12:46; 1Yuh. 1:5; 2:8-11; 5:11.

⁵ We nur qarangghuluqta parlaydu we qarangghuluq bolsa nurni héch bésip chüsheligen emes. ■ ■

⁶ Bir adem Xudadin keldi. Uning ismi Yehya idi. ■ ■

⁷ U guwahliq bérish üçün, yeni hemme insan özi arqiliq ishendürölsun, dep nurgha guwahchi bolushqa kelgenidi.

⁸ *Yehyaning* özi shu nur emes, belki peqet shu nurgha guwahliq bérishke kelgenidi.

⁹ Heqiqiy nur, yeni pütökül insanni yorutquchi nur dunyagha kéliwatqanidi. ■ ■

¹⁰ U dunyada bolghan we dunya u arqiliq barliqqa keltürölgen bolsimu, lékin dunya uni tonumidi. ■

¹¹ U öziningkilerge kelgen bolsimu, biraq uni öz

■ **1:5 «qarangghuluq bolsa nurni héch bésip chüsheligen emes»** — mushu söz ikki bisliq söz bolup, yeni «qarangghuluq bolsa nurni héch chüshen'gen emes» yaki «qarangghuluq bolsa nurni qobul qilghan emes» dégennimu bildüridu. ■ **1:5** Yuh. 3:19. ■ **1:6 «Bir adem Xudadin keldi»** — grék tilida «Bir adem Xudadin ewetildi/boldi». «**Uning ismi Yehya idi**» — Yehya peyghemberni körsitidu. «Yehya» dégen isim grék tilida hem ibraniy tilida «Yuhanna» — «Perwerdigarning méhir-shepqiti» dégen menini bildüridu. ■ **1:6** Mal. 3:1; Mat. 3:1; Mar. 1:2, 4; Luqa 3:3; 7:27; Yuh. 1:33. ■ **1:9 «Heqiqiy nur, yeni pütökül insanni yorutquchi nur dunyagha kéliwatqanidi»** — «kéliwatqanidi» dégenni qandaq yol bilen chüshen'gili bolidu? Bizningche, bu bir jeryanni körsitidu — yeni belkim awwal Meryemning baliyatqusigha peyda bolup, tughulup andin Yehya peyghemberning özige bolghan guwahliqi bilen özining xizmitige kirish jeryani arqiliq «kéliwatatti». Bashqa birxil terjimisi «Bu bolsa dunyagha kélidighan herbir insanni yorutidighan heqiqiy nurdur». ■ **1:9** Yuh. 8:12; 9:5; 12:46. ■ **1:10** Ibr. 1:2; 11:3.

xelqi qobul qilmidi. ■

¹² Shundaqtimu, u özini qobul qilganlar, yeni öz namigha étiqad qilganlarning hemmisige Xudaning perzenti bolush hoquqini ata qildi. ■

¹³ Uni qobul qilgan mushular ya qandin, ya etlerdin, ya insan iradisidin emes, belki Xudadin törelgen bolidu. ■

¹⁴ Kalam insan boldi hem arimizda makanlashti we biz uning shan-sheripige qariduq; u shan-sherep bolsa, Atining yénidin kelgen, méhir-shep qet

■ **1:11 «U öziningkilerge kelgen bolsimu, biraq uni öz xelqi qobul qilmidi»** — «öziningkiler» dégenlik alem we uningda bar bolghan nersilerning hemmisini körsitidu. Hemmisi Mesihningkidur, chünki Xuda alemning hemmisini u arqiliq yaratqanidi, shundaqla uning bashqurushigha tapshurghanidi. **«öz xelqi»** — Israil xelqi, yeni Yehudiy xelqi, grék tilida «özidikiler» bilen ipadiliniyu. ■ **1:12** Yesh. 56:5; Rim. 8:15; Gal. 3:26; 2Pét. 1:4; 1Yuh. 3:1.

■ **1:13 «Uni qobul qilgan mushular ya qandin, ya etlerdin, ya insan iradisidin emes, belki Xudadin törelgen bolidu»** — (1) «qandin ... törelgen emes» (grék tilida «qanlardin emes») — démek, melum bir millettin bolghanliqidin emes. Mesilen, bezi ademler: «Men Xuda alahide tallighan xelq bolghan Yehudiylardin (yaki «kahin ailisi» qatarliqlardin) bolghachqa Xudaning perzen-timen» dep xata oylaydu («Ros.» 17:26ni körüng). (2) «etlerdin ... törelgen emes» — bizningche bu ibare insanning öz tirishish-tirmishishlirini körsitidu. Mesilen köp ademler: «Men Xudaning Musa peyghemberge chüshürgen qanunigha emel qilishqa tiriship, Xudaning perzenti bolimen» dep xata oylaydu. «rimliqlargha»diki «kirish söz»imizdiki «etler» toghruluq izahatimizni körüng. (3) «insanning (grék tilida «erkek insan»ning) xahishidin ... törelgen emes» — démek, herqandaq bir insan (meyli peyghember, meyli kahin meyli jamaettiki birer erbab bolushidin qet'iynezer), bashqa bir insanni Xudaning perzenti qilalmaydu. Uningdin bashqa, héchkim «öz iradisi bilen» özini Xudaning perzenti qilalmaydu. (4) «Xudadin törilish», yeni «qayta tughulush» toghruluq 3:1-22-ayetni körüng.

we heqiqetke tolghan birdinbir yégane Oghliningkidur. ■ ■

¹⁵ (Yehya uninggha guwahliq bérip: — Mana, men *silerge*: «Mendin kéyin kelgüchi mendin üstündür, chünki u men dunyagha kélishtin burunla bolghanidi» déginim del mushu kishidur! — dep jar qildi) ■ ■

¹⁶ Chünki hemmimiz uningdiki tolup tashqanlardin iltipat üstige iltipat alduq. ■ ■

¹⁷ Chünki Tewrat qanuni Musa *peyghember* arqiliq yetküzülgenidi; lékin méhir-shepqet we heqiqet Eysa

■ **1:14 «Kalam insan boldi»** — «insan» mushu yerde «et igisi» yaki «ten» bilen ipadilinidu. **«Kalam insan boldi hem arimizda makanlashti»** — grék tilida «Kalam ten (et) boldi we arimizda chédir tikti». «Chédir» dégen söz mushu yerde shübhisiizki, Eysaning insanlarning arisida hazir bolushi Musa peyghemberning dewride Xuda Özining «muqeddes chédir»ida turup, Öz xelqi arisida hazir bolghinigha oxshash ikenlikini körsitidu. **«biz uning shan-sheripige qaridug; u shan-sherep bolsa, Atining yénidin kelgen, méhir-shepqet we heqiqetke tolghan birdinbir yégane oghliningkidur»** — «Ata» mushu yerde Xuda'Atini körsitidu, elwette. ■ **1:14** Yesh. 7:14; Mat. 1:16; 17:2; Luqa 1:31; 2:7; Kol. 1:19; 2:9; 2Pét. 1:17.

■ **1:15 «Mendin kéyin kelgüchi mendin üstündür, chünki u men dunyagha kélishtin burunla bolghanid»** — démisekmu, Yehya peyghember Eysa Mesihтин alte ay burun tugulghan («Luqa» 1:26-45ni körüng); lékin Mesih «uning bolghinidin ilgiri bolghan». ■ **1:15** Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqa 3:16; Yuh. 1:26,30.

■ **1:16 «hemmimiz uningdiki tolup tashqanliridin iltipat üstige iltipat alduq»** — menisi belkim «uningdiki tolup tashqan méhir-shepqet we heqiqettin iltipat üstige iltipat alduq» dégenliktur. 17-ayetni körüng. «iltipat üstige iltipat» dégen ibare Musaning «Mis.» 33:3de éytqan sözidin élin'ghan.

■ **1:16** Kol. 2:10.

Masih arqiliq yetküzüldi. ■ ■

¹⁸ Xudani héchkim körüp baqqan emes; biraq Atining quchiqida turghuchi, yeni birdinbir Oghul Uni ayan qildi. ■ ■

Yehya peyghemberning guwahliqi
Mat. 3:1-12; Mar. 1:2-8; Luqa 3:15-17

¹⁹ Yérusalémdiki Yehudiylar Yehyadin «Sen kimsen?» dep sürüshte qilishqa kahinlar bilen Lawiylarni uning yénigha ewetkende, uning ulargha jawaben bergen guwahliqi mundaq idi: ■ ■

■ **1:17** «méhir-shepget we heqiqet Eysa Mesih arqiliq yetküzüldi» — «Mesih» bolsa peyghemberlarning aldin éytishiche, Xuda teripidin ewetilgen, haman bir küni kélip menggü hökümraniq qilidighan Padishahni we Qutquzghuchi-Nijatkarni körsitidu. «Tebirler»ni körünglar. ■ **1:17** Mis. 20:1. ■ **1:18**

«Atining quchiqida turghuchi, yeni birdinbir Oghul Uni ayan qildi» — bezi kona köchürmilerde «Atining quchiqida turghuchi, yeni Özi birdinbir Xuda bolghuchi Uni ayan qildi» déyilidu. Bu ikki wariyantning emeliyette chong perqi yoq (1:1-4ni körüng. «Xudaning Oghli»da némila bolmisun xudaliq tebiiti bardur. ■ **1:18** Mis. 33:20; Qan. 4:12; Mat. 11:27; Yuh. 6:46; 1Tim. 6:16; 1Yuh. 4:12.

■ **1:19** «Yérusalémdiki Yehudiylar» — belkim Yehudiylarning aqsaqalliri we mötiwerliri körsitidu. «Sen kimsen?» — bu soalning «Sen özüng toghruluq néme deysen? Peyghembermusen yaki Xuda ewetidighan Mesih-qutquzghuchimusen» dégendek ichki menisi bar idi. Lékin ular uning bergen jawabigha ishinishke teyyar emes idi. Mesilen, «Mat.» 21:25-27ni körüng. «kahinlar bilen Lawiylar» — «kahinlar» ibadetxanida qurbanliq xizmitini qilghuchilar idi; «Lawiylar» («Lawiy» qebilisidin bolghanlar) kahinlarga Yardemchi rolda idi. «Tebirler»ni körüng. ■ **1:19** Yuh. 5:33.

20 U étirap qilip, héch ikkilenmey: — «Men Mesih emesmen» — dep éniq étirap qildi. ■ ■

21 Ular uningdin:

— Undaqtta özüng kim bolisen? Ilyas *peyghember* musen? — dep soridi.

— Yaq, men u emesmen, — dédi u.

— Emise, sen héliqi *peyghember* musen? — dep soridi ular.

U yene: — Yaq! — dédi. ■

22 Shunga ular uningdin:

— Undaqtta, sen zadi kim bolisen? Bizni ewetken-
large jawab bérishimiz üçhün, *bizge éytqin*, özüng
toghruluq néme deysen? — dep soridi.

23 Yehya mundaq jawab berdi:

— Yeshaya *peyghember* burun éytqandek, chölde
«Rebning yolini tüz qilinglar» dep towlaydighan
awazdurmen! ■ ■

24-25 Emdi *Yérusalémdin* ewetilgenler Perisiylerdin
idi. Ular yene Yehyadin:

■ **1:20 «U étirap qilip, héch ikkilenmey... dep éniq étirap qildi»** — «héch ikkilenmey» grék tilida «inkar qilmay» dégen söz bilen ipadiliniidu. ■ **1:20** Yuh. 3:28; Ros. 13:25. ■ **1:21**

«sen **héliqi *peyghember* musen?**» — bu soal Musa *peyghember* aldin'ala éytqan, özining ornini basidighan, shundaqla özidin yuqiri turghan *peyghember*ni körsitidu («Qan.» 18:15-22). Emeliyette bolsa, Musaning «shu *peyghember*» toghruluq béshariti Mesihning özide emelge ashuruldi. ■ **1:23 «Yeshaya *peyghember* burun éytqandek, chölde «Rebning yolini tüz qilinglar» dep towlaydighan awazdurmen!»** — Yeshaya öz kitabidiki 40:3-ayette bayan qilghan «Perwerdigarning yoli» yaki «Rebning yoli» bolsa, Qutquzghuchi-Mesihning yolini körsitidu. Démek, Yehyaning xizmiti Reb Eysa üçhün towa qilidighan xelqni teyyarlashtin ibaret idi. U hetta kemterlik bilen özi toghruluq «Men *peyghember*» démeydu, «Men nahayiti bir awazmen, xalas» deydu. ■ **1:23** Yesh. 40:3; Mat. 3:3; Mar. 1:3; Luqa 3:4.

— Sen ya Mesih, ya Ilyas yaki héliqi peyghember bolmisang, néme dep kishilerni sugha chömlüdürisen? — dep soridi. ■ ■

²⁶ Yehya ulargha mundaq dep jawab berdi:

— Men kishilerni sughila chömlüdürimen, lékin aranglarda turghuchi siler tonumighan birsi bar;

■ ²⁷ u mendin kéyin kelgüchi bolup, men hetta uning keshining boghquchini yéshishkimu layiq emesmen!

²⁸ Bu ishlar Iordan deryasining sherqiy qétidiki Beyt-Aniya yézisida, yeni Yehya peyghember kishilerni *sugha* chömlüdürowatqan yerde yüz bergenidi.

Xudaning qozisi

²⁹ Etisi, Yehya Eysaning özige qarap kéliwatqanliqini körüp mundaq dédi:

■ **1:24-25 «Yérusalémdin ewetilgenler Perisiylerdin idi»** — «Perisiylar» Yehudiy dinigha tewe bolghan, Tewrat tüzümlirige qattiq riaye qilishqa tirishidighan mezheptiki kishiler. **«néme dep kishilerni sugha chömlüdürisen?»** — Yehudiy xelqining arisidiki «Rabbilar» (ustazlar) xéli burun mundaq bir adet békitkenki, eger bashqa milletler («yat eller»)din bolghanlar «Tewrat-Zebur étiqadi»ni qobul qilay dése, awwal xetne qilinishi, andin birxil «sugha chömlüdüriush» qobul qilishi kérek idi. Lékin hazir «sugha chömlüdüriush» qobul qilishi kérek bolghanlar butperes «yat eller» emes, belki özliri qobul qilishi kérek! Yehya peyghember yürgüzgen «sugha chömlüdüriush» kishilerning öz gunahligha bolghan iqrar-towisini, shundaqla Qutquzghuchi-Mesihning kélishige bolghan étiqadini ipadilesh yoli idi (mesilen, «Mat.» 3:2-12ni körüng). ■ **1:24-25** Qan. 18:18. ■ **1:26** Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqa 3:16; Ros. 1:5; 11:16; 19:4.

— Mana, pütkül dunyaning gunahlrini élip tashlaydighan Xudaning qozisi! ■ ■

³⁰ Mana, men *silerge*: «Mendin kéyin kelgüchi birsi bar, u mendin üstündür, chünki u men dunyada bolushtin burunla bolghanidi» déginim del mushu kishidur! ■

³¹ Men burun uni bilmisemmu, lékin uni Israilgha ayan bolsun dep, kishilerni sugha chömüldürgili keldim.

³² Yehya yene guwahliq bérip mundaq dédi:

— Men Rohning paxtek halitide asmandin chüshüp, uning üstige qon'ghanliqini kördüm.
■ ■

³³ Men eslide uni bilmigenidim; lékin méni kishilerni sugha chömüldürüşke Ewetküchi manga: «Sen Rohning chüshüp, kimning üstige qon'ghanliqini körseng, u kishilerni Muqeddes

■ **1:29 «pütkül dunyaning gunahlrini élip tashlaydighan...»** — grék tilida «pütkül dunyaning gunahini élip tashlaydighan ...». «**pütkül dunyaning gunahlrini élip tashlaydighan Xudaning qozisi!**» — Tewrattiki qurbanliqlar Mesih bilen axirlashidu, chünki u eng axirqi «qurbanliq qoza»dur. Bu toghruluq «Yar.» 22:7-8, «Mis.» 12:1-3, «Yesh.» 53:7 we Tewrattiki bashqa yerlerde bésharet bérilgen. ■ **1:29** Yesh. 53:5, 7; Yuh. 1:36. ■ **1:30 «Mendin kéyin kelgüchi birsi bar, u mendin üstündür, chünki u men dunyada bolushtin burunla bolghanidi»** — démisekmü, Yehya peyghember Eysa Mesihning alte ay burun tugulghan («Luqa» 1:26-45ni körüng); lékin Mesih «uning bolghinidin ilgiri bolghan». ■ **1:32 «Men Rohning paxtek halitide asmandin chüshüp, uning üstige qon'ghanliqini kördüm»** — «Roh» — Xudaning Muqeddes Rohi. ■ **1:32** Mat. 3:16; Mar. 1:10; Luqa 3:22.

Rohqa chömlüdürgüchi bolidu!» dégenidi. ■

³⁴ Men derweqe shu ishni kördüm, shunga uning heqiqeten Xudaning Oghli ikenlikige guwahliq berdim! ■

Eysaning deslepki muxlisliri

³⁵ Etisi, Yehya ikki muxlisi bilen yene shu yerde turatti.

³⁶ U *u yerdin* méngip kétiwatqan Eysani körüp:

— Qaranglar! Xudaning qozisi! — dédi. ■

³⁷ Uning bu sözini anglighan ikki muxlis Eysaning keynidin méngishti.

³⁸ Eysa keynige burulup, ularning egiship kéliwatqinini körüp ulardin:

— Nème izdeysiler? — dep soridi.

Ular:

— Rabbi (bu *ibranıyche* söz *bolup*, «ustaz» dégen menide), qeyerde turisen? — dédi.

³⁹ — Bérip körünglar, — dédi u. Shuning bilen, ular bérip uning qeyerde turidighanliqini kördi we u

■ **1:33 méni kishilerni sugha chömlüdürushke Ewetküchi** — «Yehyani sugha chömlüdürushke Ewetküchi» — Xudadur. «**Sen Rohning chüshüp, kimning üstige qon'ghanliqini körseng,...**» — «Roh» — Xudaning Muqeddes Rohi. «**Sen Rohning chüshüp, kimning üstige qon'ghanliqini körseng, u kishilerni Muqeddes Rohqa chömlüdürgüchi bolidu!**» — Yehyaning mushu guwahliqi Mesihni körstidu; chünki Mesih Muqeddes Rohini töküshi bilen nijat élip kélidighan «yéngi ehde»ni түzgüchidir («Yer.» 31:31-34, «Ez.» 36:25-27, «Yesh.» 32:15-20 we bashqilar). ■ **1:34 «Xudaning Oghli»** — bu nam hergizmu Xuda bilen Eysa otturisidiki jismaniy jehettiki ata-baliliq munasiwetni emes, belki rohiy jehettiki munasiwetni bildüridu. «Tebirler»nimu körüng. «Xudaning Oghli» bezi kona köchürülmilerde «Xudaning tallighini» déyilidu. ■ **1:36 Yesh.** 53:7; Yuh. 1:29; Ros. 8:32

küni uning bilen bille turdi (bu waqit shu kunning oninchi saiti idi). ■

⁴⁰ Yehya *peyghemberning* yuqiriqi sözini anglap, Eysaning keynidin mangghan ikkiylenning biri Simon Pétrusning inisi Andriyas idi.

⁴¹ Andriyas awwal öz akisi Simonni tépip, uningha:

— Biz «Mesih»ni taptuq! — dédi («Mesih» ibraniyche söz bolup, grék tilida «Xristos» dep terjime qilinidu) ■

⁴² we akisini Eysaning aldigha élip bardi. Eysa uningha qarap:

Sen Yunusning oghli Simon; buningdin kéyin «Kifas» dep atilisen, — dédi (menisi «tash»tur). ■ ■

Filip we Nataniyelning chaqirtilishi

⁴³ Etisi, Eysa Galiliye ölkisige yol almaqchi idi. U Filipni tépip, uningha:

— Manga egiship mang! — dédi

■ **1:39 «oninchi saet»** — Yuhanna bayanida «Rim waqti»ni ish-litidu (buninggha ispat bar). Shunga bu waqit etigen saet on bolsa kérek. ■ **1:41 ««Mesih» ibraniyche söz bolup, grék tilida «xristos» dep terjime qilinidu»** — «Xristos» derweqe grék tilida «mesih qilin'ghan», «may sürülgen» dégen menide. Kéyin,

dunyawi étiqadchi jamaetning bezliri Eysani «Eysa Mesih», bashqa beziliri (grék tilidiki teleppuzgha egiship) «Yeyus Xristos» deydu. Yehudiy étiqadichlar: «Yeshua Méshiyah» deydu. ■ **1:42 «Sen Yunusning oghli Simon»** — «Yunus» grék tilida «Yonah». Bezi kona köchürmilerde «Yuhanna» sheklide körüldü.

■ **«kéyin «Kifas» dep atilisen»** — «Kifas» ibraniyche söz bolup, grék tilida «Pétrus» dep terjime qilinidu; lékin «Kifas» ibraniy tilida her türlük tashni bildüridu, «Pétros» grék tilida herxil kichik tashni bildüridu. ■ **1:42 Mat. 16:18.**

44 (Filip Beyt-Saidaliq bolup, Andriyas bilen Pétrusning yurtdishi idi). ■

45 Filip Nataniyelni tépip, uninggha:

— Musa peyghember Tewratta we bashqa peyghemberlermu *yazmilirida* bésharet qilip yazghan zatni taptuq. U bolsa Yüsüpning oghli Nasaretlik Eysa iken! — dédi. ■ ■

46 Biraq Nataniyel:

— Nasaret dégen jaydin yaxshi birnéme chiqamdu?! — dédi.

Kélip körüp baq! — dédi Filip.

47 Eysa Nataniyelning özining aldigha kéliwatqanliqini körüp, u toghruluq:

— Mana, ichide qilche hiyle-mikrisi yoq heqiqiy bir Israilliq! — dédi.

48 Nataniyel: — Méni qeyérimdin bilding? — dep soridi.

Eysa uninggha jawab béríp: — Filip séni chaqirishtin awwal, séning enjür derixining tüwide olturghanliqingni körgenidim, — dédi.

49 Nataniyel jawaben: — Ustaz, sen Xudaning Oghli, Israilning Padishahisen! — dédi. ■

50 Eysa uninggha jawaben:

— Séni enjür derixining tüwide körgenlikimni éytqanliqim üçün ishiniwatamsen? Buningdinmu chong ishlarni körisen! — dédi

51 we yene:

■ 1:44 Yuh. 12:21.

■ 1:45 «Filip Nataniyelni tépip,...» — «Nataniyel» Injildiki bashqa bayanlarda «Bartolomay» (Tolmayning oghli) dep élinidu. ■ 1:45 Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:18; 2Sam. 7:12; Yesh. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10, 11; 53:1-12; Yer. 23:5; 33:14; Ez. 34:23; Dan. 9:24; Zek. 6:12; 9:9. ■ 1:49 «Ustaz» — grék tilida «rabbi».

— Berheq, berheq silerge éytip qoyayki, siler asmanlar échilip, Xudaning perishtilirining Insan’oghlining üstidin chiqip-chüshüp yüridighanliqini körisiler! — dédi. ■ ■

2

Kana yézisidiki toy ziyapiti

¹ Üchinchi küni, Galiliyediki Kana yézisida bir toy boldi. Eysaning anisi *Meryem* u yerde idi

² hem Eysa we uning muxlisirimu toygha teklipl qilin’ghanidi.

³ Toyda sharab tügep qalghanda, Eysaning anisi uninggha:

■ **1:51** «**Insan’oghli**» — Muqeddes yazmilarda (Tewratta) «Insan’oghli» dégen ibare aldin éytilghan, dunyani qutquzushqa kélidighan «Mesih»ni körsetkenidi (mesilen, «Dan.» 7:13-14). Tewrat-Zebur boyiche, bu Ewetilgüchining Xudaning küch-qudriti we shan-sheripi bilen ershtin chüshüp, pütkül insanlarni menggü bashquridighanliqi aldin éytilghan. Uningdin muhimi, bizningche, Eysa Mesihning bu namni özi heqqide köp ishlitishi özining toluq insan ikenlikini, insaniyet bilen bir ikenlikini tekitlesh üçün idi. Chünki ersh teripidin éytqanda ajayib ish shuki, gerche u ezeldin «Xudaning Oghli» bolghan bolsimu, u hazir yene «insanning oghli»mu idi. «Tebirler»ni körüng. «**siler asmanlar échilip, Xudaning perishtilirining Insan’oghlining üstidin chiqip-chüshüp yüridighanliqini körisiler!**» — mushu yerde bizningche Mesih «Yar.» 28:12ni közde tutidu. Hezriti Yaqup alametlik bir chüshni körgen. Chüshte u yer üstide turup asman’gha yétidighan bir pelempeyni körgen, perishtiler uning üstidin «chiqip-chüshüp turatti». Démek, Eysa Mesih özi del shu «asman’gha yétidighan pelempey»dur. ■ **1:51** Yar. 28:12.

— Ularning sharabliri tügep qaptu, — dédi. ■

⁴ Eysa uninggha: — Xanim, méning sen bilen néme karim? Méning waqti-saitim téxi kelmidi, — dédi. ■

⁵ Anisi chakarlarga:

— U silerge néme qil dése, shuni qilinglar, — dédi.

⁶ Emdi shu yerde Yehudiylarning taharet aditi boyiche ishilitilidighan, herbirige ikki-üch tungdin su sighidighan alte tash küp qoyulghanidi. ■

⁷ Eysa chakarlarga:

— Küplerge su toldurunglar, — dédi.

Ular küplerni aghzighiche toldurushti.

■ **2:3 «Ularning sharabliri tügep qaptu»** — mushundaq ish toy igisini chongqur xijaletke qoyupla qalmay, gahi ehwallarda qiz tereptikiler yigit tereptikilerning üstidin dewa qilishi mumkin idi.

■ **2:4 «Xanim, méning sen bilen néme karim?»** — Mesihning bu sözi bizni heyran qaldurushi mumkin. Némishqa Eysa öz anisigha shundaq gep qilidu? Meryem öz oghlining Mesih ikenlikini biletti. Lékin u belkim: «Bu méning oghlum, men uning anisi, choqum méning telipimni orunlishi kérek» dep oylishi mumkin idi. Lékin Xudaning padishahliqi ichide bizning Xudaning melum adimi bilen bolghan birer «jismaniy munasiwet»ning héchqandaq inawiti yoqtur; peqet Xudaning Mesihde bolghan mehir-shepquitige iman-ishench baghlisaq, andin uningdin birer nerse telep qilishqa bolidu. Meryemning xapa bolmasliqi we 5-ayettiki imanliq sözlerni éytishi uning bu muhim nuqtini obdan chüshinip yetkenlikini ispatlaydu. «**Méning waqti-saitim téxi kelmidi**» — «méning waqti-saitim» dégen ibare adette Mesihning ölümi, tirilishi we asman'gha kötürülüşini körsitidu. Közde tutulghini Eysaning bu ishlar arqiliq «ulughlandurulushi»dur — 12:23, 27, 28, 31ni körüng. Shunga mushu yerde belkim «men ashkare qilinidighan waqit téxi kelmidi» dégendek menide bolushi mumkin. «Yh.» 4:21, 23, 5:25, 28, 29, 7:30, 8:20, 12:23, 27, 28, 31, 13:31, 16:26, 17:1ni körüng. ■ **2:6 «ikki-üch tung»** — grék tilida «ikki-üch «métrét»». Herbir küpke 80-100 litr su sighidu, jemi 480-720 litr su bar idi.

⁸ Andin u ulargha yene:

— Emdi buningdin usup toy bashqurghuchigha béringlar, — dédi.

Ular uni apirip berdi.

⁹ Toy bashqurghuchi sharabqa aylandurulghan sudin tétip körgende (u uning qeyerdin keltürülgenlikini bilmidi, emma buni su toshughan chakarlar biletti) toy bashqurghuchi toyi boluwatqan yigitni chaqirip,

¹⁰ uninggha:

— Herbir *toy qilghuchi* yaxshi sharabni toyn-
ing béshida quyidu, andin méhmanlar qan'ghuche
ichkendin kéyin, nachirini quyidu. Ejeba, sen
yaxshi sharabni mushu chaghqiche saqlapsen! —
dédi.

¹¹ Bu bolsa, Eysa körsetken möjizilik alametlarning
deslepkisi bolup, Galiliyening Kana yézisida
körsitilgenidi. Buning bilen u özining shan-
sheripini ayan qildi, we uning muxlisleri
uninggha étiqad qildi. ■

¹² Bu ishtin kéyin u, anisi, iniliri we muxlisleri
bilen Kepernahum shehirige chüshüp, u yerde
birnechche kün turdi.

■ **2:11 «Bu bolsa, Eysa körsetken möjizilik alametlarning deslepkisi bolup,...»** — «Yuhanna»da alahide xatirilen'gen «möjizilik alamet» yaki «möjizilik belge»ler jemi yette bolup, herbiri Eysa Mesihning heqiqiy salahiyitidin bir teripini körsitidighan möjizidir. **«Buning bilen u özining shan-sheripini ayan qildi, we uning muxlisleri uninggha étiqad qildi»** — «uning muxlisleri uninggha étiqad qildi» déyilgini bilen, kéyinki nurghun ishlar muxlislarning bu étiqadining muqim emes, belki intayin nazuk ikenlikini ispatlaydu, elwette.

Soda-sétiq qilghuchilarning ibadetxanidin qoghlinishi

Mat. 21:12-13; Mar. 11:15-17; Luqa 19:45-46

¹³ Yehudiylarning «ötüp kétish héyti»gha yéqin qalghanda, Eysa Yérusalémgha bardı. ■

¹⁴ U ibadetxana *hoylilirida* kala, qoy we kepter-paxtek satquchilarnı hem u yerde olturghan pul tégishküchilernı kördı. ■ ■

¹⁵ U tanidin qamcha yasap, ularning hemmisini qoy-kaliliri bilen qoshup ibadetxanidin heydep chiqardı. Pul tégishküchilerning pullirini chéchip, shirelirini örüwetti

¹⁶ we paxtek-kepter satquchilargha:

— Bu nersilernı bu yerdin élip kétish! Atamning öyini soda-sétiq öyi qilishiwalma! — dédı. ■

¹⁷ Buni körgen muxlisliri *Zeburda* mundaq pütülginini ésiqe élishti:

■ **2:13 «ötüp kétish héyti»** — («pasxa» héyti) — bu Yehudiylarning Musa peyghemberning yéteklishi arqiliq özlirining Misirdiki qulluq hayatidin qutulghan künini xatirilesh héyti bolup, eyni waqıtta Yehudiy erlerning hemmisi Yérusalémgha bérıp, ibadetxanida qurbanlıqlirini soyup, héytı shu yerde ötküzüşı kérek idi. «Mis.» 12-babnı körüng. ■ **2:14 «ibadetxana»** — peqet Yérusalémdiki muqeddes ibadetxanını körsitidu. Bu ibadetxanını Sulayman padishah birinchi bolup miladiyedin ilgiriki 950-yılı qurghanıdı; andin Yehudiylar Pars impériyesi teripidin sürgün bolushidin qaytıp kelgende, yeni miladiyedin ilgiriki 520-yılı qayta qurghanıdı. Bu ibadetxanını Hérod padishah burunğıdinmu heywetlik qılıp qurup chiqqanıdı. Xudaning emri boyiche, peqet Yérusalémdiki bu ibadetxanıdıla qurbanlıq qilishqa bolattı. «kala, qoy we kepter-paxtek» — bularnı qurbanlıqlar üçün satattı. ■ **2:14** Mat. 21:12; Mar. 11:15; Luqa 19:45. ■ **2:16 «Atamning öyini soda-sétiq öyi qilishiwalma!»** — «Zek.» 14:20-21nı körüng.

«Séning *muqeddes* öyüngge bolghan otluq muhebbitim özümni chulghiwaladi!». ■ ■

¹⁸ Shuning bilen Yehudiylar u ishlargha inkas bildürüp uningdin:

— Bundaq ishlarni qilghanikensen, qéni, bizge néme möjizilik alametni körsitip bérisen?! — dep soridi. ■

¹⁹ Eysa ulargha jawab bérrip:

— Ushbu ibadetxanini chuwuwetsenglar, men üç kün ichide uni yéngiwashtin qurup chiqimen, — dédi. ■ ■

²⁰ Shuning bilen bu Yehudiylar yene uninggha:

— Bu ibadetxanini yasawatqili hazirghiche qiriq alte yil bolghan tursa, sen uni qandaqsige üç kündila qurup chiqalaysen?! — dédi.

²¹ Halbuki, uning «ibadetxana» dégini uning öz ténini körsetkenidi.

²² Shunga, u ölümdin tirilgendin kéyin, muxlisleri uning bu déginini ésige aldi we shundaqla muqeddes yazmilardiki bu heqtiki bésharetke hemde Eysaning éytqan sözige ishendi. ■

²³ Ötüp kétish héytida, nurghun kishiler uning Yérusalémda körsetken möjizilik alametlerni körgen bolup, uning namigha étiqad qilishti.

■ **2:17** «séning *muqeddes* öyüngge bolghan otluq muhebbitim özümni chulghiwaladi!» — «Zeb.» 69:9ni körüng. ■ **2:17** Zeb. 69:9

■ **2:18** Mat. 12:38; 16:1; Mar. 8:11; Luqa 11:29; Yuh. 6:30. ■ **2:19**

«Ushbu **ibadetxanini chuwuwetsenglar, men üç kün ichide uni yéngiwashtin qurup chiqimen**» — Eysa éytqan bu alamet u kéyin éytqan «Yunus peyghemberde körülgen alamet-karamet»ke oxshash bolup, özining ölümi we tirilishini körsitidu (mesilen, «Mat.» 12:39ni körüng). ■ **2:19** Mat. 26:61; 27:40; Mar. 14:58; 15:29.

■ **2:22** Luqa 24:8.

²⁴ Lékin Eysa pütkül insanlarning *qelbining* qandaq ikenlikini bilgechke, özini ulargha tapshurmaytti. ■

²⁵ Insan toghruluq héchkimning uninggha guwahliq bérishining hajiti yoq idi; chünki u insanlarning qelbide néme bar ikenlikini özi biletti. ■

3

Qaytidin törilish

¹ Yehudiylar *kéngeshmisining* Perisiylerdin bolghan Nikodim isimlik bir yolbashchisi bar idi.

² Bu adem bir kéchisi Eysaning aldigha kélip:
— Ustaz, séning Xudadin kelgen telim bergüchi ikenlikingni bilimiz. Chünki Xuda uning bilen bille bolmisa, héchkimning sen körsetken bu möjizilik alametlerni körsitishi qet’iy mumkin emes, — dédi. ■ ■

³ Eysa uninggha jawaben:

■ **2:24** «Lékin Eysa pütkül insanlarning qelbining qandaq ikenlikini bilgechke, özini ulargha tapshurmaytti» — bu bayandin «xush xewer»diki axirqi meqsetni körgili bolidu. Eysa Mesih insanlarga bext-beriket emes, belki **özini** ata qilishni yaki «tapshurush»ni xalaydu. Lékin insan özi tüptin Özgertilmise, téxi kona gunahiy tebiette bolsa, «özini tapshurush» qet’iy mumkin bolmaytti. Herbir insan rohta «qayta tughulushi» kérek — bu 3-babning chong témisidur. ■ **2:25** 1Sam. 16:7; 1Tar. 28:9; Zeb. 7:9; 103:14; Yer. 11:20; 17:10; 20:12; Yuh. 6:64. ■ **3:2** «Ustaz» — Ibraniy tilida «Rabbi», «ustaz» dégen menide. ■ **3:2** Yuh. 7:50; 9:16, 33; 19:39; Ros. 10:38.

— Berheq, berheq, men sanga shuni éytip qoyayki, héchkim yuqiridin tughulmighiche, Xudaning padishahliqini körelmes! — dédi. ■

⁴ Nikodim:

— Adem qérighinida qandaqmu qaytidin tughul-sun? Anisining qorsiqigha qayta kirip tughulushi mumkinmu?! — dep soridi.

⁵ Eysa mundaq jawab berdi:

— Berheq, berheq, men sanga shuni éytip qoyayki, hem sudin, hem Rohtin tughulmighiche, héchkim Xudaning padishahliqigha kirelmes! ■

⁶ Ettin tughulghan bolsa ettur; rohtin tughulghan bolsa rohtur. ■

⁷ Sanga: «Yuqiridin tughulushunglar kérek» déginimge heyran qalma.

⁸ Shamal xalighan terepke soqidu, sen uning awazini anglaysen, lékin qeyerdin kélip, qeyerge baridighinini bilmeysen. Rohtin tughulghan herbirimu shundaqtur. ■

⁹ Nikodim yene jawaben Eysagha:

— Bu ishlar qandaqmu mumkin bolar? — dédi.

¹⁰ Eysa uninggha jawaben mundaq dédi:

— «Sen Israilning ölimasi turup, bunimu bilmem-

■ **3:3 «héchkim yuqiridin tughulmighiche, Xudaning padishahliqini körelmes!»** — «yuqiridin» dégen söz grék tilida yene «qaytidin» dégennimu bildüridu we shübhisizki, mushu yerde **bu ikki menini öz ichige alidu.** ■ **3:5 Tit. 3:5.** ■ **3:6**

Rim. 8:5.

■ **3:8 «Shamal xalighan terepke soqidu, sen uning awazini anglaysen, lékin qeyerdin kélip, qeyerge baridighinini bilmeysen. Rohtin tughulghan herbirimu shundaqtur»** — grék tilida «shamal» we «roh» birla söz bilen ipadilinidu. Eysaning bu ayettiki küchlük sözlirini «qoshumche söz»imizde bir-birlep sherhleyviz.

sen? ■

¹¹ Berheq, berheq, men sanga shuni éytip qoyayki, biz bilginimizni éytimiz we körginimizge guwahliq bérimiz, lékin siler bizning guwahliqimizni qobul qilmaysiler. ■ ■

¹² Silerge zémindiki ishlarni éytsam ishenmigen yerde, ershtiki ishlarni éytsam qandaqmu ishinisiler?

¹³ Özi ershte bolup, ershtin chüshküchidin, yeni Insan'oghlidin bashqa héchkim ershke chiqmidi. ■ ■

¹⁴ Musa chölde *tuch* yilanni kötürgendek, Insan'oghlimu oxshashla shundaq égiz

■ **3:10 «Sen Israilning ölimasi»** — bu söz belkim Nikodimning Israil ichide sewiyisi eng yuqiri Tewrat ustazi ikenlikini körsitishi mumkin. ■ **3:11 «biz bilginimizni éytimiz we körginimizge guwahliq bérimiz, lékin siler bizning guwahliqimizni qobul qilmaysiler»** — némishqa Eysa Nikodimgha shunche éghir tenbih béridu? Uning bu bayanidin ikki muhim soal chiqidu: «biz» kim?, «siler» kim? Bular toghrisida «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ **3:11 Yuh. 3:32; 7:16; 8:28; 12:49; 14:24.** ■ **3:13 «Özi ershte bolup, ershtin chüshküchidin, yeni Insan'oghlidin bashqa héchkim ershke chiqmidi»** — bezi kona köchürmilerde «özi ershte bolup» dégen söz tépilmaydu. ■ **3:13 Yuh. 6:62; Ef. 4:9.**

kötürülüşhi kérek. ■ ■

¹⁵ Shundaq bolghanda, uninggha étiqad qilghanlarning hemmisi halak bolmay, menggülik hayatqa érisheleydu». ■ ■

¹⁶ Chünki Xuda dunyadiki insanlarni shu qeder söyiduki, Özining birdinbir yégane Oghlini pida bolushqa berdi. Meqsiti, uninggha étiqad qilghan herbirining halak bolmay, menggülik hayatqa érishishi üçündür. ■ ■

¹⁷ Xuda Oghlini dunyadiki insanlarni gunahqa békitish üçün emes, belki ularning u arqiliq qutquzulushi üçün dunyagha ewetti. ■

¹⁸ Kimki uninggha étiqad qilghuchi bolsa, gu-

■ **3:14** «Musa chölde *tuch yilanni kötürgendek, Insan'oghlimu oxshashla shundaq égez kötürülüşhi kérek*» — oqurmenler tilgha élin'ghan bu weqening tepsilatirini «Chöl.» 21:4-9de tapalaydu. Israillar gunah sadir qilghanda, Xuda ulargha terbiye bérish üçün arisigha yilanlarni ewetken. Yılanlar nurghun ademlerni chaqqan, Musa Xudaning yolyoruqi bilen tuchtin bir yılan yasap, uni hasigha békitip, hasini égez kötürüp Israilning bargahini aylinip mangghan. Yılanlarning zehiridin öley dep qalghanlar eger iman bilen shu tuch yılan'gha qarisa saqayghan. Bu weqe Eysaning kréste kötürülüşige béshareet bolidu. Gunahidin öley dégenler Eysagha iman bilen qarisa (Eysa biz üqün gunahning özi qilin'ghan, 2Kor.5:21) gunahtin saqaytilidu — démek, menggülik hayatqa erishidu. ■ **3:14** Chöl. 21:9; 2Pad. 18:4; Yuh. 8:28; 12:32.

■ **3:15** «shundaq **bolghanda, uninggha étiqad qilghanlarning hemmisi halak bolmay, menggülik hayatqa érisheleydu**» — Bu kimning sözi? Mesihning sözliri belkim 15-ayette toxtaydu. 16-21-ayetlerni rosul Yuhanna Muqeddes Rohning türkte-yolyoruqi bilen yazghan, dep ishinimiz. ■ **3:15** Yuh. 3:15. ■ **3:16** «shu qeder söyiduki,...» — grék tilida yene «shu yol bilen söyiduki,...» dégen meninimu bildüridu. ■ **3:16** Yuh. 3:36; Luqa 19:10; Rim. 5:8; 8:31; 1Yuh. 4:9; 5:10. ■ **3:17** Luqa 9:56; Yuh. 9:39; 12:47; 1Yuh. 4:14.

nahqa békitilmeydu; lékin étiqad qilmighuchi bolsa alliqachan gunahqa békitilgendur; chünki u Xudaning yekke-yégane Oghlining namigha étiqad qilmighan. ▣

¹⁹ We gunahqa békitish sewebi mana shuki, nur dunyagha kelgen bolsimu, insanlar nurni emes, belki qarangghuluqni yaxshi kördi; chünki ularning emelliri rezil idi. ▣

²⁰ Chünki rezillik qilghuchi herbiri nurni yaman körüp we özining qilghan-etkenlirining ashkara qilinmasliqi üçün nurgha kelmeydu;

²¹ lékin heqiqetni yürgüzgüchi bolsa, emellirini Xudagha tayinip qilghanliqi ayan bolsun dep, nurgha kélidu. ▣ ▣

Yehya peyghember yene guwahliq béridu

²² Bu ishlardin kéyin, Eysa muxlisliri bilen Yehudiye zéminigha bardı; u u yerde ular bilen bille turup, kishilerni chömüldürdi. ▣

²³ Shu chaghda Yehya *peyghembermu* Salim yézisining yénidiki Aynon dégen yerde kishilerni chömüldürüwatatti. Chünki u yerning süyi mol idi. Kishiler uning aldigha kéliship, chömüldürüşni qobul qilishatti ▣

²⁴(chünki shu chaghda Yehya téxi zindan'gha tashlanmighanidi). ▣

▣ **3:18** Yuh. 5:24; 6:40,47; 20:31. ▣ **3:19** Yuh. 1:5. ▣ **3:21**

«Xudagha **tayinip qilghanliqi**» — grék tilida «Xudada qilghanliqi» dégen söz bilen ipadilinidu. ▣ **3:21** Ef. 5:8,13. ▣ **3:22** Yuh. 4:1.

▣ **3:23** Mat. 3:6; Mar. 1:5; Luqa 3:7. ▣ **3:24** Mat. 14:3.

25 *shu waqitlarda* Yehyaning muxlisleri bir Yehudiy kishi bilan taharet qaidilari toghrisida bes-munazire qiliship qaldi.

26 Andin muxlislar Yehyaning yénigha kélip:

— Ustaz, Iordan deryasining u qétida sen bilen birge bolghan, özüng *teriplep* guwahliq bergen héliqi kishi mana hazir özi kishilerni chömüldürüwatidu, we hemme adem uning yénigha kétishiwatidu, — dédi. ■ ■

27 Yehya mundaq jawab berdi:

— Eger uninggha ershtin ata qilinmighan bolsa, insan héchnersige ige bolalmaydu.

28 Méning silerge: «Men Mesih emes, peqet uning aldida ewetilgenmen» déginimge özünglar guwahchisiler. ■

29 Kélinchekni emrige alghuchi yigittur; qoldishi yigitning awazini kütidu; qoldash uning awazini

■ 3:26 «Ustaz» — Grék tilida «rabbi». «... özüng *teriplep* guwahliq bergen héliqi kishi mana hazir özi kishilerni chömüldürüwatidu, we hemme adem uning yénigha kétishiwatidu» — némishqa Yehyaning muxlisleri shu Yehudiy kishi bilen bes-munazire qilip (25-ayet) bu soalni tughdurghan? Yehya bolsa Tewrat dewridiki eng axirqi, shundaqla eng ulugh peyghember hésablinidu. Yehya shu salahiyitide Tewrat («kona ehde»)tiki taharet ishlirini téxiche saqlap kelgenidi. Lékin Mesih «ichki taziliq»ni tekitleydighan telimi bilen «yéngi ehde»ni tonushturuwatqanidi. Shuning bilen shu bes-munaziride Yehyaning telimliri we Eysaning telimliri otturisidiki perqler tügishi mumkin idi. Yehyaning muxlislerining «xelq «Sendin waz kéchip, bu «yéngi adem»ning qéshigha baridu» déyishning meqsiti Yehyaning inawet-abruyini qoghdash idi, elwette. Lékin Yehyaning (27-31-ayettiki) jawabi «Bundaq oylap kétishning hajiti yoq, eksiche xushal bolushimiz lazim» idi. ■ 3:26 Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqa 3:16; Yuh. 1:15, 26, 34. ■ 3:28 Mal. 3:1; Mat. 11:10; Mar. 1:2; Luqa 1:17; 7:27; Yuh. 1:20, 21, 23.

anglap, qelbide tolimu xursen bolidu. Shuninggha oxshash, mendimu xursenlik tolup tashidu. ■

³⁰ Uning yüksilishi, méning ajizlishishim muqerrerdur. ■

³¹ Üstündin kelgüchi hemmidin üstündür. Zémindin kelgüchi zémin'gha tewe bolup zémindiki ishlarni sözleydu. Ershtin kelgüchi hemmidin üstündür; ■

³² Özining *ershte* körgegen we anglihanliri bolsa, u bular toghruluq guwahliq béridu; biraq héchkim uning guwahliqini qobul qilmaydu. ■

³³ *Halbuki*, kimki uning guwahliqini qobul qilghan bolsa, Xudaning heq ikenlikigimu möhürini basqan bolidu. ■ ■

■ **3:29 «Kélinchekni emrige alghuchi yigittur; qoldishi yigitning awazini kütidu; qoldash uning awazini anglap, qelbide tolimu xursen bolidu. Shuninggha oxshash, mendimu xursenlik tolup tashidu»** — mushu sözler bilen Yehya pöyghember Eysa Mesihni toy yigitige oxshitidu we: Özüm bolsam peqet toy yigitining qoldishimen, xalas, deydu. ■ **3:30 «Uning yüksilishi, méning ajizlishishim muqerrerdur»** — Yehyaning sözliri mushu yerde tügeydu, 31-36-ayetlerni rosul Yuhanna Muqeddes Rohning türkte-yolyoruqi bilen yazghan, dégen pikirge mayilmiz. Bezi alimlar 32-34- yaki 32-36-ayetlernimu Yehya peyghemberning sözliri, dep qaraydu. ■ **3:31** Yuh. 8:23. ■ **3:32** Yuh. 5:30; 8:26; 12:49; 14:10; 1Yuh. 5:10. ■ **3:33 «Kimki uning guwahliqini qobul qilghan bolsa, Xudaning heq ikenlikigimu möhürini basqan bolidu»** — «Xuda heq» dégen sözde közde tutulghini néme? Shühhisizki, Xudaning eslide Qutquzghuchi-Mesih ewetimen, dep bergen nurgun wediliri hazir Eysada toluq emelge ashurulghan, dégenlik bolidu. «Möhürini basqan» — birinchidin, bashqilargha «Xuda heqtur» dep éniq guwahliq béridighan we ikkinchidin, Xudaning guwahliqini qobul qilghuchi öz hayatida shu guwahliqni testiqalaydighan Xudaning Rohining ispatini köridu, shunga «Xuda heq» dep téximu küchlük guwahchi bolidu. ■ **3:33** Rim. 3:4.

34 Chünki Xuda ewetkini Xudaning sözlirini sözleydu; chünki Xuda Rohni *uninggha* ölchem bilen kemlep bermes. ■ ■

35 Ata Oghulni söyidu we hemme ishlarni uning qoligha tapshurghandur. ■ ■

36 Oghulgha étiqad qilghuchi menggülük hayatqa igidur. Lékin Oghulgha itaet qilmighuchi hay-atni héch körmeydu, belki Xudaning ghezipi shundaqlarning üstide turidu. ■

4

Eysa bilen Samariyelik ayal

1 Emdi Perisiylerning «Eysaning muxlis qilip chömüldürgenliri Yehyaningkidin köp iken» dégen xewerni anglighinini Reb uqqandin kéyin ■

2 (emeliyette Eysa özi emes, muxlisleri chömüldüretti)

3 u Yehudiye ölkisidin chiqip yene Galiliyege ketti.

■ **3:34 «...chünki Xuda Rohni uninggha ölchem bilen kemlep bermes»** — «Roh» — Xudaning Muqeddes Rohi. Démek, Xuda peyghemberlirige Öz Rohidin «ölchem bilen kemlep» ata qilghini bilen, Mesihke bolsa ölchimey bermekte. Bashqa birxil terjimisi: «Xuda Rohni ölchem bilen kemlep bermes» — démek, Injil dewride Xuda Mesih arqiliq Muqeddes Rohini hemme étiqadchigha ölchimey ata qilidu. ■ **3:34** Ef. 4:7. ■ **3:35 «Ata Oghulni söyidu we hemme ishlarni uning qoligha tapshurghandur»** — «Ata» mushu yerde Xudani körsitidu; «Oghul» bolsa — Xudaning Öz Oghli, elwette. «Yuhanna»da «Oghul» köp ishlitilidu; chünki Xudaning Oghli birdinbirdur. ■ **3:35** Mat. 11:27; 28:18; Luqa 10:22; Yuh. 5:22; 17:2; Ibr. 2:8. ■ **3:36** Yuh. 3:36; 6:47; 1Yuh. 5:10. ■ **4:1** Yuh. 3:26.

⁴ Emdi u yol üstide Samariye ölkisidin ötüshi kérek idi. ■

⁵ Shuning bilen u Yaqup öz oghli Yüsüpke bergen yerge yéqin bolghan Samariyening Sixar dégen bir shehirige keldi. ■

⁶ Shu yerde «Yaqupning quduqi» bar idi. Eysa sepiride charchighinidin quduqning qéshigha kélip olturdi. Bu texminen altinchi saet idi. ■

⁷⁻⁸ Eysaning muxlisliri yémeklik sétiwélish üçün sheherge kirip ketkenidi. Shu chaghda, Samariye-lik bir ayal su alghili keldi. Eysa uninggha:

— Manga ichkili su bergin, — dédi.

⁹ Ayal uningdin:

— Özingiz Yehudiy tursingiz, mendek Samariye-lik bir ayaldin qandaqlarche ichkili su telep qilip qaldingiz? — dep soridi (chünki Yehudiylar Samariyelikler bilen héchqandaq bardı-keldi qil-

■ **4:4** «u yol üstide Samariye ölkisidin ötüshi kérek idi» — Yehudiylar Samariyeliklerge öch bolghachqa, ular Yehudiyedin Galiliyege mangghanda, Samariyedin emes, daim Iordan deryasini boylap mangatti. Shunga «Samariye ölkisidin ötüshi kérek» dégen söz mushu yerde Eysaning bu yol bilen méngishi Xudaning iradisi ikenlikini bilgenlikini ayan qilidu. ■ **4:5** Yar. 33:19; 48:22; Ye. 24:32. ■ **4:6** «Yaqupning quduqi» — grék tilida «Yaqupning buliqi». U yer astidiki bulaq bolghachqa, «quduq» idi. «Bu texminen altinchi saet idi» — yaki etigende saet altide yaki chüshtin kéyin altinchi saette (5:4diki izahatni körüng).

maytti). ■ ■

¹⁰ Eysa uninggha jawaben:

— Eger sen Xudaning sowghitining némiliki we sendin su sorighuchining kim ikenlikini bilsengidi, undaqt sen uningdin tileytting we u sanga hayatliq süyini béretti.

¹¹ Ayal uningdin:

— Teqsir, su tartqudek héchnersingiz bolmisa, uning üstige quduq chongqur tursa, hayatliq süyini nedin alisiz? ■

¹² Ejeba, bu quduqni bizge *miras* qaldurghan atimiz Yaquptin ulughmusiz? Bu quduqtin özi, oghulliri we mal-waranlirimu su ichken — dédi. ■

¹³ Eysa uninggha jawaben:

— Bu suni ichken herkim yene ussaydu.

¹⁴ Emma men béridighan suni ichküchi herkim menggüge ussimaydighan bolidu we belki men uninggha béridighan su uning ichide uni

■ **4:9 «...chünki Yehudiylar Samariyelikler bilen héchqandaq bardi-keldi qilmaytti»** — Yehudiylar Samariyeliklerni kapir dep, hetta ularning chine-qachilirinimu ishletmeytti. Yehudiy xelqi en'eniliri boyichimu «Shu kapirlargha qerzdar bolushqa qet'iy bolmaydu» dep Samariyeliklerdin héchnéme sorimatti. Uning üstige Yehudiy erkekler sirtlarda bolghanda héchqachan natonush bir ayal bilen (hetta bezide tonush ayallar bilenmu) sözleshmeytti. 27-ayetni körüng. ■ **4:9** Luqa 9:52, 53; Yuh. 8:48. ■ **4:11** Yer. 2:13. ■ **4:12 «Ejeba, bu quduqni bizge miras qaldurghan atimiz Yaquptin ulughmusiz? Bu quduqtin özi, oghulliri we mal-waranlirimu su ichken»** — ayalning bu sözining ichki menisi belkim «Quduq kolap su tépish asan emes. Peqet nahayiti bilimlik ademler shundaq qilalaydu. Uning üstige hetta ulugh Yaqup özimu mushu sudin ichken, uningdin yaxshi su tapalmighan. Siz uningdin ulughsiz, Yaqup ichken sudin ewzel süyüng barmu?!» dégenlik bolsa kérek.

menggülük hayatliqqa élip baridighan, urghup chiqidighan bir bulaq bolidu, — dédi. ■

¹⁵ Ayal: — Teqsir, manga bu sudin bergeysizki, men yene ussimaydighan we mushu yerge su tartqili ikkinchi kelgüchi bolmaydighan bolay! — dédi. ■

¹⁶ Eysa:

— Bérip éringni bu yerge chaqirip kelgin, — dédi.

¹⁷ — Érim yoq, — dep jawab berdi ayal.

— Érim yoq dep, rast éytting.

¹⁸ Chünki besh erge tegding we hazir sende bolghini séning éring emes. Buni toghra éytting! — dédi Eysa.

¹⁹ Ayal uninggha: — Teqsir, emdi kördümki, siz eslide peyghember ikensiz! ■

²⁰ Ata-bowilirimiz bu taghda ibadet qilip kelgen, lékin siler *Yehudiylar* «ibadetni Yérusalémدا qilish kérek!» dewalisilerghu? — dédi. ■ ■

²¹ Eysa uninggha mundaq dédi:

— Xanim, manga ishen'gin, shundaq bir waqti-

■ 4:14 Yuh. 3:16; 6:27, 35, 54; 7:38. ■ 4:15 «Teqsir, manga bu sudin bergeysizki, men yene ussimaydighan we mushu yerge su tartqili ikkinchi kelgüchi bolmaydighan bolay!» — Ayalning teleppuzi belkim kinayilikrek yaki gumanliqraq bolsa kérek. Bizninghe peqet Eysa ayalning öz erliri toghruluq bésharetlik söz qilghanda (18-ayet), andin ayal uning heqiqiy Mesih ikenlikini bilip yétidu. ■ 4:19 Luqa 7:16; 24:19; Yuh. 6:14. ■ 4:20 «Ata-bowilirimiz bu taghda ibadet qilip kelgen» — «bu tagh» Gerizim téghidur. Samariyelikler shu yerde öz ibadetxanisini qurghanidi. «lékin siler *Yehudiylar* «ibadetni Yérusalémда qilish kérek!» dewalisilerghu?» — démisekmü, ayalning bu sözi emeliy bir soaldur, yeni: — Némishqa shundaq? Bu toghrimu? — dégendek. ■ 4:20 Qan. 12:5,11; 1Pad. 9:3; 2Tar. 7:12.

saiti kéliduki, silerning Atigha ibadet qilishinglar üçhün ne bu taghda yaki ne Yérusalémda bolushunglarning hajiti qalmaydu.

²² Siler ibadet qilghininglarni bilmeysiler; biraq biz kimgé ibadet qilghinimizni bilimiz. Chünki nijat-qutquzulush Yehudiylar arqiliq bolidu. ■ ■

²³ Lékin shundaq bir waqit kélidu — we shundaqla hazir keldiki, heqiqiy ibadet qilghuchilar Atigha roh we heqiqet bilen ibadet qilidu. Ata Özige ene shundaq heqiqiy ibadet qilghuchilarni izdimekte.

²⁴ Xuda rohtur we uninggha ibadet qilghuchilar roh we heqiqet bilen Uninggha ibadet qilishi kérektur. ■

²⁵ Ayal uninggha:

— Mesihning, yeni «Xristos» dégenning kélidighanliqini bilimen. U kelgende, bizge hemme ishlarni éytip béridu — dédi. ■

²⁶ Eysa uninggha: — Sen bilen sözlshiwatquchi men del shudurmen! — dédi. ■

²⁷ Shu chaghda uning muxlisleri qaytip keldi. Ular uning bir ayal bilen sözlshiwatqanliqigha hang-

■ **4:22 «nijat-qutquzulush Yehudiylar arqiliq bolidu»** — chünki (1) Xuda heqiqiy söz-kalamini eslide Yehudiy xelqige alahide tapshurghan; (2) hemmidin muhimi, Xudaning wedilirige asasen Mesih Yehudiylardin chiqidu. ■ **4:22** Yar. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4; 2Pad. 17:29; Ibr. 7:14. ■ **4:23 «...roh we heqiqet**

bilen ibadet qilidu» — démek, (1) Xudaning Muqeddes Rohi arqiliq; (2) herbir ibadet qilghuchi insan özining pütkül rohi bilen; (3) Xuda insanlarga tapshurghan heqiqet (Öz söz-kalami) boyiche; (4) herqandaq yalghanchiliqni tashlighan halda ibadet qilishtur.

■ **4:24** 2Kor. 3:17. ■ **4:25 «Mesihning, yeni «Xristos» dégen...»** — «Xristos» grék tilidiki söz bolup, «Mesih», yeni «Mesih qilin'ghan (zat)» dégenni bildüridu. ■ **4:26** Yuh. 9:37.

tang qélishti; lékin héchqaysisi uningdin: «Uningdin néme izdeysen?» yaki «Némishqa uning bilen sözlishisen?» depmu sorimidi.

28 Shuning bilen ayal kozisini tashlap qoyup, sheherge qaytip béríp, kishilerge:

29 — Yürünglar, hayatimda qilghanlirimning hemisini manga éytip bergen bir kishini körüp kélinglar. Ejeba, Mesih shumidu? — dédi.

30 Buning bilen xalayıq sheherdin chiqip, Eysanning aldigha kélishti.

31 Shu ariliqta muxlisliri uninggha:

— Ustaz, bir nerse yewalsangchu? — dep ötünüshti.

32 Lékin u ulargha:

— Méning siler bilmeydighan bir yémeklikim bar, — dédi.

33 Muxlislar bir-birige:

— Ejeba, birsi uninggha yégili bir nerse ekélip bergenmidu? — déyishti.

34 Eysa ulargha mundaq dédi: — Méning yémeklikim — méni Ewetküchining iradisini emelge ashurush we uning *manga tapshurghan* xizmitini tamamlashtur.

35 — Silér: «Hosul yéghishqa yene töt ay qaldi» de-watmamsiler? Mana, silerge éytayki, béshinglarni kötürüp étizlargha qaranglar, ziraetler sarghiyip

orushqa teyyar boldi! ■ ■

³⁶ We ormichi ish heqqini alidu we menggülük hayatqa toplan'ghan hosulni yighidu, shuning bilen térighuchi bilen ormichi teng shadlinidu. ■

³⁷ Chünki bu ishta «biri tériydu, yene biri yighidu» dégen söz emelge ashurulidu.

³⁸ Men silerni özünglar emgek singdürmigen hosulni yighishqa ewettim; bashqilar emgek qildi we siler ularning emgikining méwisini élishqa nésip

■ **4:35 «Siler: «hosul yéghishqa yene töt ay qaldi» dewatmam-siler?»** — shu waqit belkim oninchi yaki onbirinchi ay idi. «Mana, silerge éytayki, béshinglarni kôtürüp étizlarga qaranglar, ziraetler sarghiyip orushqa teyyar boldi!» — shübhisizki, Eysa mushu yerde teswirlen'gen «hosul» hazir sheherdin chiqip özining yénigha kéliwatqanlarni, shundaqla özige étiqad qilmaqchi bolghanlarni közde tutidu — «xuddi ziraetler sarghiyip orushqa teyyar bolghandek, bu kishilermu étiqad qilishqa teyyar boldi» dégendek.

■ **4:35** Mat. 9:37; Luqa 10:2.

■ **4:36 «ormichi ish heqqini alidu we menggülük hayatqa toplan'ghan hosulni yighidu»** — «ormichi»lar Xudaning kishilerni öz xush xewerige ishendürüshkti axirqi wasitisi bolghanlarni körsitidu. Xush xewerni qobul qilghanlar menggülük hayatqa érishidu. Mushular bolsa del Xuda Öz Kalami bolghan Eysa Mesihning qurbanliqidin kütken hosuldur (mesilen, «Rim.» 8:29-30, «1Kor.» 3:5-9, «Ibr.» 2:10ni körüng). «shuning bilen térighuchi bilen ormichi teng shadlinidu» — «térighuchi» Xudaning söz-kalamini kishilerge birinchi bolup yetküzgüchi bolidu.

boldunglar. ■

³⁹ Shu sheherdiki nurghun Samariyelikler héliqi ayalning: «U hayatimda qilghanlirimning hem-misini manga éytip berdi» dégen guwahliq sözini anglap, Eysagha étiqad qildi.

⁴⁰ Shunga, ular uning aldigha kélip, uning özliri bilen bille turushini ötünüshkili turdi; shuning bilen u u yerde ikki kün turdi.

⁴¹ Uning söz-kalami arqiliq téximu köp adem uning-gha étiqad qildi.

⁴² Ular ayalgha:

— Bizning étiqad qilishimiz emdi séning sözliring sewebidin emes, chünki özimiz uni angliduq we bilduqki, dunyaning Qutquzghuchisi del shu kishidur! — déyishti.

Bir emeldarning oghlining saqaytilishi

Mat. 8:5-13; Luqa 7:1-10

⁴³ Bu ikki kündin kéyin u shu yerdin chiqip Galiliyege qarap mangdi

⁴⁴ (chünki Eysa özi: «Hécbir peyghemberning öz yurtida izziti yoqtur» dep guwahliq bergenidi). ■

■ **4:38 «bashqilar emgek qildi we siler ularning emgikin-ing méwisini élishqa nésip boldunglar»** — kim «emgek qilip» térighan? Bizningche ular: (1) Tewrat dewridiki Xudaning muqed-des bendiliri, bolupmu peyghemberler; (2) peyghemberlarning bésharetilirini etiwarlap ularni Israillargha (shundaqla Samariye-liklerge) ögetken, Xudagha sadıq bolghan Tewrat ustazliri; (3) Yehya peyghember we muxisliri. Bu üç türkümlük kishiler xelqge Xudaning söz-kalamini qaldurup, ularni Mesihning kélishige, shun-daqla uninggha étiqad qilishqa teyyarliganidi. (4) Mesihning özi «térighan». «Qoshumche söz»imizde yene buning üstide toxtilimiz.

■ **4:44** Mat. 13:57; Mar. 6:4; Luqa 4:24.

45 Shuning bilen u Galiliyege kelginide, Galiliyelikler uning *ötüp kêtish héytida Yérusalémda qilghan emellirining hemmisini körgechke*, uni qarshi élishti (chünki ularmu héytqa chiqqanidi). ■

46 Emdi Eysa bu qétim Galiliyediki Kana yézisigha yene bardi (u del shu yerde suni sharabqa aylاندurghanidi). *Shu künlerde*, Kepernahum shehiride oghli késel bolup yatqan bir orda emeldari bar idi. ■

47 U Eysaning Yehudiyedin Galiliyege kelgenlikini anglap, uning aldigha bardi we:

— *Öyümge chüshüp, sekratta yatqan oghlumni saqaytip bergeyla!* — dep toxtimay iltija qildi. ■

48 Shuning bilen, Eysa uninggha:

— Siler *Galiliyelikler* möjizilik alametler we karametlerni körmigüche, héch étiqad qilmaysiler! — dédi. ■

49 Orda emeldari Eysagha:

— Teqsir, balam ölmeste chüshkeyla! — dédi.

50 Eysa uninggha: — Barghin, oghlung hayat qaldi! — dédi.

Héliqi adem Eysaning éytqan sözige ishinip, öyige qarap mangdi.

■ **4:45 «Galiliyelikler uning ötüp kêtish héytida Yérusalémda qilghan emellirining hemmisini körgechke,...»** — 2:23ni körüng. «Galiliyelikler... **uni qarshi élishti**» — mushu sözler -44-ayet bilen körünüshte sel zitrek bolghini bilen, 48-ayette Galiliyedikilerning emeliy ehwali körsitilidu. Ular emeliyette axir béríp (6-babta) uning sözlirini ret qilip uningdin ayrilip kétidu. Shunga ular uning heqiqiy hörmitini qilmidi. ■ **4:46 Yuh. 2:1,11.** ■ **4:47 «... Öyümge chüshüp, sekratta yatqan oghlumni saqaytip bergeyla!»** — Kepernahumdin Kanagha baridighan yolning 33 kilométri dawan'gha chiqidighan yol. ■ **4:48 1Kor. 1:22.**

⁵¹ Yolda k  tip barghinida, uning qulliri aldigha chiqip, baliliri hayat, dep uqturdi.

⁵² Emeldar ulardin oghlining qaysi saettin bashlap yaxshilinishqa y  zlen'genlikini soriwidi, ular: — T  n  g  n yettinchi saette qizitmisi yandi, — d  yishti.

⁵³ Balining atisi buning del Eysaning   zige: «Oghlung hayat qaldi!» d  gen saet ikenlikini bilip yetti. Shuning bilen   zi p  tk  l ailisidikiler bilen bille   tiqad qilishti.

⁵⁴ Bu Eysaning Yehudiyedin Galiliyege kelgendin k  yinki k  rsetken ikkinchi m  jizilik alamiti idi. ■

5

K  lchek boyidiki palechning saqaytilishi

¹ Bu ishlardin k  yin, Yehudiylarning bir h  yti y  tip keldi we Eysa Y  rusal  mgha chiqti. ■

² Y  rusal  mdiki «Qoy derwazisi»ning y  nida ibraniiy tilida «Beyt-Esda» dep atilidighan bir k  lchek bolup, uning etrapida besh p  shaywan bar idi.

³ Bu p  shaywanlar astida bir top bimarlar, yeni qarighu, tokur we palechler y  tishatti. Ular u yerde y  tip k  lchekning s  yining chayqilishini k  tetti. ■

■ **4:54 «Bu Eysaning Yehudiyedin Galiliyege kelgendin k  yinki k  rsetken ikkinchi m  jizilik alamiti idi»** — oqurmenler shuni k  releyduki, bu Eysaning «yaratqan ikkinchi m  jizisi» emes, belki peqet uning «Yehudiyedin Galiliyege kelgendin k  yinki» yaratqan **alamiti** idi. «Alamet» bolsa, Mesihning salahiyitining bir teripini   niq we alahide halda k  rsetken bir m  jizidir. ■ **5:1** Law. 23:2; Qan. 16:1. ■ **5:3 «palechler»** — yaki «yigligenler».

⁴ Chünki bir perishte melum waqitlarda kölchekke chüshüp suni urghutidiken; su urghughanda kölchekke birinchi bolup chüshken kishi özini basqan herqandaq késeldin saqiyidiken. ■

⁵ Emdi u yerde ottuz sekkiz yildin béri aghriq azabi tartqan bir bimar bar idi.

⁶ Eysa bu ademning shu yerde yatqinini kördi we uning uzundin shu halette ikenlikini bilip, uningdin:

— Saqiyishni xalamsen? — dep soridi.

⁷ Bimar uninggha jawaben:

— Teqsir, su chayqalghanda méni sugha chüshüridighan adimim yoq. Men chüshey dégüche, bashqilar méning aldinda chüshüwalidu, — dédi.

⁸ Eysa uninggha:

— Ornungdin tur, orun-körpengni yighishturup mangghin! — dédi. ■

⁹ Héliqi adem shuan saqiyip, orun-körpisini yighishturup kötürüp mangdi. Shu küni shabat küni idi. ■ ■

¹⁰ Shunga *bezi* Yehudiylar saqayghan kishige:

— Bügün shabat küni tursa, orun-körpengni

■ 5:4 «chünki bir perishte melum waqitlarda kölchekke chüshüp suni urghutidiken; su urghughanda kölchekke birinchi bolup chüshken kishi özini basqan herqandaq késeldin saqiyidiken» — 3-ayettiki «ular yétip... 4-ayettiki «...özini basqan herqandaq késeldin saqiyidiken» dégen sözlergiche bezi kona köchürmilerde tépilmaydu. Emma bizningche, bu sözler 7-ayettiki sözlerni chüshendürgenlikni üçün bu sözlerni choqum eslidiki tékistning bir qismi dep qaraymiz. ■ 5:8 Mat. 9:6; Mar. 2:11; Luqa 5:24. ■ 5:9 «shabat küni» — Yehudiylarning ibadet qildighan, dem alidighan muqeddes künini körsitidu. U küni ishlesh qet'iy men'i qilin'ghan. «Tebirler»nimu körüng. ■ 5:9 Yuh. 9:14.

kötürüş *Tewratta* sanga men'i qilin'ghan! — dédi. ■

¹¹ Lékin u ulargha jawaben:

— Méni saqaytqan kishi özi manga: «Orun-körpengni yighishturup mangghin» dégenidi! — dédi.

¹² Ular uningdin: — Emdi sanga: «Orun-körpengni yighishturup mangghin» dégen kishi kim iken? — dep sorashti.

¹³ Biraq saqayghan adem uning kim ikenlikini bilmeytti. Chünki u yerde adem köp bolghanliqtin, Eysa özini daldigha élip, astighina kétip qaldi.

¹⁴ Bu ishlardin kéyin Eysa héliqi ademni ibadetxanida tépip uninggha:

— Mana, saqayding. Emdi qayta gunah sadir qilma, béshinggha téximu éghir külpet chüshüp qalmisun! — dédi. ■

¹⁵ Héliqi adem Yehudiylarning qéshigha bérip, özini saqaytqan Eysa ikenlikini uqturdi.

¹⁶ Eysa bu ishlarni shabat küni qilghanliqi üçhün, Yehudiylar uninggha ziyankeshlik qilishqa bashlidi. ■

¹⁷ Lékin Eysa ulargha:

— Atam ta hazirghiche toxtimastin ish qilip

■ **5:10** Mis. 20:10; Qan. 5:13; Yer. 17:21; Mat. 12:2; Mar. 2:24; Luqa 6:2. ■ **5:14** Mat. 12:45; Yuh. 8:11. ■ **5:16** «Yehudiylar uninggha ziyankeshlik qilishqa bashlidi» — «Yehudiylar» mushu yerde belkim Yehudiy chonglar, hökümdarlarni körsitishi mumkin. Bezi kona köchürmilerde «we uni öltürüşni qestleshke bashlidi» dep qoshulidu.

kelmekte, menmu ishleymen! — dédi. ■ ■

¹⁸ Shu sewebtin Yehudiylar uni öltürüşke téximu urunatti; chünki u shabat künining qaidisini buzupla qalmastin, yene Xudani «Atam» dep chaqirip, özini Xudagha barawer qilghanidi. ■ ■

Eysaning hoquqi

¹⁹ Shunga Eysa ulargha jawaben mundaq dédi: — Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, Oghul özlükidin héchnéme qilalmaydu, belki peqet Atining néme qiliwatqanliqini körüp, andin shu ishni qilidu. Ata néme ish qilsa, Oghulmu shu ishni oxshashla qilidu. ■

²⁰ Chünki Ata Oghulni söyidu we Özining qilidighan barliq ishlirini uninggha ayan qilidu hem silerni

■ **5:17 «Atam ta hazirghiche toxtimastin ish qilip kelmekte, menmu ishleymen!»** — yaki «Atam ta hazirghiche toxtimastin ish qilip kelmekte, menmu ishlep kelmektimen!». «Atam» — Xuda, elwette. Eysa Yehudiy hökumdarlarning «Néme üçün shabat küni ish qilisen» dégen soaligha bergen jawab qisqa bolghini bilen bu Yehudiy ölimalirigha töwendikidek menini bildüridu: — «Xuda Özi herdaim, jümlidin shabat künide ishlimemdu? U daim Öz qanuniyetliri boyiche pütkül alemni öz-özige tutashturup, hemme mewjudatlarni bir-birige baghlendurup turmamdu? U shabat künidimu bezi insanlarning jénini élip, bezilirini saqaytip, bezilirige hayat bermemdu? U méning Atam bolghaniken, men uninggha hemkarlashmisam bolmaydu!». Yehudiylar uning bu jawabidin uning Xuda bilen ata-oghulluq zich munasiwette déginini toghra chüshen'gini bilen, lékin bu sözini «kupurluq» dep qaridi (18-ayet). ■ **5:17** Yuh. 14:10. ■ **5:18 «...yene Xudani «Atam» dep chaqirip..»** — grék tilida «yene Xudani üzülmey «Atam» dep chaqirip..». ■ **5:18** Yuh. 7:19. ■ **5:19** Yesh. 54:5; Yuh. 3:30; 8:38; 9:4; 10:30; 14:9; 17:5.

heyran qaldurushqa bulardín téximu zor we ulugh ishlarni uninggha ayan qilidu. ■ ■

21 Chünki ölgenlerni Ata qandaq tirildürüp, ulargha hayatliq ata qilghan bolsa, Oghulmu shuninggha oxshash özi xalighan kishilerge hayatliq ata qilidu. ■

22 Shuningdek, Ata Özi héchkimning üstidin höküm chiqarmaydu, belki barliq höküm ishlerini Oghulgha tapshurghan. ■

23 Buningdin meqset, — insanlarning hemmisi Atigha hörmét qilghandek, Oghulghimu oxshashla hörmét qilishi üçündür. Kimki Oghulni hörmétlimise, uni ewetküchi Atinimu hörmétlimigenlerdin bolidu. ■

24 — Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, sözümni anglap, méni Ewetküchige ishen'gen herkim menggülük hayatqa érishken bolidu; u adem soraqqa tartilmaydu, belki ölümdin hayatliqqa ötkén bolidu. ■

25 — Berheq, berheq, men silerge shuni éytip

■ 5:20 «...hem silerni heyran qaldurushqa bulardín téximu zor we ulugh ishlarni uninggha ayan qilidu» — shübhisizki, «téximu zor we ulugh ishlar» Oghulgha ayan qilinidu we shundaqla uning arqiliq bashqilarghimu ayan qilinidu. Bu «ulugh we zor (grék tilida birla söz bilen ipadilinidu) ishlar» 21-22-ayetlerde bayan qilinidu; u Oghul süpitide bolghachqa, xalisa bu ishlarni (Xuda Özi qilidighandek) shabat künidimu qilish hoquqi bar. ■ 5:20

Yuh. 1:2; 3:35; 7:16; 8:28; 14:24. ■ 5:21 «Chünki ölgenlerni ata qandaq tirildürüp, ulargha hayatliq ata qilghan bolsa, Oghulmu shuninggha oxshash özi xalighan kishilerge hayatliq ata qilidu» — shübhisizki, bu sözler hem jismaniy hem rohiy menide éytilidu. ■ 5:22 Mat. 11:27; Yuh. 3:35. ■ 5:23 Yuh. 2:23.

■ 5:24 Luqa 23:43; Yuh. 3:18; 6:40, 47; 8:51.

qoyayki, ölüklarning Xudaning Oghlining awazini anglaydighan waqit-saiti yétip kelmekte, shundaqla hazir keldiki, anglighanlar hayatliqqa ige bolidu. ■ ■

²⁶ Chünki Ata Özide qandaq hayatliqqa ige bolsa, Oghulghimu özide shundaq hayatliqqa ige bolushni ata qildi ■

²⁷ we yene uninggha soraq qilish hoquqinimu berdi, chünki u Insan'oghlidur.

²⁸ Buninggha teejjüp qilmanglar; chünki barliq görde yatqanlar uning awazini anglaydighan waqit kélidu ■

²⁹ we ular shuan yerlikliridin chiqishidu, yaxshiliq qilghanlar hayatqa tirilidu, yamanliq qilghanlar soraqqa tartilishqa tirilidu. ■

³⁰ Men özlükümdin héchnéme qilalmaymen, peqet *Atamdin* anglighinim boyiche höküm qili-men; we méning hökümüm heqqaniydur, chünki méning izdiginim özümning iradisi emes, belki méni ewetküchining iradisini emelge ashurushtur. ■

■ 5:25 «... ölüklarning Xudaning Oghlining awazini anglaydighan waqit-saiti yétip kelmekte, shundaqla hazir keldiki, anglighanlar hayatliqqa ige bolidu» – bu sözler, shübhisiki, bolupmu rohiy jehettiki ölüklerni körsitidu («waqit-saiti yétip kelmekte, shundaqla hazir keldiki,...»). Chünki 28-ayette jismaniy ölükler ayrim körsitilidu. ■ 5:25 Ef. 2:1, 5; 1Tim. 5:6.

■ 5:26 «Chünki Ata Özide qandaq hayatliqqa ige bolsa, Oghulghimu özide shundaq hayatliqqa ige bolushni ata qildi» – bashqa birxil yaxshi terjimisi «Chünki Ata Özi qandaq hayatliq menbesi bolsa, Oghulnimu shundaq hayatliq menbesi qildi...». ■ 5:28 1Tés. 4:16. ■ 5:29 Dan. 12:2; Mat. 25:34,46. ■ 5:30 Yuh. 6:38.

Eysaning Xuda ewetkini bolghinigha töt guwahliq

³¹ — Eger özüm üçün özüm guwahliq bersem guwahliqim heqiqet hésablanmaydu. ■ ■

³² Lékin men üçün guwahliq béridighan bashqa birsi bar. Uning manga béridighan guwahliqining rastliqini bilimen. ■ ■

³³ Siler Yehyagha elchi ewetkiniglarda, u heqiqetke guwahliq bergen ■

³⁴ (*emeliyette*, manga insanning guwahliqini qobul qilishimning kériki yoq; méning *Yehya toghruluq* shundaq éytiwaqinim peqetla silerning qutquzulushunglar üçündür). ■

³⁵ *Yehya* bolsa köyüp nur chéchip turghan bir chiragh idi we siler uning yoruqida bir mezgil shadlinishqa razi boldunglar.

³⁶ Lékin Yehyaning men üçün bergen guwahliqid-inmu ulugh bir guwahliq bar. U bolsimu, Ata

■ **5:31 «Eger özüm üçün özüm guwahliq bersem guwahliqim heqiqet hésablanmaydu»** — «heqiqet hésablanmaydu» grék tilida «heqiqet emes». ■ **5:31** Yuh. 8:14. ■ **5:32 «Lékin men üçün guwahliq béridighan bashqa birsi bar. Uning manga béridighan guwahliqining rastliqini bilimen»** — Eysa éytqan bu muhim «guwahliq béridighan bashqa birsi» Yehya peyghember emes, belki Xuda'Atisi Özidur. 34-ayetni körüng («manga insanning guwahliqini qobul qilishimning kériki yoq»). ■ **5:32** Yesh. 42:1; Mat. 3:17; 17:5.

■ **5:33** Yuh. 1:15, 19, 27. ■ **5:34 «emeliyette, manga insanning guwahliqini qobul qilishimning kériki yoq»** — Grék tilida «özüm toghruluq insanlarning guwaqliqini qobul qilmaymen» «méning *Yehya toghruluq* shundaq éytiwaqinim peqetla silerning qutquzulushunglar üçündu» — démek, siler Periysiler Yehya peyghemberning özüm toghruluq («mana Mesih-Qutquzghuchi!» dégen) guwahliqini qobul qilsanglar, nijat tapalaysiler.

manga ada qilishqa tapshurghan emeller, yeni men qiliwatqan emeller; bular méning toghramda Atining méni ewetkinige guwahliq béridu. ■ ■

³⁷ We méni ewetken Ata Özimu men üçün guwahliq bergendur. Siler héchqachan uning awazini anglimidinglar, qiyapitini körmidinglar ■

³⁸ we uning söz-kalami silerning ichinglardin orun almidi; chünki Uning ewetkini bolsa, uninggha ishenmeysiler.

³⁹ Muqeddes yazmilarni qétirqénip oqup oltur-isiler; chünki ulardin menggülük hayatqa ige bolduq, dep qaraysiler. Del bu yazmilar men üçün guwahliq bergüchidur. ■

⁴⁰ Shundaqtimu siler yenila hayatliqqa érishish üçün méning yénimgha kélishni xalimaysiler.

⁴¹ Men insanlarning maxtishini qobul qilmaymen;

⁴² lékin men silerni bilimenki, ichinglarda Xudaning muhebbiti yoq. ■

⁴³ Men Atamning nami bilen kelgenmen, emma siler méni qobul qilmaysiler. Halbuki, bashqa birsi öz nami bilen kelse, siler uni qobul qilisiler.

■ 5:36 «men qiliwatqan emeller, bular méning toghramda Atining méni ewetkinige guwahliq béridu» — «men qiliwatqan emeller» — Eysa yaritiwatqan köp möjizilerdin ibaret. ■ 5:36 Yuh. 10:25; 1Yuh. 5:9. ■ 5:37 Mis. 33:20; Qan. 4:12; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Yuh. 1:33; 6:27; 8:18; 1Tim. 6:16; 2Pét. 1:17; 1Yuh. 4:12. ■ 5:39 Qan. 18:18; Yesh. 34:16; Luqa 16:29; 24:27; Yuh. 1:46; Ros. 17:11. ■ 5:42 «ichinglarda Xudaning muhebbiti yoq» — yaki «Xudagha bolghan muhebbitinglar yoq».

■
 44 Siler bir-biringlardin izzet-shöhret qobul qilisiler-yu, yégane Xudadin kelgen izzet-shöhretke intilmisengler, unda qta siler qandaqmu étiqad qilalaysiler?! ■

45 Biraq méni üstimizdin Atigha shikayet qilidu, dep oylimanglar. Üstünglardin shikayet qilghuchi men emes, belki siler ümid baghligghan Musa *peyghemberdur*.

46 Chünki eger siler rasttin Musa *peyghemberge* ishen'gen bolsanglar, mangimu ishen'gen bolattinglar. Chünki u *muqeddes yazmilarda* men toghruluq pütkenur. ■

47 Lékin uning pütkenlirige ishenmisenglar, méning sözlirimge qandaqmu ishinisiler?!

6

Besh ming ademning toydurulushi

Mat. 14:13-21; Mar. 6:30-44; Luqa 9:10-17

¹ Bu ishlardin kéyin, Eysa Galiliye déngizi (Tibériyas déngizi depmu atilidu)ning u qétigha ötti. ■

■ 5:43 «Halbuki, **bashqa birsi öz nami bilen kelse, siler uni qobul qilisiler**» — «bashqa birsi» — shübhisizki, bu söz köp «saxta Mesih»lerni, bolupmu axirqi zamanda peyda bolghan dejjalni körsitidu. Buningdin bir misal, miladiye 135-yili özini «Mesih bolimen» dégen, «Bar-Qoqba» isimlik dejjaldek bir shexs Pelestinde peyda bolghan we nurghun Yehudiy xelqi uning teripidin aldan'ghan. Ular uninggha egiship, Rim impériyesi bilen qarshilishishqa chiqip, axir béríp Rimning qoshunliri teripidin yoqitilghan. ■ 5:44 Yuh. 12:43. ■ 5:46 Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 28:14; Qan. 18:18. ■ 6:1 «Galiliye déngizi» — Israiliyening shimal teripidiki chong bir köl. Xeritilerni körüng.

² Zor bir top xalayıq u késellerni saqaytqan möjizilik alametlirini kórdi we uning keynidin egiship mangdi.

³ Eysa taghqa chiqip, u yerde muxlisliri bilen bille olturdi.

⁴ U chaghda Yehudiylarning héyti, yeni «ötüp kétish héyti»gha az qalghan waqit idi. ■

⁵ Eysa bëshini kôtürüp, zor bir top xalayıqning özining aldigha kéliwatqanliqini körüp, Filiptin:

— Bulargha yeydighan'gha nanni nedin alimiz? — dep soridi ■

⁶ (lékin u bu sözni Filipni sinash üçhün éytqanidi. Chünki u özining néme qilidighanliqini biletti).

⁷ Filip jawaben:

— Ikki yüz dinargha nan alsaqmu, herbirige kichikkine bir chishlemdin yéyishkimu yetmeydu!

■
⁸ Muxlislardin biri, yeni Simon Pétrusning inisi Andriyas Eysagha:

⁹ — Bu yerde kichik bir oghul bala bar, uningda besh arpa nan bilen ikki kichik béliq bar. Lékin shunche köp xelqge bu néme bolidu?! — dédi.

¹⁰ Eysa: — Köpchilikni olturghuzunglar, — dédi (u yerde ot-chöp mol öskenidi). Shuning bilen er kishiler olturdi; ularning sani besh mingche bar idi.

¹¹ Eysa nanlarni qoligha élip, *Xudagha* teshekkür éytqandin kéyin, olturghanlarga üleshtürüp berdi.

■ 6:4 Mis. 12:18; Law. 23:5, 7; Chöl. 28:16; Qan. 16:1. ■ 6:5

Mat. 14:14; Mar. 6:34; Luqa 9:13. ■ 6:7 «**ikki yüz dinargha nan**

alsaqmu...» — bir dinar yaki «dinars» bolsa adette bir ishchining bir künlük heqqige toghra kéletti. 200 dinar bolsa, addiy ishchining yérin yilliq kirimidin artuqraq bolidu.

Béliqlarnimu shundaq qildi; köpchilik xalighanche yédi. ■

¹² Hemmeylen yep toyun'ghanda, u muxlislirigha: — Ashqan parchilarni yighinglar, héch nerse zaye bolmisun, — dédi.

¹³ Shuning bilen ular besh arpa nénidin yep ashqan parchilirini on ikki séwetke toldurup yighiwalldi. ■

¹⁴ Emdi xalayıq Eysaning körsetken bu möjizilik alamtini körüp: «Dunyagha kélishi muqerrer bolghan peyghember heqiqeten mushu iken!» déyishti. ■ ■

¹⁵ Shuning bilen Eysa ularning kélip özini padishah bolushqa zorlimaqchi bolghanligini bilip, ulardin ayrilip, qaytidin taghqa yalghuz chiqip ketti.

Eysaning su üstide méngishi

Mat. 14:22-27; Mar. 6:45-52

¹⁶ Kechqurun, Eysaning muxlisleri déngiz boyigha chüshüshti. ■

¹⁷ Ular bir kémige olturup, déngizning u qétidiki Kepernahum shehirige qarap yol élishti (qarang-ghu chüshüp ketkenidi we Eysa téxiche ularning yénigha kelmigenidi).

¹⁸ Qattiq boran chiqip, déngiz dolqunlap kötürülüwatatti.

■ **6:11** 1Sam. 9:13.

■ **6:13** «séwet» — grék tilida «qol séwet», belkim ikki qollap kötüridighan séwetni körsitidu. ■ **6:14**

«Dunyagha kélishi muqerrer bolghan peyghember heqiqeten mushu iken!» — Musa peyghemberning bu peyghember toghru-luq aldın éytqan béshariti «Chöl.» 18:15de tépilidu. ■ **6:14** Luqa

7:16; 24:19; Yuh. 4:19. ■ **6:16** Mat. 14:23; Mar. 6:47.

¹⁹ Muxlislar palaq urup on-on bir chaqirimche mangghanda, Eysaning déngizning üstide méngip kémige yéqinlishiwatqanliqini körüp, qorqushup ketti. ■

²⁰ Lékin u ulargha:

— Bu men, qorqmanglar! — dédi.

²¹ Shuni anglap ular uni kémige chiqiriwalghusi keldi; u kémige chiqipla, kéme derhal ular baridighan yerge yétip bardı. ■ ■

Eysa — heqiqiy rohiy ozuqtur

²² Etisi déngizning u teripide qalghan xalayıq *aldinqi kúni* u yerde Eysaning muxlisleri chiqqan kémidin bashqa kémining yoqluqini, Eysaning muxlisleri shu kémige chiqqanda, Eysaning ular bille chiqmighanliqini, belki muxlislirining özlirila ketkenlikini körgenidi.

²³ Halbuki, birnechche kéme-qolwaq Tibériyas shehiridin Reb teshekkür éytqandin kéyin xelq nan yégen yerge yéqin kélip toxtıdı.

²⁴ Shuning bilen xalayıq Eysaning we muxlislirining u yerde yoqluqini körüpla, kémilerge olturup, Eysani izdigili Kepernahum shehirige mangdı.

²⁵ Ular uni déngizning u teripide tépıp uninggha:

■ **6:19** «on-on **bir chaqirimche mangghanda...**» — grék tilida «yigirme besh yaki ottuz «stadiyon»che mangghanda...». Bir stadiyon 185 métr, shunga ular qirghaqtin 6-5 kilométr mangghanıdı (bir chaqirim 500 métr etrapıdu). Déngizning uzunluqı 20 kilométr, kenglikı 12 kilométr bolup, ular déngiz otturisigha yetken bolsa kérek. ■ **6:21** «u **kémige chiqipla, kéme derhal ular baridighan yerge yétip bardı**» — «Zeb.» 107:23-31ni körüng. ■ **6:21** Zeb. 107:29-30

— Ustaz, bu yerge qachan kelding? — dep sorashti.

■

²⁶ Eysa ulargha jawaben:

— Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, siler méni möjizilik alametlerni körgenlikinglar üçün emes, belki nanlardin yep toyun'ghininglar üçün izdeysiler.

²⁷ Buzulup kétidighan paniy ozuqluqqa emes, belki menggü hayatliqqa baqiy qalidighan ozuqluqqa intilip ishlenglar; buni Insan'oghli silerge béridu; chünki uni Ata, yeni Xuda Özi möhürlep testiqlighan, — dédi. ■

²⁸ Shuning bilen ular uningdin:

— Némige intilip ishlisek andin Xudaning ish-xizmitide ishligen bolimiz? — dep sorashti.

²⁹ Eysa ulargha jawab béríp: — Xudaning ish-xizmiti del shuki, U ewetkinige étiqad qilishinglardur, — dédi. ■

³⁰ Shuning bilen ular yene:

— Undaq bolsa sen bizni körüp özüngge ishendürgüdek qandaq möjizilik alamet yaritisen? Zadi néme ish qilip bérisen? ■

³¹ Ata-bowilirimiz chölde yürgende, *Zeburda*: «U ulargha ershtin chüshürülgen nan teqdim qildi»

■ **6:25** «Ustaz» — grék tilida «rabbi». ■ **6:27** Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Yuh. 1:33; 3:16; 4:14; 5:37; 6:40, 54; 8:18; 2Pét. 1:17. ■ **6:29** 1Yuh. 3:23. ■ **6:30** Mat. 12:38; 16:1; Mar. 8:11; Luqa 11:29; 1Kor. 1:22.

dep pütülgendek, «manna»ni yégen — déyishti. ■ ■

³² Eysa ulargha mundaq dédi:

— Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, silerge asmandin chüshken nanni bergüchi Musa emes, belki méning Atamdur; U *hazirmu* silerge asmandin chüshken heqiqiy nanni bériwatidu.

³³ Chünki Xudaning néni bolsa pütkül dunyagha hayatliq ata qilidighan, ershtin chüshküchidur.

³⁴ — Teqsir, hemishe bizge shu nanni bérip turghaysen! — déyishti ular.

³⁵ Eysa ulargha mundaq dédi:

— Hayatliq néni özümdurmen! Méning yénimgha kelgen herkim héchqachan ach qalmaydu, manga étiqad qilghan herkim héchqachan ussimaydu. ■

³⁶ Lékin silerge éytqinimdek, siler méni körge bol-sanglarmu, étiqad qilmaywatisiler.

³⁷ Ata manga tapshurghanlarning herbiri yénimgha kélidu we méning yénimgha kelgenlerdin héchqaysisini hergiz tashliwetmeymen.

³⁸ Chünki öz irademni emes, belki méni

■ **6:31** «U ulargha ershtin chüshürülgen nan teqdim qildi» — «Zeb.» 78:24. «Ata-bowilirimiz chölde yürgende, Zeburda: «U ulargha ershtin chüshürülgen nan teqdim qildi» dep pütülgendek, «manna»ni yégen — déyishti» — Ularning buni Eysagha déginide közde tutqini: «Sen Musa peyghemberge oxshash «Dunyagha kélishi muqerrer bolghan» shu peyghember yaki Mesih bolsang, emdi Musagha oxshash asmandin nan («manna») chüshürüshünge toghra kelmemdu?» dégendek mene idi. Eysa ulargha «Bu nan bergüchi Musa emes, Xudadur» dep xataliqni tüzetkendin kéyin (32-ayet) özining «asmandin chüshken heqiqiy nan» ikenlikini chüshendüridu. ■ **6:31** Mis. 16:4, 14; Chöl. 11:7; Neh. 9:15; Zeb. 78:24, 25; 1Kor. 10:3. ■ **6:35** Yesh. 55:1; Yuh. 4:14; 7:37.

Ewetküchining iradisini emelge ashurush üçün ershtin chüshtüm. ▣

39 Méni Ewetküchining iradisi bolsa del shuki, uning manga tapshurghanliridin héchbirini yittürmey, belki axirqi küni ularning hemmisini tirildürüşümdin ibaret. ▣ ▣

40 Chünki méning Atamning iradisi shuki, Oghulgha köz tikip qarap, uninggha étiqad qilghanlarning herbirini menggülük hayatqa érishtürüshtur; we men axirqi küni ularni tirildürimen. ▣

41 Emdi Yehudiylar Eysaning: «Ershtin chüshken nan özümdurmen!» dégini üçün uninggha narazi bolup ghotuldishishqa bashlidi:

42 — «Bu Yüsüpning oghli Eysa emesmu? Atisinimu, anisinimu tonuydighan tursaq, yene qandaqlarche: — «Ershtin chüshtüm!» désun?» — déyishetti ular. ▣

43 Eysa jawaben ulargha mundaq dédi: — *Méning toghramda* özara ghotuldashmanglar.

44 Méni ewetken Ata Özi kishilarning qelbini tartquzmisa, héchkim méning yénimgha kélelmeydu; méning yénimgha kelgen herbirini axirqi küni tirildürimen. ▣

45 Peyghemberlarning yazmilirida: «Ularning hemmisige Xuda teripidin ögitilidu» dep pütülgendur. Shunga, Atining sözini tingshighan we uningdin ögen'gen herbiri méning yénimgha

▣ 6:38 Mat. 26:39; Mar. 14:36; Luqa 22:42; Yuh. 5:30. ▣ 6:39

«Méni Ewetküchining iradisi... axirqi küni ularning hemmisini tirildürüşümdin ibaret» — «axirqi küni» qiyamet küni. ▣ 6:39

Yuh. 10:28; 17:12; 18:9. ▣ 6:40 Yuh. 3:16; 4:14; 6:27,54. ▣ 6:42

Mat. 13:55; Mar. 6:3. ▣ 6:44 Küy. 1:4; Yuh. 6:65.

kélidu. ▣

⁴⁶ Biraq bu birerkim Atini korgan dégenlik emes; peqet Xudaning yénidin kelgüchi bolsa, u Atini korgendur. ▣ ▣

⁴⁷ Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, manga étiqad qilghuchi menggülük hayatqa igidur. ▣

⁴⁸ Hayatliq néni özümdurmen.

⁴⁹ Ata-bowiliringlar chöllerde «manna» yéginu bilen yenila öldi. ▣

⁵⁰ Lékin mana, ershtin chüshken nan del shundaqki, birsi uningdin yégen bolsa ölmeydu. ▣

⁵¹ Ershtin chüshken hayatliq néni özümdurmen; kimdekim bu nandin yése, ebedil'ebedgiche yashaydu. Men béridighan shu nan bolsa méning et-ténimdur, pütkül dunyadikiler hayatqa ige bolsun dep, men uni atimaqchimen. ▣

⁵² Bu söz bilen Yehudiylar özara talash-tartish qilishiqa bashlap:

— Bu adem bizning yéyishimizge özining et-ténini qandaq bérelisun?! — déyishetti. ▣

⁵³ Shunga Eysa ulargha mundaq dédi:

▣ 6:45 Yesh. 54:13; Yer. 31:33; Ibr. 8:10; 10:16. ▣ 6:46

«Biraq bu birerkim Atini korgan dégenlik emes; peqet Xudaning yénidin kelgüchi bolsa, u Atini korgendur» — bezi alimlar bu ayettiki sözlerni Eysa emes, belki rosul Yuhanna chüshendürüş yolida qoshup yazghan, dep qaraydu. Biz uning üçün anche ispat körmigechke, yenila Eysaning öz sözi, dep oylaymiz. ▣ 6:46 Mat.

11:27; Luqa 10:22; Yuh. 1:18; 7:29; 8:19. ▣ 6:47 Yuh. 3:16,36.

▣ 6:49 Mis. 16:4; Chöl. 11:7; Zeb. 78:24. ▣ 6:50 «Lékin

mana, ershtin chüshken nan del shundaqki, birsi uningdin yégen bolsa ölmeydu» — yaki «lékin mana, birsi uningdin yégen bolsa ölmeydighan, ershtin chüshken nan mushu yerdidur». ▣ 6:51

Yuh. 11:26; Ibr. 10:5, 10. ▣ 6:52 Yuh. 3:9.

— Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, siler Insan’oghlining et-ténini yémigüche we qénini ichmigüche, silerde hayatliq bolmaydu.

54 Et-ténimni yégüchi we qénimni ichküchi menggülik hayatqa érishken bolidu we men uni axirqi küni tirildürimen. ■ ■

55 Chünki et-ténim heqiqiy ozuqluq, qénim bolsa heqiqiy ichimliktur.

56 Et-ténimni yégüchi we qénimni ichküchi mende yashaydu we menmu uningda yashaymen. ■

57 Hayat Ata méni ewetken we men Atining bolghanliqidin yashawatqinimdek, méni yégüchi kishi hem méning wasitem bilen yashaydu.

58 Mana bu ershtin chüshken nandur. Bu nan ata-bowiliringlar yégen «*manna*»dek emes; chünki ular «*manna*»ni yéyishi bilen öldi; biraq bu nanni istémal qilghuchi bolsa menggü yashaydu! ■

59 Bu sözlerni u Kepernahumdiki sinagogta telim berginide éytqanidi.

60 Shuning bilen uning muxlisiridin nurghunliri buni anglighanda:

— Bu telim bek éghir iken! Buni kim anglap kötörelisun? — déyishti.

61 Biraq öz ichide muxlisirining bu toghrisida ghotuldashqinini bilgen Eysa ulargha:

— Bu sözüm silerni taydurdimu?

62 Emdi mubada Insan’oghlining esli kelgen jaygha kötürülüwatqinini körsenglar, qandaq

■ 6:54 «et-ténimni yégüchi» — yaki «et-ténimni istémal qilghuchi».

■ 6:54 Yuh. 3:16; 4:14; 6:27,40.

■ 6:56 «et-ténimni yégüchi» — yaki «et-ténimni istémal qilghuchi». ■ 6:58 Yuh. 3:13.

bolar?! ▣

⁶³ *Insan'gha* hayatliq bergüchi — Rohtur. In-sanning etliri bolsa héchqandaq payda bermeydu. Men silerge éytqan sözlirim bolsa hem rohtur we hem hayatliqtur. ▣ ▣

⁶⁴ Lékin aranglardin étiqad qilmighan beziler bar, — dédi (chünki Eysa étiqad qilmighanlarning we özige satqunluq qilidighanning kim ikenlikini bashtila biletti). ▣

⁶⁵ Shuning bilen u mundaq dédi: — Men shu sewebtin silerge shuni éyttimki, Atamdin ata qilin-misa, héchkim méning yénimgha kélelmeydu! ▣

⁶⁶ Shu waqittin tartip muxlisleridin xéli köpi chékinip chiqip, uning bilen yene mangmaydighan boldi.

⁶⁷ Shunga Eysa on ikkiylendin:

— Silermu, hem *mendin* kétishni xalamsiler? — dep soridi.

⁶⁸ Simon Pétrus uninggha jawab qilip:

— I Reb, biz kimning yénigha kétettuq? Menggü hayatliq sözliri sendilidur! ▣

⁶⁹ We shuninggha ishenduq we shuni bilip yettuqki, sen Xudaning Muqeddes

▣ 6:62 Mar. 16:19; Luqa 24:50; Yuh. 3:13; Ros. 1:9; Ef. 4:8. ▣ 6:63

«*Insan'gha hayatliq bergüchi — Rohtur*» — mushu yerde «Roh», shübhisizki, Xudaning Rohini körsitidu. «*Insanning etliri bolsa héchqandaq payda bermeydu*» — «insanning etliri» — Xudagha tayanmaydighan insanlarni körsitidu. «Rimliqlargha»diki kirish sözimizde «et/etler» toghruluq bolghan izahatimizni körüng. «*Men silerge éytqan sözlirim bolsa hem rohtur we hem hayatliqtur*» — démek, rohiy menide, ademning rohigha hayat kirgüzidighan, menggülik hayat yetküzidighan. ▣ 6:63 2Kor. 3:6.

▣ 6:64 Yuh. 2:25; 13:11. ▣ 6:65 Yuh. 6:44. ▣ 6:68 Ros. 5:20.

Bolghuchisidursen! — dédi. ▣

⁷⁰ Eysa ulargha jawaben:

— Men siler on ikkinglarni tallidim emesmu, biraq aranglarda birsi Iblistur! — dédi ▣ ▣

⁷¹ (uning bu dégini Ishqariyotluq Simonning oghli Yehudani körsetkenidi, chünki Yehuda on ikkiylenning biri bolghini bilen, kéyin özige satqunluq qilidu). ▣

7

Eysaning inilirining uninggha qarshi turushi

¹ Bu ishlardin kéyin, Eysa Galiliyede aylinip yürdi. U Yehudiyede aylinip yürüşni xalimaytti, chünki *shu yerdiki* Yehudiylar uninggha qest qilmaqchi idi.

² Bu chaghda, Yehudiylarning «kepiler héyti»gha az qalghanidi. ▣

³ Shunga Eysaning iniliri uninggha:

— Mushu yerdin ayrilip Yehudiyege barghin, shuning bilen muxlisliringmu *karamet* emellir-

▣ 6:69 Mat. 16:16; Mar. 8:29; Luqa 9:20; Yuh. 11:27. ▣ 6:70

«biraq **aranglarda birsi Iblistur!**» — yaki «biraq aranglarda birsi düşmendur!». «Iblis» dégen sözning öz menisi «düşmen, yaw».

▣ 6:70 Luqa 6:13.

▣ 6:71 «Ishqariyotluq **Simonning oghli Yehuda...**» — yaki «Simonning oghli Yehuda Ishqariyotni...». ▣ 7:2

Law. 23:34.

ingni köreleydu! ■

⁴ Chünki özini xelq-alemge tonutmaqchi bolghan héchkim yoshurun jayda ish qilmaydu. Bu emellerni qiliwatqanikensen, özüngni dunyagha körset! — déyishti.

⁵ Chünki uning inilirimu uninggha étiqad qilmighanidi. ■

⁶ Shunga Eysa ulargha:

— Méning waqit-saitim téxi kelmidi. Lékin silerge nisbeten herwaqit munasiptur. ■

⁷ Bu dunyadiki kishiler silerge hergiz öch bolmaydu; lékin méni öch köridu. Chünki men ularning qilmishlrini rezil dep guwahliq bériwatimen. ■

⁸ Siler bu héytqa bériwéringlar. Men bu héytqa

■ **7:3 «Mushu yerdin ayrilip Yehudiyege barghin, shuning bilen muxlisliringmu karamet emelliringni köreleydu!»** — Eysaning inilirining bu sözining ichki menisi belkim: «Muhim mötiwer kishilerning köpi Galiliye dégen mushu namrat, pinhan jaydin emes, belki paytext Yérusalémdidur; sen shu yerde özüngni körsitishig kérek; shuning bilen heqiqiy nam-inawiting we heywiting bolidu» dégendek bolsa kérek. Sel ghelite ish shuki, ular uninggha ishenmigini bilen (5-ayetni körüng): «Israilning padishahi bolay déseng, karamet emelliringni ochuq meydanida körsitishig kérek» dégen gumaniy nesihetni bergen (4-ayetni körüng). ■ **7:5 Mar. 3:21.** ■ **7:6 «silerge nisbeten herwaqit munasiptur»** — bu sözning ichki menisi belkim intayin addiydur. Xudaning iradisige köngül bölidighan adem Xudaning yetekchilikini we bashpanahliqini izdep yüridu; lékin peqet öz iradisige qaraydighan kishi Xudaning yetekchilikining we bashpanahliqining kériki yoq dep yüridu we shundaqla, bu dunyadikilerdin héchqandaq qarshiliqqa yaki öchmenlikke uchrnaydu, xalighan yerge bériwéridu. Lékin Xudaning iradisini izdigen kishi tebiy halda bu dunyadikilerning qilmishlrini ashkare qilghachqa, ularning nepritige uchraydu (7-ayetni körüng). ■ **7:7 Yuh. 3:19; 14:17; 15:18.**

barmaymen, chunki méning waqit-saitim téxi yétip kelmidi, — dédi. ■ ■

⁹ Eysa bu sözlerni qilip, Galiliyede qaldi.

Kepiler héytida

¹⁰ Eysaning iniliri héytqa chiqqandin kéyin, u özimu uninggha bardi. Emma ashkara emes, yoshurun bardi.

¹¹ Héytta Yehudiylar uni izdep: «U qeyerdidur?» dep sorawatatti. ■

¹² Kishiler arisida uning toghrisida köp ghulghula boldi. Beziler uni: «Yaxshi adem!» dese, yene beziler: «Yaq, u xalayıqni azduruwatidu!» déyishti. ■

¹³ Biraq Yehudiy *chongliridin* qorqup, héchkim ochuq-ashkare uning gépini qilmaytti. ■ ■

¹⁴ Héytning yérımı ötkende, Eysa ibadetxana hoylilirigha kirip xelqge telim bérishke bashlidi. ■

¹⁵ Yehudiylar:

■ **7:8** «Siler bu héytqa bériwéringlar. Men bu héytqa barmaymen» — köp kona köchürmilerde «Siler bu héytqa bériwéringlar. Men bu héytqa téxi barmaymen» yaki «Siler bu héytqa bériwéringlar. Men bu héytqa hazirche barmaymen» déyilidu. «Téxi» yaki «hazirche» sözler eslide bolsun, bolmisun, beribir ayetning menisi asasen oxshastur; chunki Eysa iniliri héytqa chiqqandin kéyin astirtin bardi (10-ayet). Beziler «hazirche» dégenni chüshendürüş yolida kirgüzidu. ■ **7:8** Yuh. 8:20. ■ **7:11** Yuh. 11:56.

■ **7:12** Mat. 21:46; Luqa 7:16; Yuh. 6:14; 9:16; 10:19.

■ **7:13** «Yehudiy *chongliridin* qorqup...» — grék tilida «Yehudiylardin qorqup» déyilidu. Mushu yerde «Yehudiylar» choqum ularning chonglirini körsitidu. ■ **7:13** Yuh. 9:22; 12:42; 19:38. ■ **7:14** «...kirip» — grék tilida «...chiqip»

— Bu adem héchqandaq telim almighan turuqluq, uning qandaqmu muncha köp bilimi bolsun? — dep hang-tang qélishdi. ■

¹⁶ Eysa ulargha:

— Bu telimler méning emes, belki méni Ewetküchiningkidur. ■

¹⁷ Uning iradisige emel qilishqa öz iradisini baghligan herkim bu telim toghruluq — uning Xudadin kelgenlikini yaki özlükümdin éytiwatqanliqimni bilidu.

¹⁸ Öz aldigha sözligen kishi öz shan-sheripini izdeydu, lékin özini ewetküchining shan-sheripini izdeydighan kishi heq-sadiqtur, uningda heqqaniysizliq yoqtur.

¹⁹ Musa *peyghember* silerge Tewrat qanunini tapshurghan emesmu? Lékin héchqaysinglar bu qanun'gha emel qilmaywatisiler! Némishqa méni öltürmekchi bolisiler? — dédi. ■ ■

²⁰ Köpchilik:

— Sanga jin chaplishiptu! Séni öltürmekchi bolghan kim iken? — déyishti. ■ ■

²¹ Eysa ulargha mundaq jawab berdi: — Men bir karametni yaritishim bilen hemminglar hang-

■ **7:15** «Yehudiylar» — belkim Yehudiy chonglar. ■ **7:16** Yuh. 3:11; 8:28; 12:49; 14:10, 24. ■ **7:19** «némishqa méni öltürmekchi bolisiler?» — yaki «némishqa méni öltürgili izdeysiler?». ■ **7:19** Mis. 20:1; 24:3; Mat. 12:14; Mar. 3:6; Yuh. 5:18; 10:39; 11:53; Ros. 7:53. ■ **7:20** «Séni öltürmekchi bolghan kim iken?» — yaki «Séni öltürgili izdeydighan kim?». ■ **7:20** Yuh. 8:48,52; 10:20.

tang qélishtinglar. ■

22 — Emdi Musa *peyghember* silerge xetne qilish toghruluq emr qaldurghan (emeliyette bolsa xetne qilish Musa peyghemberdin emes, ata-bowilardin qalghan), shunga siler shabat künige *toghra kélip qalsimu* shu künide ademning xetnisini qiliwérisiler. ■ ■

23 Emdi Tewrat qanunigha xilapliq qilinmisun dep shabat künide adem xetne qilin'ghan yerde, men shabat künide bir ademni sellimaza saqaytsam, siler néme dep manga achchiqlinisiler?

24 Sirtqi qiyapetke qarap höküm qilmanglar, belki heqqaniy höküm qilinglar! ■

■ 7:21 «Men bir karametni yaritishim bilen hemminglar hang-tang qélishtinglar» — bu «bir karamet», shübhisizki, u aldinqi qétim Yérusalémde bolghanda shabat künide palech ademni saqaytqanliqini körsitidu (23-ayet we 5-babni körüng). Eysaning sözige qarighanda, gerche bu möjize birnechche ay ilgiri körsitilgen bolsimu, ularning éside téxiche bar idi. Shu wejedin ular Eysani öltürüwetmekchi bolidu. 22-24-ayetlerde Eysa «shabat künide ademni saqaytish Tewrat qanunigha xilap», dégen xiyalgha qattiq reddiye béridu. Bizningche u eslide ularni bu mesile toghruluq oylandurush üçün bu möjizini qesten shabat künide yaratqanidi. ■

7:22 «emeliyette bolsa xetne qilish Musa peyghemberdin emes, ata-bowilardin qalghan» — «xetne qilish»ni Xuda eslide Ibrahim peyghemberge (Musa peyghemberdin ilgiri, elwette) Özining Ibrahim we ewladliri bilen bolghan ehding simwoli bolsun dep tapshurghanidi («Yar.» 17-bab). «shunga siler shabat künige toghra kélip qalsimu shu künide ademning xetnisini qiliwérisiler» — emr bolsa «Bala tughulup sekkizinchi küni xetnisini qilish kérek» («Yar.» 17:13). Shuning bilen «sekkizinchi kün» shabat künige toghra kélip qalsimu (we shabat küni «ishlesh»ke bolmaydu) balini sünnet qiliwérish kérek. Bolmisa Tewrat qanunigha xilapliq bolidu. ■ 7:22 Law. 12:3; Yar. 17:10. ■ 7:24 Qan. 1:16,17; Pend. 24:23; Yaq. 2:1.

Eysa Qutquzghuchi-Mesihmidu?

²⁵ U waqıtta Yérusalémlıqlarning beziliri:

— *Chonglar* öltürmekchi bolghan kishi bu emesmidi?

²⁶ Ashkara sözlewatsimu, uninggha qarshi héch nerse démidighu! Derweqe, aqsaqallarning uning Mesih ikenlikini bilip yetkenmu?

²⁷ Halbuki, bu ademning qeyerdin kelgenlikini biz éniq bilimiz. Lékin Mesih kelgende, uning qeyerdin kelgenlikini héchkim bilmestighu, — déyishti.

■ ■

²⁸ Shunga Eysa ibadetxana hoylisida telim bériwétip, yuqiri awaz bilen mundaq dédi:

— Siler méni tonuymiz hemde méning qeyerdin kelgenlikimnimu bilimiz, *dewatisiler*?! Biraq men özlükümdin emes, men méni Ewetküchidin *keldim*, U heqtur; biraq siler Uni tonumaysiler. ■ ■

²⁹ Men Uni tonuymen. Chünki men Uning yénidin

■ **7:27 «bu ademning qeyerdin kelgenlikini biz éniq bilimiz»** — ular uni Galiliyelik dep biletti. Emeliyette u Beyt-Lehemde tughulghan, elwette. «**Lékin Mesih kelgende, uning qeyerdin kelgenlikini héchkim bilmestighu, — déyishti.**» — xalayıqning bu sözliri anche toghra emes idi; bu kishiler peyghemberlarning Mesih toghruluq bésharetlik yazmilirini toluq bilmigen bolsa kérek. Belkim ularning közde tutqini peqet Mesihning tuyuqsız namayan bolidighanlıqını körsetken bésharetlerla idi. ■ **7:27** Mat. 13:55; Mar. 6:3; Luqa 4:22.

■ **7:28 «siler méni tonuymiz hemde méning qeyerdin kelgenlikimnimu bilimiz, dewatisiler?! Biraq men özlükümdin emes, men méni Ewetküchidin keldim, U heqtur; biraq siler Uni tonumaysiler»** — Bu söz Eysaning ularning «Bu ademning... qeyerdin kelgenlikini éniq bilimiz» déginige reddiye qilghan jawabi idi. Eger ular Xudani tonughan bolsa Eysaning qeyerdin kelgenlikini bilgen bolatti, lékin ular Xudani tonimaytti (ayettiki axirqi sözge qarang). ■ **7:28** Yuh. 5:43; 8:26, 42; Rim. 3:4.

keldim, méni U ewetti. ▢

³⁰ Shunga ular uni tutush yolini izdeytti, lékin héchkim uninggha qol salmidi; chünki uning waqit-saiti téxi yétip kelmigenidi. ▢

³¹ Lékin xalayıq arisidiki nurghun kishiler uninggha étiqad qildi. Ular: «Mesih kelgende bu kishi körsetken möjizilik alametlerdin artuq möjize yari-talarmu?!» déyishti. ▢

Eysani tutush üçün qarawullarning ewetilishi

³² Perisiyler xalayıqning u toghruluq ghulghula boluwatqan bu gep-sözlirini anglidi; shuning bilen Perisiyler bilen bash kahinlar uni tutush üçün birnechche qarawullarni ewetti. ▢

³³ Shuning bilen Eysa:

— Yene bir’az waqit siler bilen bille bolimen, andin méni Ewetküchining yénigha kétimen. ▢

³⁴ Méni izdeysiler, lékin tapalmaysiler. Men baridighan yerge baralmaysiler, — dédi. ▢

³⁵ Buning bilen, Yehudiylar bir-birige:

— U biz tapalmighudek qeyerlerge barar? Grékler arisidiki tarqaq Yehudiy muhajirlarning yénigha

▢ 7:29 Yuh. 10:15. ▢ 7:30 «Shunga ular uni tutush yolini izdeytti...» — «ular» belkim yenila chonglarni körsitidu. ▢ 7:30 Mar. 11:18; Luqa 19:47; 20:19; Yuh. 7:19; 8:20, 37. ▢ 7:31 Yuh. 8:30. ▢ 7:32 «qarawullarni ewetti» — yaki «ibadetxana qarawul-lirini ewetti». Lékin bizningche 30- we -44-ayetler (Lawiylardin bolghan) mushu kishilerni ayrim körsitidu. ▢ 7:33 Yuh. 16:16. ▢ 7:34 Yuh. 8:21; 13:33.

bérip, gréklargha telim béremdighandu? ■

³⁶ «Méni izdeysiler, lékin tapalmaysiler. Men baridighan yerge baralmaysiler» dégini némisidu? — déyishti.

Hayatliq süyi

³⁷ Héytning axirqi hem eng katta küni, Eysa ornidin turup, yuqiri awaz bilen: —

Kimdekim ussisa, méning yénimgha kélip ichsun!

■ ■

³⁸ Manga étiqad qilghuchi kishining xuddi muqeddes yazmilarda éytilghinidek, ich-baghridin hayatliq süyining deryaliri éqip chiqidu! — dep jakarlidi ■ ■

³⁹ (u bu sözni özi étiqad qilghanlarga ata qilinidighan Muqeddes Rohqa qarita éytqanidi. Xu-

■ 7:35 «U biz tapalmighudek qeyerlerge barar? Grékler arisidiki tarqaq Yehudiy muhajirlarning yénigha bérip, gréklargha telim béremdighandu?» — bu ayettiki «grékler» Qanaanning (Pelestinning) sirtida turghan barliq yat elliklerge wekillik qilidu. ■ 7:37 «Héytning axirqi hem eng katta küni, Eysa ornidin turup, yuqiri awaz bilen: — Kimdekim ussisa, méning yénimgha kélip ichsun!» — Eysa bu sözlerni héytning axirqi küni, yeni del Xudaning Israil xelqi chöldiki waqtida Musa peyghember arqiliq ularni su bilen teminligen möjje yaratqan xatire künide éytqan. ■ 7:37 Law. 23:36; Yesh. 55:1; Yuh. 6:35; Weh. 22:17. ■ 7:38 «Manga étiqad qilghuchi kishining xuddi muqeddes yazmilarda éytilghinidek, ich-baghridin hayatliq süyining deryaliri éqip chiqidu!» — «muqeddes yazmilarda éytilghandek» — «Yesh.» 58:11 we «Ez.» 47:1-12ni körüng. «Zeb.» 78:15-16, «Pend.» 4:23, «Yesh.» 44:3, 55:1, «Ez.» 47:1-12, «Yo.» 3:18, «Zeb.» 36:8, 46:4-5, «Zek.» 13:1, 14:8mu belkim «Muqeddes Rohning tökülüshi» bilen munasiwetliktur. ■ 7:38 Yesh. 12:3, 44:3, 59:21; Ez. 47:1-12; Zeb. 46:4, 5; 36:8

daning Rohi téxi héchkimgé ata qilinmighanmidi, chünki Eysa téxi shan-sheripige kirmigenidi). ▣

Xelqning bölünüp kétishi

⁴⁰ Xalayıq ichide beziler bu sözni anglap:

— *Kélishi muqerrer bolghan* peyghember heqiqeten mushu iken!! — déyishti. ▣ ▣

⁴¹ Beziler: «Bu Mesih iken!» déyishetti. Yene beziler bolsa: «Yaq, Mesih Galiliyedın kélettimu? ▣

⁴² Muqeddes yazmilarda, Mesih *padishah* Dawutning neslidan hem Dawutning yurti Beyt-Lehem yézisidin kélidu, déyilmigenmidi?» — déyishti. ▣

⁴³ Buning bilen, xalayıq uning wejidin ikkige bölünüp ketti.

⁴⁴ Beziliri uni tutayli dégen bolsimu, lékin héchkim uninggha qol salmidi.

Yehudiy aqsaqallirining étiqadsizliqi

⁴⁵ Qarawullar *ibadetxanidin* bash kahinlar bilen Perisiylarning yénigha qaytip kelgende, ular qarawullargha:

— Néme üçün uni tutup kelmidinglar? — dep sorashti.

⁴⁶ Qarawullar:

— Héchkim héchqachan bu ademdek sözligen emes!

— dep jawab bérishiti.

⁴⁷ Perisiyler ulargha jawaben:

▣ **7:39** Yesh. 44:3; Yo. 2:27-29; Ros. 2:17. ▣ **7:40** «*Kélishi muqerrer bolghan peyghember heqiqeten mushu iken!*» — Musa peyghemberning bu peyghember toghruluq aldın éytqan béshariti «Qan.» 18:15de tépilidu. ▣ **7:40** Mat. 21:46; Luqa 7:16; Yuh. 6:14. ▣ **7:41** Yuh. 1:47; 4:42. ▣ **7:42** Zeb. 132:11; Mik. 5:1; Mat. 2:6.

— Silermu azduruldunglarmu?

48 Aqsaqallardin yaki Perisiylerdin uninggha étiqad qilghanlar bolghanmu?! ■

49 Lékin Tewrat qanunini bilmeydighan bu chüprendiler lenetke qalidu! — déyishti. ■

50 Ularning arisidin biri, yeni burun axshamda Eysaning aldigha kelgen Nikodim ulargha: ■

51 — Tewrat qanunimiz awwal kishining néme qilghinini özidin anglap bilmey turup, uninggha höküm chiqiramdu! ■

52 Ular jawab qilip: — Senmu Galiliyedinmu? *Muqeddes yazmilarni* kör, qétirqinip oqup baq, Galiliyedin héchqandaq peyghember chiqmaydu! — dédi. ■

53 Shuning bilen *ularning* herbiri öz öyige ketti. ■

8

■ 7:48 Yesh. 33:18; Yuh. 12:42; 1Kor. 1:20; 2:8. ■ 7:49 «Tewrat

qanunini bilmeydighan bu chüprendiler lenetke qalidu!» — «chüprendiler» addiy xelqni körsitidu. Aqsaqallar we Perisiyler ularni intayin kemsitetti. ■ 7:50 Yuh. 3:2; 19:39. ■ 7:51

Mis. 23:1; Law. 19:15; Qan. 1:17; 17:8; 19:15. ■ 7:52

«**Muqeddes yazmilarni kör, qétirqinip oqup baq, Galiliyedin héchqandaq peyghember chiqmaydu!**» — ularning bu sözide Galiliyelik bolghan Yunus peyghembetni qesten utughanidi. Chünki Tewratning «Yunus peyghember» dégen qismida, Xudan-ing **Yehudiy emeslerge** nijat pursitini yetküzgenlikni éniq xatir-ilinidu. Ular yene «Yesh.» 8:12diki béshareti, yeni Mesihning öz xizmitini Galiliyede bashlaydighanliqi toghruluq bésharetni qesten utughan oxshaydu. ■ 7:53 «**shuning bilen ularning herbiri öz öyige ketti**» — «herbiri öz öyige ketti» dégenlik belkim Nikodimning soali ularning wijdanigha sanjilghan bolsa kérek.

Zina üstide tutulghan ayal

¹ Eysa bolsa Zeytun téghigha chiqip ketti.

² Etisi seherde, u yene ibadetxana hoylilirigha kirdi we xalayıqning hemmisi uning yénigha kélışkenidi. U olturup, ulargha telim bérishke bashlidi.

³ *Shu chaghda*, Tewrat ustazliri bilen Perisiyler zina qilip tutulup qalghan bir ayalni uning aldigha élip kélishti. Ular ayalni otturigha chiqirip,

⁴ uningdin:

— Ustaz, bu ayal del zina üstide tutuwélindi. ■

⁵ Musa *peyghember* Tewrat qanunida bizge mushundaq ayallarni chalma-késeq qilip óltürüşni emr qilghan. Emdi senche, uni qandaq qilish kérek? — dep sorashti. ■ ■

⁶ Emdi ularning bundaq déyishtiki niyiti, uni tuzaqqa chüşhürüp, uning üstidin erz qilghudek birer bahane izdesh idi. Emma Eysa éngiship, barmiqi

■ **8:4 «Ustaz, bu ayal del zina üstide tutuwélindi»** — «zina qilip tutulup qalghan» ayal bar idi, lékin erkek qéni? ■ **8:5 «Musa peyghember Tewrat qanunida bizge mushundaq ayallarni chalma-késeq qilip óltürüşni emr qilghan»** — qiziq yéri shuki, ular peqet «ayallar»ni tilgha alidu. Emeliyette Tewrat qanuni boyiche zina qilghan erkeklernimu ölümge mehkum qilish kérek idi. ■ **8:5** Law. 20:10; Qan. 22:22.

bilen yerge bir némilerni yazghili turdi. ■

⁷ Ular shu soalni toxtimay sorawatatti, u ruslinip ulargha:

— Aranglardiki kim gunahsiz bolsa, *bu ayalgha* birinchi tashni atsun! — dédi. ■

⁸ Andin u yene éngiship, yerge yézishni dawamlash-turdi. ■

⁹ Ular bu sözni anglap, aldi bilen yashan'ghanliri, andin qalghanliri bir-birlep *hemmi* u yerdin chiqip kétishti. Axirida Eysa otturida öre turghan héliqi ayal bilen yalghuz qaldi. ■

¹⁰ Eysa ruslinip turup, shu ayaldin bashqa héchkimni körmigen bolup, uningdin:

Xanim, sanga héliqi shikayet qilghanlar qéni? Séni gunahqa békitidighan héchkim chiqmidimu? — dep soriwidi,

¹¹ — Hezretliri, héchkim chiqmidi, — dédi ayal.

Eysa:

— Menmu séni gunahqa békitmeymen. Barghin,

■ **8:6 «Emdi ularning bundaq déyishtiki niyiti, uni tuzaqqa chüshürüp, uning üstidin erz qilghudek birer bahane izdesh idi»** — Eger Eysa «Bu ayalgha rehim qilish kérek» dése, ular derhal «Sen Musa peyghemberge chüshürülgen qanun'gha xilapliq qilishni ündeysen, deytti. Bashqa bir tereptin, shu chaghda Yehudiy xelqi Rim impériyesining qanuni astida turghachqa, Yehudiylar özliri héchkimgé ölüm jazasini beja keltürüş hoquqi yoq idi. Shunga eger Eysa «Chalma-kések qilinsun» dése, u chaghda ular rimliqlargha «mushu kishi Rim impériyesige qarshi chiqti!» dégendek shikayet qilatti. ■ **8:7** Qan. 17:7. ■ **8:8** Yer. 17:13 ■ **8:9 «ular bu sözni anglap, aldi bilen yashan'ghanliri, andin qalghanliri bir-birlep hemmi u yerdin chiqip kétishti»** — bezi kona köchürmilerde: «Ular bu sözni anglap, wijdanining eyiblishi bilen aldi bilen yashan'ghanliri, andin qalghanliri bir-birlep hemmi u yerdin chiqip kétishti» déyilidu.

buningdin kéyin yene gunah qilmighin! — dédi. ■ ■

Eysa dunyaning nuridur

¹² Shunga Eysa yene köpchilikke söz qilip:
— Dunyaning nuri özümdurmen. Manga egeshken-
ler qarangghuluqta mangmaydu, eksiche hay-
atliq nurigha érishidu, — dédi. ■

¹³ Perisiyler:

— Sen özüngge özüng guwahliq bériwatisen. Shunga
séning guwahliqing rast hésablanmaydu, — déyishti.

¹⁴ Eysa ulargha jawaben mundaq dédi:

— Hetta men özümge guwahliq bersemmu,
guwahliqim heqtur, chünki men özümning
qeyerdin kelgenlikimni we qeyerge
baridighanliqimni bilimen. Lékin siler qeyerdin
kelgenlikimni we qeyerge baridighanliqimni
bilmeysiler. ■

¹⁵ Siler et igilirining ölchimi boyiche höküm qil-
isiler. Biraq men héchkimning üstige höküm qil-
maymen. ■

■ **8:11** «Menmu séni **gunahqa békitmeymen. Barghin, bun-
ingdin kéyin yene gunah qilmighin!**» — 7:53-8:11-ayetler bezi
kona köchürmilerde tépilmaydu. Bizningche, buning sewebi, bu
«zina gunahining kechürüm qilinishi» toghrisidiki ayetler bezi
köchürgüchilerning zitigha qattiq tegken bolsa kérek. ■ **8:11** Yuh.
5:14. ■ **8:12** Yesh. 42:16; Yuh. 1:9; 9:5; 12:35,36. ■ **8:14**
Yuh. 5:31. ■ **8:15** «Siler et **igilirining ölchimi boyiche**
höküm qilisiler» — «et igilirining ölchimi boyiche» — oqurmen-
larning éside bolsunki, Injilda «et» yaki «etler» köp yerlerde in-
sanlarning Xudagha tayanmay özlükidin ish qilghanliqini körsitidu.
«Rimliqlargha»diki «kirish söz»nimu körüng.

¹⁶ Men höküm qilsammu, hökümüm heqiqiydur; chunki men yalghuz emes, belki méni ewetken Ata *bu ishta* men bilen billidur. ■

¹⁷ Silerge tewe bolghan Tewrat qanunida: «Ikki ademning guwahliqi bolsa rast hésablinidu» dep pütülgendur. ■ ■

¹⁸ Rast, men özüm toghramda özüm guwahliq bérimen, we méni ewetken Atimu méning toghramda guwahliq béridu. ■

¹⁹ Ular uningdin: — Atang qeyerde? — dep so-rashti.

Eysa ulargha jawab bérir: — Siler ya méni tonumaysiler, ya Atamni tonumaysiler; méni tonughan bolsanglar, Atamnimu tonuyttunglar,

■ **8:16 «Biraq men héchkimning üstige höküm qilmaymen. Men höküm qilsammu, hökümüm heqiqiydur»** — Eysa Mesih bu dun-yada turghanda **kishilarning** üstige höküm qilmaytti (soraqqa tartmaytti), belki **ularning ish-heriketlirining** üstige, toghra, toghra emes, dep höküm qilatti. Peqet axiretke kelgende andin u barliq kishilerni soraqqa tartip, ularning üstidin höküm chiqiridu, elwette. Perisiyler bolsa özlirini soraqchi, Mesihni soraqqa tartish hoquqimiz bar dep qaraytti. «**méni ewetken Ata bu ishta men bilen billidur**» — «bu ishta» dégen sözler eyni tékistte bolmisimu, menisi del «Méning höküm qilghinim peqet özümdin emes, bun-ingda Ata men bilen billidur» dégendektur. ■ **8:17 «Silerge tewe bolghan Tewrat qanunida...»** — grék tilida «silerning Tewrat qanuninglarda» déyilidu. Bu hejwi, kinayilik geptur. Periysiler daim: «Tewrat qanunini tiriship-tirmiship, heqiqiy menisi bilen özleshürgüchiler peqet bizlermiz» dep halini chong qilip yürüshetti. Emeliyette «Tewrat qanuni» Xudaning barliq xelqige tewe idi, el-wette. 10:34 we 15:25nimu körüng. «**ikki ademning guwahliqi bolsa rast hésablinidu**» — «Qan.» 17:6. ■ **8:17** Chöl. 35:30; Qan. 17:6; 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:28. ■ **8:18** Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Yuh. 1:33; 5:37; 6:27.

— dédi. ■

²⁰ Eysa bu sözlerni ibadetxanida telim berginide, sediqe sanduqining aldida turup éytqanidi. Biraq héchkim uni tutmidi, chünki uning waqit-saiti téxi yétip kelmigenidi. ■ ■

Eysaning étiqadsizlarga agah bérishliri

²¹ Shuning bilen u ularga yene:

Men bu yerdin kétimen; siler méni izdeysiler, lékin öz gunahinglar ichide ölisiler. Men kétidighan yerge siler baralmaysiler, — dédi. ■

²² Buning bilen Yehudiylar:

— U: «Men kétidighan yerge siler baralmaysiler» deydu. Bu uning özini öltürüwalimen déginimidu? — déyishti.

²³ Eysa ularga:

— Siler töwendindursiler, men yuqiridindurmen. Siler bu dunyadindursiler, men bu dunyadin emesmen. ■

²⁴ Shuning üçhün silerge: «Gunahliringlar ichide ölisiler» dedim. Chünki siler méning «*Ezeldin Bar Bolghuchi*» ikenlikimge ishenmisenglar, gu-

■ 8:19 Yuh. 14:9; 16:3. ■ 8:20 «sediqe sanduqining aldida» — yaki «xezinide». ■ 8:20 Yuh. 7:30. ■ 8:21 Yuh. 7:34; 13:33. ■ 8:23 Yuh. 3:31.

nahliringlar ichide ölisiler, — dédi. ■ ■

²⁵ Sen zadi kim? — dep sorashti ular.

Eysa ulargha: — Bashta silerge néme dégen bol-sam, men shu.

²⁶ Özümning silerning toghrangelarda we üstünglardin höküm qilidighan nurghun sözlirim bar; lékin méni Ewetküchi heqtur we men Uningdin némini anglighan bolsa, bularnila dunyadikilerge uqturup éytimen, — dédi. ■ ■

²⁷ Ular uning özlirige éytqanlirining Ata toghruluq ikenlikini chüshinelmidi. ■

■ **8:24 «Chünki siler méning «Ezeldin Bar Bolghuchi» ikenlikimge ishenmisenglar, gunahliringlar ichide ölisiler»** — yaki «Chünki siler méning «Men Bolimen» ikenlikimge ishenmisenglar, gunahliringlar ichide ölisiler». «Ezeldin Bar Bolghuchi» yaki ««Men Bolimen» — Bu Xudaning Musa peyghemberge ashkarilighan nami bolup («Mis.» 3:14), Eysamu bu namni özige qollan'ghan. Bashqa bir terjimisi: «Méning U (yeni, Mesih) ikenlikimge...». Lékin «Yuhanna»da oxshash shu ibare tépildighan köp bashqa ayetler bilen sélishturganda (mesilen, 28-, 58-ayet) bu terjimimiz toghra bolushi kérek. ■ **8:24** Yuh. 8:21. ■ **8:26 «Özümning silerning toghrangelarda we üstünglardin höküm qilidighan nurghun sözlirim bar; lékin méni Ewetküchi heqtur we men Uningdin némini anglighan bolsa, bularnila dunyadikilerge uqturup éytimen»** — Mesihning Perisiylerge éytqan bashqa köp sözlirige oxshash, bu sözi intayin ixchamdur. Bizningche omumiyy menisi: «Siler toghruluq nurghun eyibleydighan sözlirim bar. Bu sözlirimni qobul qilmasliqinglar mumkin. Lékin méning bu sözlirim emeliyette özümdin emes, belki méni ewetken Atamdindur; shunga ishinishinglar kérek; chünki némini Uningdin anglisam, shuni dunyagha éytimen» dégendek bolsa kérek. ■ **8:26** Yuh. 7:28; 15:15; Rim. 3:4. ■ **8:27 «ular uning özlirige éytqanlirining ata toghruluq ikenlikini chüshinelmidi»** — «Ata» Öz Atisi Xuda, elwette. Démisekmu, Mesihning némishqa bezide peqet «Ata» we bashqa yerlerde «Atam» déyishini tetqiq qilish bek paydiliq ishtur.

28 Shunga Eysa mundaq dédi:

Siler Insan'oghlini kötürgendin kéyin, méning «Ezeldin Bar Bolghuchi» ikenlikimni bilisiler we shundaqla héch ishni özlükümdin qilmighanliqimni, peqet Atining manga ögetkininila sözligenlikimnimu bilisiler. ■ ■

29 Méni Ewetküchi men bilen billidur, U méni esla yalghuz qoymidi, chünki men hemishe Uni xursen qilidighan ishlarni qilimen. ■

30 Eysa bu sözlerni qiliwatqan chaghning özide, nurghun kishiler uninggha étiqad qildi. ■

Heqiqiy erkinlik toghruluq

31 Eysa özige étiqad qilghan Yehudiylargha:

— Eger méning söz-kalamimdin chiqmay tursanglar, méning heqiqiy muxlisirim bolghan bolisiler,

32 we heqiqetni bilisiler we heqiqet silerni azadliqqa érishtüridu, — dédi. ■

33 Ular jawaben: — Biz Ibrahimning neslimiz, — héchqachan héchkimning qulluqida bolmiduq. Sen qandaqsige: Azadliqqa érishsiler, deysen? — dédi. ■

34 Eysa ulargha jawab bérir: — Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, gunah sadir qilghan kishi gunahning qulidur. ■

■ **8:28** «Siler **Insan'oghlini** kötürgendin kéyin...» — «Insan'oghlining kötürülüshi» awwal Eysaning kréstlinishi, andin asman'gha kötürölüp Xudaning ong teripide olturushinmu körsitidu. 12:32-34nimu körüng. «méning «Ezeldin Bar Bolghuchi» ikenlikimni bilisiler» — 24-ayettiki izahatni körüng. ■ **8:28** Chöl. 21:9; 2Pad. 18:4; Yuh. 3:11, 14; 7:16; 12:32, 49; 14:10. ■ **8:29** Yuh. 14:10; 16:32. ■ **8:30** Yuh. 7:31. ■ **8:32** Rim. 6:18; Gal. 5:1; 1Pét. 2:16. ■ **8:33** Mat. 3:9. ■ **8:34** Rim. 6:20; 2Pét. 2:1.

³⁵ Qul ailide menggü turmaydu, lékin oghul menggü turidu. ■

³⁶ Shuning üçhün Oghul silerni azad qilsa, heqiqiy azad bolisiler. ■ ■

³⁷ Silerning Ibrahimning nesli ikenlikinglarni bilimen. Biraq méni öltürmekchi boluwatisiler, chünki méning sözüm ichinglardin orun almidi.

³⁸ Men Atamning yénida körgenlirimni éytwatimen; siler bolsanglar öz atanglardin körgenliringlarni qiliwatisiler! ■ ■

³⁹ Ular jawab béríp: — Bizning atimiz Ibrahimdur, — dédi.

Eysa ulargha: — Eger Ibrahimning perzentliri bolsanglar, Ibrahimning emellirini qilghan bolattinglar! ■

⁴⁰ Biraq hazir eksiche méni, yeni Xudadin

■ **8:35 «Qul ailide menggü turmaydu, lékin oghul menggü turidu»** — démek, birsi «qul» bolsa (mushu yerde «gunahning quli») herqandaq öy igisi bilen menggülük munasiwette bolmaydu, uning aile ezasi bolalmaydu; peqet öy igisining öz ailisidikiler bilenla menggülük munasiwiti bolidu; öy igisining oghli öy igisining hoquqigha ige bolidu, elwette. Emdi «öy igisi» Xuda bolsa, uning Oghlimu toluq hoquqluq bolidu, elwette. Bu ish 36-ayettiki heqiqet bilen zich baghlinidu. ■ **8:36 «Shuning üçhün Oghul silerni azad qilsa, heqiqiy azad bolisiler»** — yuqiriqi izahatnimu körüng. «Qul» «qul»ni azad qilmaydu, «qul»ni azad qilalaydighan peqet özi azad bolghan kishi, elwette. Emdi bu dunyada kim gunahtin azadtur? Mesihtin bashqa herbir kishi gunahning qulidur, heqiqiy azad bolghan kishi peqet «Oghul», yeni Mesihdur; shuning bilen u bashqilarni (ularda étiqad bolsa) gunahning küchidin azad qilalaydu. ■ **8:36 Rim. 8:2.** ■ **8:38 «siler bolsanglar öz atanglardin körgenliringlarni qiliwatisiler!»** — yaki «siler bolsanglar öz atanglardin anglighanliringlarni qiliwatisiler!». ■ **8:38 Yuh. 3:11; 7:16; 12:49; 14:10, 24.** ■ **8:39 Rim. 2:28; 9:7.**

anglihan heqiqetni silerge yetküzgen ademni öltürüşke qestleysiler. Ibrahim undaq ishni qilmighan. ■

⁴¹ Siler öz atanglarning qilghinini qiliwatisiler! — dédi.

— Biz haramdin bolghan emesimiz! Bizning peqet birla atimiz bar, U bolsa Xudadur! — déyishti ular. ■

⁴² Eysa ulargha: — Atanglar Xuda bolghan bolsa, méni söygen bolattinglar; chünki men Xudaning baghridin chiqip, bu yerge keldim. Men özlükümdin kelgen emesmen, belki Uning teripidin ewetilgenmen. ■ ■

⁴³ Sözlirimni némishqa chüshenmeysiler? Éniqki, méning söz-kalamim quliqinglarga kirmeywatidu!

⁴⁴ Siler atanglar Iblistin bolghansiler we uning arzu-heweslirige emel qilishni xalaysiler. U alem apiride bolghandin tartip qatil idi we uningda heqiqet bolmighachqa, heqiqette turmighan. U yalghan sözligende, öz tebiütidin sözleydu, chünki u yalghanchi we shundaqla yalghanchiliqning atisidur. ■ ■

■ **8:40** Yuh. 17:17.

■ **8:41** «Siler öz atanglarning qilghinini qiliwatisiler!» — «öz atanglar» — Iblisni körsitidu, elwette. 44-ayetni körüng. «Biz **haramdin bolghan emesimiz!**» — bu daritma gep. Ular Eysaning Meryemdin tughulushini «bir atining wasitisi bilen emes», belki «haramdin bolghan» dep puritip, uningdin éwen tapmaqchi idi. ■ **8:42** «men Xudaning baghridin chiqip...» — grék tilida «men Xudaning ichidin chiqip...». ■ **8:42** Yuh. 5:43; 7:29. ■ **8:44** «... **Iblis yalghanchi we shundaqla yalghanchiliqning atisidur**» — yaki «... u (Iblis) yalghanchi we shundaqla yalghanchiliqning piridur». ■ **8:44** Yar. 3:1; 2Kor. 11:3; 1Yuh. 3:8.

45 Lékin men heqiqetni sözliginim üçhün, manga ishenmeysiler.

46 Qaysinglar méni gunahi bar dep delillileysiler; qéni? Heqiqetni sözlisem, néme üçhün manga ishenmeysiler?

47 Xudadin bolghan kishi Xudaning sözlirini anglaydu; siler ularni anglimaysiler, chünki siler Xudadin bolghan emessiler! ■

48 Yehudiylar uninggha jawaben:

— Ejeba, bizning séni: «Samariyelik hem jin chaplashqan adem»sen déginimiz toghra emesmu? — déyishti. ■ ■

49 Eysa jawaben: — Manga jin chaplashqini yoq, belki men Atamni hörmét qilimen; lékin siler manga hörmetsizlik qiliwatisiler. ■

50 Men öz shan-sheripimni izdimeymen; lékin buni izdigüchi hem *uning* üstidin höküm qilghuchi Birsi bar.

51 Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, méning söz-kalamimni tutidighan kishi ebedil'ebed ölüm körmeydu. ■

52 Shuning bilen Yehudiylar uninggha:

— Sanga derweqe jin chaplashqanliqini emdi bilduq! Hetta *hezriti* Ibrahim we peyghemberlermu ölgen tursa, sen qandaqsige: «Méning söz-kalamimni tutidighan kishi ebedil'ebed ölüm tétimaydu» deysen?

■ 8:47 Yuh. 6:37; 10:26,27; 1Yuh. 4:6. ■ 8:48 ««Samariyelik hem jin chaplashqan adem»sen» — «Samariyelikler» Yehudiylar közge ilmaydighan bir xelq bolup, ularning közqarishiche Samariyelikler Xudaning sözini burmilighan kapirlar we jin tegkenlerdur. ■ 8:48 Yuh. 7:20; 10:20. ■ 8:49 Yuh. 7:18. ■ 8:51 Yuh. 5:24; 11:25.

⁵³ Ejeba, sen atimiz Ibrahimdin ulughmusen? U öldi, peyghemberler hem öldi!? Sen özüngni kim qilmaqchisen? ■

⁵⁴ Eysa jawaben mundaq dédi:

— Eger men özümni ulughlisam, undaqtta ulughluqum héchnerse hésablanmaytti. Biraq méni ulughlighuchi — siler «U bizning Xudayimiz» dep ataydighan Atamning Özidur.

⁵⁵ Siler Uni tonumidinglar, lékin men Uni tonuy-men. Uni tonumaymen désem, silerdek yalghanchi bolattim; biraq men Uni tonuy-men we Uning söz-kalamini tutimen.

⁵⁶ Atanglar Ibrahim méning künümni köridighanliqidin yayrap-yashnidi hem derweqe uni aldin'ala körüp shadlandi. ■ ■

⁵⁷ — Sen téxi ellik yashqa kirmey turup, Ibrahimni kördüngmu? — déyishti ular.

⁵⁸ Eysa ulargha:

— Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, Ibrahim tughulmastila, men Bar

■ 8:53 Ibr. 11:13.

■ 8:56 «Atanglar Ibrahim méning künümni köridighanliqidin yayrap-yashnidi» — Eysaning «méning künüm» dégini némini körsitidu? Bizningche bu ibare: (1) uning dunyagha kélishini körsitidu; (2) uning shan-sherep ichide qaytip kélidighan küninimu körsitidu. Ibrahim qachan aldin'ala buni körge? Yehudiy «Rabbilar»ning köpinchisi «Ibrahim Ishaqni qurbanliq qilishqa sun'ghan waqitta baqiy alem uninggha ayan qilin'ghan» dep qaraytti we bizmu bu pikirge mayilmiz. ■ 8:56 Yar. 17:17; Luqa 10:24; Ibr. 11:13.

Bolghuchidurmen! — dédi. ■

⁵⁹ Buning bilen ular uni chalma-késesk qilghili qollirigha yerdin tash aldi; lékin Eysa ulargha körünmey, ularning otturisidin ötüp ibadetxanidin chiqip ketti. ■ ■

9

Eysaning tughma qarighuni saqaytishi

¹ We u yolda kétiwétip, tughma qarighu bir ademni kördi.

² Muxlisliri uningdin:

— Ustaz, kim gunah qilip uning qarighu tughulghinigha seweb bolghan? U özimu ya ata-anisimu? — dep sorashti. ■

³ Eysa mundaq jawab berdi:

■ **8:58 «Ibrahim tughulmastila, men Bar Bolghuchidurmen!»** — «men Bar Bolghuchidurmen» dégini yenila «Mis.» 3:14de, Musa peyghemberge wehiy qilin'ghan, Xudaning «Men Özümdurmen», yaki bolmisa «Men Ezeldin Bar Bolghuchidurmen» dégen ulugh namini körsitidu. Eysaning bu namni özige alghini uning Xudaliq tebiitini körsitidu. Yehudiylar uning bu gépini toghra chüshinidu, lékin qet'iy ishenmeydu (59-ayetni körüng).

■ **8:59 «Buning bilen ular uni chalma-késesk qilghili qollirigha yerdin tash aldi»** — Yehudiy xelqi uning sözining menisini toghra chüshinetti, lékin ishenmey «kupurluq qilghuchi!» dep uni öltürmekchi idi. **«lékin Eysa ulargha körünmey, ularning otturisidin ötüp ibadetxanidin chiqip ketti»** — bezi kona köchürmilerdePeqet «lékin Eysa özini daldigha élip, ibadetxanidin chiqip ketti» déyilidu. ■ **8:59** Luqa 4:29; Yuh. 10:31,39; 11:8.

■ **9:2 «Ustaz»** — Grék tilida «Rabbi».

— Özi yaki ata-anisining gunah sadir qilghanliqidin emes, belki Xudaning Öz emelliri uningda ayan qilinsun dep shundaq bolghan.

⁴Künning yoruqida, méni Ewetküchining emellirini ada qilishim kérek. Kech kirse, shu chaghda héchkim ish qilalmaydu. ■

⁵ Men dunyada turghan waqtimda, dunyaning nuri özümdurmen. ■

⁶ Bu sözlerni qilghandin kéyin, u yerge tükürüp, tükürüktin lay qilip, layni héliqi ademning közlirige sürüp qoydi ■

⁷ we uningha: «Siloam kölchiki»ge béríp yuyuwetkin» dédi («Siloam» *ibranıyche söz bolup*, «ewetilgen» dégen menini bildüridu). Shuning bilen héliqi adem béríp yuyuwidi, közi köridighan bolup qaytıp keldi. ■

⁸ Qoshniliri we u ilgiri tilemchilik qilghinida uni körgenler:

■ **9:4 «méni Ewetküchining emellirini ada qilishim kérek»** — yaki «méni Ewetküchining emellirini ada qilishimiz kérek». «**Kech kirse, shu chaghda héchkim ish qilalmaydu**» — Eysaning yer yüzide bolidighan xizmitige belkim peqet alte ay qalghan bolsa kérek. ■ **9:5** Yesh. 42:6; Luqa 2:32; Yuh. 1:9; 8:12; 12:35,46; Ros. 13:47. ■ **9:6** Mar. 8:23. ■ **9:7 «Siloam»** — Ibraniy tilida «Siloha». «**Eysa uningha: «Siloam kölchiki»ge béríp yuyuwetkin» dédi... héliqi adem béríp yuyuwidi, közi köridighan bolup qaytıp keldi**» — bu kor adem ibadetxanigha yéqin joyda tilemchilik qilip olturghan bolsa, ibadetxanidin «Siloam kölchiki»ge bir kilométrdek kéletti. Shuning üçün bu seper kor ademning ishenchige nisbeten xéli bir sinaq idi. Lay qattiqlashqandin kéyin u közlirini héch achalmighan halda mushu uzun yolni méngishi kérek idi. Bu kor adem üçün intayin éghir idi, elwette. Uning üstige yolni bikar mangsa köp «tilemchilik waqti» israp bolup kétetti.

— Bu olturup tilemchilik qilidighan héliqi adem emesmu? — déyiship ketti. ▣

⁹ Beziler: «Hee, shu iken» dése, yene beziler: «Yaq. u emes, lékin uninggha oxshaydiken» déyishti.

Biraq u özi:

— Men del shu kishi bolimen! — dédi.

¹⁰ — Undaқта közliring qandaq échildi? — dep sorashti ular.

¹¹ U jawaben mundaq dédi:

— Eysa isimlik bir kishi *tükürükidin* lay qilip közliringe sürüp qoyuwidi, manga: «Siloam kölchikige béríp yuyuwetkin» dégenidi. Men béríp yuyuwidim, köreleydighan boldum.

¹² — U hazir qeyerde? — dep sorashti ular.

— Bilmeymen, — dédi u.

Perisiylerning möjizini sürüshtürüshi

¹³ Xalayıq ilgiri qarighu bolghan bu ademni Perisiylerning aldigha élip bérishiti

¹⁴ (eslide Eysa lay qilip bu ademning közlirini achqan kün del shabat küni idi). ▣

¹⁵ Shuning bilen Perisiyler qaytidin bu ademdin qandaq köreleydighan bolghinini soriwidi, u ulargha: — U közliringe lay *sürüp* qoydi, men yuyuwidim we mana, köreleydighan boldum! — dédi.

¹⁶ Shuning bilen Perisiylerdin beziliri:

— U adem Xudaning yénidin kelgen emes, chünki u shabat künini tutmaydu, — déyishti.

Yene beziliri:

— U gunahkar adem bolsa, qandaqlarche bundaq möjizilik alametlerni yaritalaytti? — déyishti.

Buning bilen ularning arisida bölünüş peyda boldi. ■ ■

¹⁷ Ular qarighu ademdin yene:

— U közliringni échiptu, emdi sen u toghruluq néme deysen? — dep sorashti.

U: — U bir peyghember iken, — dédi. ■

¹⁸ Yehudiylar köreleydighan qilin'ghan kishining ata-anisini tépip kelmigüche, burun uning qarighu ikenlikige we hazir köreleydighan qilin'ghanliqigha ishenmeytti. Shunga ular uning ata-anisini chaqirtip,

¹⁹ ulardin:

— Bu silerning oghlunlarmu? Tughma qarighu, dewatattinglar? Emdi hazir qandaqlarche köreleydighan bolup qaldi? — dep sorashti.

²⁰ Ata-anisi ulargha: — Uning bizning oghlimiz ikenliki, shundaqla tughulushidinla qarighu ikenlikini bilimiz;

²¹ lékin hazir qandaqlarche köreleydighan bolup qalghanliqini, közlirini kim achqanliqini bilmeymiz. U chong adem tursa, *buni* özidin soranglar, u özi dep bersun, — dep jawab berdi.

²² Ata-anisining shundaq déyishi Yehudiylardin

■ **9:16 «U adem Xudaning yénidin kelgen emes, chünki u shabat künini tutmaydu»** — ular «u shabat künini tutmaydu» deydu. Chünki ular Eysaning tükürükidin lay qilishni «emgek qilish», shundaqla shabatning «dem élish prinsipi»ni buzush, dep qaraytti. Eysa bolsa «Atamning emellirini ada qilishim kérek» dégenidi (4-ayet). Démek, «ish qilghuchi» yaki «emel qilghuchi» eslide Xuda Özidur. Uningdin bashqa kim shundaq möjize yaritaytti? ■ **9:16** Yuh. 3:2; 7:12; 9:33; 10:19. ■ **9:17** Luqa 7:16; 24:19; Yuh. 4:19; 6:14.

qorqqanliqi üçhün idi; chünki Yehudiylar kimdekim Eysani Mesih dep étirap qilsa, u sinagog jamaitidin qoghlap chiqirilsun dep qarar qilghanidi. ■ ■

²³ Shu sewebtin uning ata-anisi: «U chong adem tursa, *buni* özidin soranglar» dégenidi.

²⁴ Perisiyler eslide qarighu bolghan ademni yene chaqirip uninggha:

— Xudagha shan-sherep bérip *qesem qil*! Biz bu ademning gunahkar ikenlikini bilimiz, — déyishti.

■ ■

²⁵ U mundaq jawab berdi:

— U gunahkarmu, emesmu, bilmeymen. Biraq men shu birla ishni bilimenki, qarighu idim, hazir köreleydighan boldum.

²⁶ Ular uningdin yene bir qétim:

— U séni qandaq qildi? Közliringni qandaq achti? — dep sorashti.

²⁷ U jawaben:

— Silerge alliqachan éyttim, biraq qulaq salmid-inglar. Siler néme dep qaytidin anglashni xalap qaldinglar? Silermu uning muxlisleri bolay de-watamsiler?! — dédi.

■ 9:22 «Yehudiylar kimdekim Eysani Mesih dep étirap qilsa, u sinagog jamaitidin qoghlap chiqirilsun dep qarar qilghanidi» — «sinagogtin chiqirilish»ning netijisi, jemiyyetliklerdin héchkim sinagogtin chiqirilghan kishi bilen bardi-keldi qilmaytti.

■ 9:22 Yuh. 7:13; 12:42. ■ 9:24 «Xudagha shan-sherep bérip *qesem qil*» — Eslide grék tilida «qesem qil» dégen söz yoq idi. Bu ayette shu söz bolmisimu, shu mene chiqip turidu (mesilen «Yeshua» 7:19ni körüng). Shuning üçhün bu jümlining menisi «Eysagha emes, belki Xudagha shan-sherep ber» dégenlik emes, belki «Xudani ulughlash üçhün rast gep qil, bu möjize eslide chong bir aldanchiliq emesmu?» dégendek. ■ 9:24 Ye. 7:19.

28 Buning bilen, ular uni qattiq tillap:

— Sen héliqining muxlisi! Biz bolsaq Musa *peyghemberning* muxlislirimiz.

29 Xudaning Musagha sözligenlikini bilimiz; lékin bu némining bolsa qeyerdin kelgenlikinimu bilmeymiz, — déyishti.

30 Héliqi adem ulargha mundaq jawab qayturdi: — Ajayip ishqu bu! Gerche siler uning qeyerdin kelgenlikini bilmigininglar bilen, u méning közlirimni achi.

31 Biz bilimizki, Xuda gunahkarlarning tileklirini anglamaydu; biraq Özige ixlasmén bolup iradisige emel qilghuchilarningkini anglaydu. ■

32 Dunya apiride bolghandin tartip, birersining tughma qarighuning közini achqanliqini anglap baqqan emes.

33 Eger bu adem Xudadin kelmigen bolsa, héchnéme qilalmighan bolatti.

34 Ular uni:

— Sen tüptin gunah ichide tughulghan turuqluq, bizge telim bermekchimusen? — déyiship, uni *sinagogtin* qoghlap chiqiriwétishti. ■

Rohiy qarighuluq

35 Eysa ularning uni *sinagogtin* qoghlap chiqarghanliqini anglap, uni izdep tépip: Sen, Xudaning Oghligha étiqad qilamsen? — dep soridi. ■

■ 9:31 Zeb. 66:18; Pend. 15:29; 28:9; Yesh. 1:15; Mik. 3:4.

■ 9:34 «ular... uni **sinagogtin qoghlap chiqiriwétishti**» — 22-ayet we izahatni körüng. ■ 9:35 «Sen, **Xudaning Oghligha étiqad qilamsen?**» — bezi kona köchürmilerde «Sen, Insan'oghligha étiqad qilamsen?» dep pütülgen.

36 U jawaben: — Teqsir, u kim? Men uningha étiqad qilay, — dédi.

37 — Sen hem uni kördüng hem mana, hazir sen bilen sözlshiwatqan del shuning özi, — dédi Eysa uningha.

38 Héliqi adem:

— I Reb, étiqad qilimen! — dep, uningha sejde qildi.

39 — Men korlarni köridighan bolsun, köridighanlarni kor bolsun dep bu dunyagha höküm chiqirishqa keldim, — dédi Eysa. ■ ■

40 Uning yénidiki bezi Perisiyler bu sözlerni anglap uningdin:

— Bizmu kormu? — dep sorashti.

41 Eysa ulargha: — Kor bolghan bolsanglar, gunahinglar bolmaytti; lékin siler hazir «körüwatimiz» dégininglar üçün silerge gunah hésabliniwéridu, — dédi.

■ 9:39 «Men korlarni köridighan bolsun, köridighanlarni kor bolsun dep bu dunyagha höküm chiqirishqa keldim» — «höküm chiqirishqa keldim» — Bu «höküm» toghruluq «Yesh.» 42:1 we uningdiki izahatni körüng. Bu qandaq «höküm»? Bizningche Yeshaya peyghemberning bésharitime éytilghandek az dégende bu «höküm»ning öch teripi bardur: (1) étiqadchilargha toghra közqarashlarni yetküzüş; (2) Xudaning köp ishlar üstidiki hökümlirini bildürüş; (3) Mesihning xewiri kishilarning qelbini yaki yoruq yaki téximu qarangghu, kor qilish; xuddi Yeshaya peyghember öz waqtida Xudaning söz-kalamini Israilgha yetküzgende, Israilning ehwali «Siler anglashni anglaysiler, biraq chüshenmeysiler; körüşhni körüsiler, biraq bilip yetmeysiler» («Yesh.» 6:9-10) dégendek bolghan'gha oxshash. «Yesh.» 44:18nimu körüng. ■ 9:39 Yuh. 3:17; 12:47.

10

Eysa sözini dawam qilidu — «Men yaxshi qoy baqquchidurmen»

¹ Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, qoy qotinigha ishiktin kirmey, bashqa yerdin yamiship kirgen kishi oghri we qaraqchidur.

² Ishiktin kiridighan kishi bolsa qoylarning padichisidur.

³ Ishik baqar uninggha ishikni échip béridu we qoylar uning awazini anglap tonuydu; u öz qoylirining isimlirini bir-birlep chaqirip ularni sirtqa bashlap chiqidu. ■

⁴ U qoylirining hemmisini sirtqa chiqirip bolup, ularning aldida mangidu, qoylarmu uning keynidin egiship méngishidu; chünki ular uning awazini tonuydu. ■

⁵ Lékin ular yat ademning keynidin mangmaydu, belki uningdin qachidu; chünki ular yatlarning awazini tonumaydu.

⁶ Eysa bu temsilni ulargha sözlep bergini bilen, lékin ular uning özlirige néme dewatqanliqini héch chüshenmidi.

■ **10:3 «Ishik baqar uninggha ishikni échip béridu we qoylar uning awazini anglap tonuydu...»** — «ishik baqar» belkim Chömüldürgüchi Yehyani körsitishi mumkin. Bu ayet hem 4-ayetke munasiwetlik, «Mik.» 2:13 we izahatni körüng. ■ **10:4 «U qoylirining hemmisini sirtqa chiqirip bolup, ularning aldida mangidu, qoylarmu uning keynidin egiship méngishidu; chünki ular uning awazini tonuydu»** — démisekmü, Ottura Sherqtiki qoychilar del shundaq yol bilen qoylarni baqidu. Qoychi barliq qoylarga isim qoyup ularni bu isim bilen chaqiridu. U daim «qoylirini bashlaydu», ular uning awazi bilen egiship mangidu. Adette qoychining qoylarni «heydesh»ning héch hajiti yoq.

⁷ Shunga Eysa ulargha yene mundaq dédi:
— Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoy-
ayki, qoylarning ishiki özümdurmen. ■

⁸ Mendin ilgiri kelgenlarning hemmisi oghri we
qaraqchidur, lékin qoylar ulargha qulaq salmidi.

⁹ Ishik özümdurmen. Men arqiliq kirgini
qutquzulidu hem kirip-chiqip, ot-chöplerni tépip
yéyeleydu. ■

¹⁰ Oghri bolsa peqet oghrilash, öltürüş we buzush
üchünla kélidu. Men bolsam ularni hayatliqqa
érishsun we shu hayatliqi mol bolsun dep keldim.

¹¹ Yaxshi padichi özümdurmen. Yaxshi padichi
qoylar üchün öz jénini pida qilidu. ■ ■

¹² Lékin medikar undaq qilmaydu. U belki ne qoy-

■ **10:7 «qoylarning ishiki özümdurmen»** — Ottura Sherqte
padichilar kéchide qoylarni qoghdash üchün qotanning aghzida
toghrisigha yétip uxlaydu. Shuning bilen ular özlirini «qoylarning
ishiki» deydu. Undaq qoychilar herkünü «öz qoyliri üchün jénini
pida qilidu». ■ **10:8 «Mendin ilgiri kelgenlarning hemmisi**

oghri we qaraqchidur, lékin qoylar ulargha qulaq salmidi» —
bu yerde Eysaning közde tutqini Tewrattiki peyghemberler emes,
belki özlirini «Israilni baqquchilar» dep atıwalghanlar — yeni
Perisiyler, bash kahinlar, Tewrat ustazliri, Yehudiy aqsaqalliri,
shundaqla özidin ilgiri peyda bolghan «saxta Mesihler» (mesilen,
«Ros.» 5:36-37)din ibaret. Israilgha baqquchi bolush kérek
bolghanlar eksiche padidin payda-menpeet alidighanlarga
aylandurulghan («Yer.» 23-bab, «Ez.» 34-babni körüng). ■ **10:9**

Yuh. 14:6. ■ **10:10 «Oghri bolsa peqet oghrilash, öltürüş**
we buzush üchünla kélidu» — «öltürüş» grék tilida «boghuzlash».

■ **10:11 «Yaxshi padichi qoylar üchün öz jénini pida qilidu»** — «
yaxshi padichi» bolghandın kėyin bashqa xil padichilar bolamdu?
Bu toghrisida «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ **10:11**

Yesh. 40:11; Ez. 34:11, 12, 15, 22, 23; Mik. 1:14; Ibr. 13:20; 1Pét. 5:4.

larning igisi ne padichisi bolmighachqa, bōrining kelginini kōrse, qoylarni tashlap qachidu we bōre kélip qoylarni titip tiripiren qiliwétidu. ■ ■

¹³ Emdi medikar bolsa peqet heqqini dep ishlep, qoylarga kōngül bōlmey beder qachidu.

¹⁴⁻¹⁵ Yaxshi padichi özümdurmen. Ata méni tonighinidek men atini tonughinimdek, men özümningkilerni tonuymen we özümningkilermu méni tonuydu; qoylar üçün jénim pida. ■

¹⁶ Bu qotandin bolmighan bashqa qoylirimmu bar. Ularnimu élip bashlishim kérek we ularmu awazimni anglaydu; shuning bilen bir pada bolidu, shundaqla ularning bir padichisi bolidu. ■ ■

¹⁷ Ata méni shu sewebtin söyiduki, men jénimni qayturuwélishim üçün uni pida qilimen. ■

¹⁸ Jénimni héchkim mendin alalmaydu, men uni öz ixtiyarim bilen pida qilimen. Men uni pida qilishqa hoquqluqmen we shundaqla uni qayturuwélishqimu hoquqluqmen; bu emrni Atamdin tapshuruwalghanmen. ■

¹⁹ Bu sözler tüpeylidin Yehudiylar arisida yene bōlünüş peyda boldi. ■

²⁰ Ulardin köp ademler:

■ **10:12 «bōre kélip qoylarni titip tiripiren qiliwétidu»** — yaki «bōre kélip qoylarni tutuwélip tiripiren qiliwétidu». ■ **10:12** Zek. 11:16. ■ **10:14-15** 2Tim. 2:19; Mat. 11:27; Luqa 10:22; Yuh. 6:46; 7:29. ■ **10:16 «Bu qotandin bolmighan bashqa qoylirimmu bar. Ularnimu élip bashlishim kérek ... shuning bilen bir pada bolidu, shundaqla ularning bir padichisi bolidu»** — héchqandaq shübhe yoqki, mushu yerde «bu qotandin bolmighan»lar Mesihke étiqad qilidighan Yehudiy emeslerni kōrsitidu. ■ **10:16** Ez. 37:22.

■ **10:17** Yesh. 53:12. ■ **10:18** Yuh. 2:19. ■ **10:19** Yuh. 7:12; 9:16.

— Uningha jin chaplishiptu, u jöylüwatidu, néme üçhün uning sözige qulaq salghudeksiler? — déyishti. ■

²¹ Yene beziler bolsa:

— Jin chaplashqan ademning sözliri bundaq bolmaydu. Jin qandaqmu qarighularning közlrini achalisun?! — déyishti. ■

Eysaning chetke qéqilishi

²² Qish pesli bolup, Yérusalémدا «Qayta béghishlash héyti» ötküzülüwatatti. ■

²³ Eysa ibadetxanidiki «Sulaymanning péshaywini»da aylinip yüretti. ■

²⁴ Yehudiylar uning etrapigha olishiwélip:

— Bizni qachan'ghiche tit-tit qilip tutuqluqta qaldurmaqchisen? Eger Mesih bolsang, bizge ochuqini éyt, — déyishti. ■

²⁵ Eysa mundaq jawab berdi:

— Men silerge éyttim, lékin ishenmeysiler. Atamning nami bilen qilghan emellirimning özi manga guwahliq béridu. ■

■ **10:20** Yuh. 7:20; 8:48, 52. ■ **10:21** Mis. 4:11; Zeb. 94:9; 146:8. ■ **10:22** «Qayta béghishlash héyti» — (ibadetxanini)

«qayta béghishlash héyti» bolsa miladiyedin ilgiri 164-yili «Yehuda Makkabus» ibadetxanini Yunandikilerning butpereslikidin qayturuwélip, uni qaytidin Xudaning yoligha atap béghishlighanliqini tebrikleydighan héyt. Bu héyt Yehudiylar arisida hazirghiche «Xannukah» dep atilidu. ■ **10:23** 1Pad. 6:3; Ros. 3:11; 5:12.

■ **10:24** «Bizni qachan'ghiche tit-tit qilip tutuqluqta qaldurmaqchisen?» — grék tilida «jénimizni qachan'ghiche tit-tit qilip tutuqluqta qaldurmaqchisen?». ■ **10:25** Yuh. 5:36.

26 Biraq men silerge éytqinimdek, siler étiqad qilmidinglar, chunki méning qoylirimdin emessiler.

27 Méning qoylirim méning awazimni anglaydu, men ularni tonuymen we ular manga egishidu. ■

28 Men ulargha menggülük hayat ata qilimen; ular esla halak bolmaydu. Héchkim ularni qolumdin tartiwalalmaydu. ■

29 Ularni manga teqdim qilghan atam hemmidin üstündür we héchkim ularni atamning qolidin tartiwalalmaydu.

30 Men we Ata *eslidinla* birdurmiz. ■ ■

31 Buning bilen Yehudiylar yene uni chalma-kések qilishmaqchi bolup, yerdin qollirigha tash élishti. ■

32 Eysa ulargha: — Atamdin kelgen nurghun yaxshi emellerni silerge körsettim. Bu emellerning qaysisi üçün méni chalma-kések qilmaqchisiler? — dédi.

33 — Séni yaxshi bir emel üçün emes, belki kupurluq qilghining üçün chalma-kések qilimiz. Chunki sen bir insan turuqluq, özüngni Xuda qilip körsetting! — dédi Yehudiylar jawaben. ■

34 Eysa ulargha mundaq jawab berdi:

— Silerge tewe muqeddes qanunda «Men éyttim,

■ 10:27 Yuh. 8:47. ■ 10:28 Yuh. 6:39; 17:12; 18:9. ■ 10:30 «Men we Ata *eslidinla* birdurmiz» — «Qan» 32:39ni körüng. Mushu yerde Mesihning «bir» dégini, yuqirida tilgha élin'ghan ishlerida özining Xuda'Ata bilen birge bir bolghanliqini tekitleydu. ■ 10:30 Yesh. 54:5; Yuh. 5:19; 14:9; 17:5. ■ 10:31 Yuh. 8:59; 11:8. ■ 10:33 Yuh. 5:18.

siler ilahlarsiler» dep pütülgen emesmu? ■ ■

³⁵ Xuda öz söz-kalamini yetküzgenlerni «ilahlar» dep atighan yerde (we muqeddes yazmilarda éytilghini hergiz küchtin qalmaydu)

³⁶ néme üçün Ata Özige xas-muqeddes qilip paniiy dunyagha ewetken zat «Men Xudaning Oghlimen» dése, u toghruluq «kupurluq qilding!» deysiler? ■ ■

³⁷ Eger Atamning emellirini qilmisam, manga ishenmenglar. ■

³⁸ Biraq qilsam, manga ishenmigen halettimu, emellerning özlirige ishininglar. Buning bilen Atining mende ikenlikini, méningmu Atida ikenlikimni heq dep bilip étiqad qilidighan bolisiler. ■ ■

³⁹ Buning bilen ular yene uni tutmaqchi boldi, biraq u ularning qolliridin qutulup, u yerdin ketti.

■ **10:34 «Silerge tewe muqeddes qanun»** — 8:17 we izahatini körüng. «Men éyttim, **siler ilahlarsiler**» — bu sözler «Zeb.» 82:6de tépilidu. Toluq éytisq «Men éyttim: — Siler ilahlar ikensiler; hemminglar Hemmidin Aliy Bolghuchining oghullirisiler» dégen bolup, bu söz eslide sot mejlisige qatnashqan «ilahlar»gha, yeni Xudaning xelqige soraqchi bolghan yaki öz xelqi arisida herqandaq hoquq-mes'uliyiti bar ademlerge éytilghanidi. Ular mushu ishta, hemmini soraq qilghuchi Xudagha oxshap ketkechke, «ilahlar» déyilidu. 35-36-ayet we izahatini körüng. «Zeb.» 82:1diki izahatimu körüng. ■ **10:34** Zeb. 82:6. ■ **10:36 «Néme üçün Ata Özige xas-muqeddes qilip paniiy dunyagha ewetken zat**

«Men Xudaning Oghlimen» dése, u toghruluq «kupurluq qilding!» deysiler?» — bu 36-ayet boyiche, Xuda «Zebur»da «Xudaning söz-kalami yetküzülgenler»ni «ilahlar» dep atighan yerde, **Xudaning Söz-Kalamining Özi** dunyagha kelgende, «Xudaning Oghlimen» dése, bu qandaqmu kupurluq bolidu? ■ **10:36** Yuh. 5:1; 6:27.

■ **10:37** Yuh. 15:24. ■ **10:38 «étiqad qilidighan bolisiler»** — bézi kona tékistlerde «chüshinidighan bolisiler» déyilidu. ■ **10:38** Yuh. 14:11; 17:21.

■

⁴⁰ Andin u yene Iordan deryasining u qétigha, yeni Yehya *peyghember* deslipide adamlarni chömlüdürgen jaygha béríp, u yerde turdi. ■

⁴¹ Nurghun kishiler uning yénigha keldi. Ular:

— Yehya héch möjizilik alamet körsetmigen, lékin uning bu adem toghrisida barliq éytqanliri rast iken! — déyishti.

⁴² Shuning bilen nurghunlighan kishiler bu yerde uninggha étiqad qildi.

11

Lazarusning ölümi

¹ Lazarus dégen bir adem késil bolup qalghanidi. U Meryem we hedisi Marta turghan, Beyt-Aniya dégen kentte turatti

² (bu Meryem bolsa, Rebge xushbuy mayni sürkigen, putlirini öz chachliri bilen értip qurutqan héliqi Meryem idi; késil bolup yatqan Lazarus uning inisi idi). ■ ■

³ Lazarusning hediliri Eysagha xewerchi ewetip: «I Reb, mana sen söygen *dostung* késil bolup qaldi» dep yetküzdi.

■ **10:39** Luqa 4:29; Yuh. 8:59. ■ **10:40** Yuh. 1:28; 3:23. ■ **11:2**

«bu **Meryem bolsa, Rebge xushbuy mayni sürkigen, putlirini öz chachliri bilen értip qurutqan héliqi Meryem idi; késil bolup yatqan Lazarus uning inisi idi**» — bu ish deslepte «Mat.» 26:6-13 we «Mar.» 14:3-9de we kéyin «Yh.» 12:3-8de xatirilinidu. Yuhanna oqurmenler bu ishtin Injildiki bashqa «bayanlar» arqiliq alliqachan xewer tapqan, dep perez qilidu. ■ **11:2** Mat. 26:6; Mar. 14:3; Luqa 7:37; Yuh. 12:3.

⁴ Lékin Eysa buni anglap:

— Bu késeldin ölüp ketmeydu, belki bu arqiliq Xudaning Oghli ulughlinip, Xudaning shan-sheripi ayan qilinidu — dédi. ■

⁵ Eysa Marta, singlisi we Lazarusni tolimu söyetti.

⁶ Shunga u Lazarusning késel ikenlikini anglighan bolsimu, özi turuwatqan jayda yene ikki kün turdi.

■
⁷ Andin kéyin u muxlisirigha:

— Yehudiyege qayta barayli! — dédi.

⁸ Muxlisiri uninggha:

— Ustaz, yéqindila *u yerdiki* Yehudiylar séni chalma-késeq qilmaqchi bolghan tursa, yene u yerge qayta baramsen? — déyishti. ■ ■

⁹ Eysa mundaq dédi:

— Kündüzde on ikki saet bar emesmu? Kündüzi yol mangghan kishi putlashmas, chünki u bu dunyaning yoruqini körüdü.

¹⁰ Lékin kéchisi yol mangghan kishi putlishar, chünki uningda yoruqluq yoqtur.

¹¹ Bu sözlerni éytqandin kéyin, u:

— Dostimiz Lazarus uxlap qaldi; men uni uyqusidin oyghatqili barimen, — dep qoshup qoydi. ■

¹² Shunga muxlislar uninggha:

■ **11:4** Yuh. 9:3; 11:40. ■ **11:6** «Shunga u Lazarusning késel ikenlikini anglighan bolsimu, özi turuwatqan jayda yene ikki kün turdi» — bu ayettiki «shunga» belkim oqurmenlerni heyran qalduridu. Bizde qilche shübhe yoqki, Xuda Özini söygenlernimu intayin söygechke, ularning Xudaning heqiqiy shan-sheripi we ulughluqini körüp chüshinishi, shundaqla étiqadining kücheytilishi üçün bezide bëshimizdin bu ishqa oxshap kétidighan azabliq ishlarni ötküzidu (15-ayetni körüng). ■ **11:8** «Ustaz» — grék tilida «Rabbi». ■ **11:8** Yuh. 8:59; 10:31. ■ **11:11** Mat. 9:24; Mar. 5:39; Luqa 8:52.

— I Reb, uxlighan bolsa, yaxshi bolup qalidu, — dédi.

¹³ Halbuki, Eysa Lazarusning ölümi toghruluq éytqanidi, lékin ular u dem élishtiki uyquni de-watidu, dep oylashti.

¹⁴ Shunga Eysa ulargha ochuqini éytip:

— Lazarus öldi, — dédi.

¹⁵ — Biraq silerni dep, silerning étiqad qilishinglar üçün, *uning qéshida* bolmighanliqimgha xushal-men. Emdi uning yénigha barayli, — dédi.

¹⁶ «Qoshkézek» dep atilidighan Tomas bashqa muxlisdashlirigha:

— Bizmu uning bilen bille barayli hem uning bilen bille öleyli, — dédi. ■

Eysaning Lazarusni tirildürüshi

¹⁷ Eysa muxlisliri bilen Beyt-Aniyagha barghanda, Lazarusning yerlikke qoyulghinigha alliqachan töt kün bolghanliqi uninggha melum boldi.

¹⁸ Beyt-Aniya Yérusalémgha yéqin bolup, uningdin alte chaqirimche yiraqliqta idi, ■

¹⁹ shuning bilen nurghun Yehudiylar Marta bilen Meryemge inisi toghrisida teselli bergili ularning yénigha kelgenidi.

²⁰ Marta emdi Eysaning kéliwatqinini anglapla, uning aldigha chiqti. Lékin Meryem bolsa öyide olturup qaldi.

²¹ Marta emdi Eysagha: — I Reb, bu yerde bolghan bolsang, inim ölmigen bolatti.

■ **11:16** ««Qoshkézek» dep atilidighan Tomas» — drék tilida ««Didimos» dep atilidighan Tomas». ■ **11:18** «alte chaqirim» — grék tilida «on besh stadiyon». Bir «stadiyon» 185 métr idi.

²² Hélihém Xudadin némini tiliseng, Uning sanga shuni béridighanliqini bilimen, — dédi.

²³ — Ining qayta tirilidu, — dédi Eysa.

²⁴ Marta:

— Axirqi künide, yene tirilish künide uning jezmen tirilidighanliqini bilimen, — dédi. ▣

²⁵ Eysa uninggha: — Tirilish we hayatliq men özümdurmen; manga étiqad qilghuchi kishi ölsimu, hayat bolidu; ▣

²⁶ we hayat turup, manga étiqad qilghuchi ebedil'ebed ölmes; buninggha ishinemsen? ▣

²⁷ U uninggha: — Ishinimen, i Reb; séning dunyagha kélishi muqerrer bolghan Mesih, Xudaning Oghli ikenlikingge ishinimen. ▣

²⁸ Buni dep bolup, u béríp singlisi Meryemni astighina chaqirip:

— Ustaz keldi, séni chaqiriwatidu, — dédi.

²⁹ Meryem buni anglap, derhal ornidin turup, uning aldigha bardı

³⁰ (shu peytte Eysa téxi yézigha kirmigen bolup, Marta uning aldigha méngip, uchriship qalghan yerde idi).

³¹ Emdi *Meryemge* teselli bériwatqan, öyde uning bilen olturghan Yehudiylar uning aldirap qopup sirtqa chiqip ketkinini körüp, uni qebrige bérıp shu yerde yigha-zar qilghili ketti, dep oylap, uning keynidin méngishti.

³² Meryem emdi Eysa bar yerge barghanda uni körüp, ayighigha özini étip:

▣ **11:24** Dan. 12:2; Luqa 14:14; Yuh. 5:29. ▣ **11:25** Yuh. 1:4; 3:16, 36; 5:24; 6:47; 14:6; 1Yuh. 5:10. ▣ **11:26** Yuh. 6:51. ▣ **11:27** Mat. 16:16; Mar. 8:29; Luqa 9:20; Yuh. 6:69.

— I Reb, bu yerde bolghan bolsang, inim ölmigen bolatti! — dédi.

³³ Eysa Meryemning yigha-zar qilghinini, shundaqla uning bilen bille kelgen Yehudiy xelqning yigha-zar qilishqinini körgende, rohida qattiq pighan chékip, köngli tolimu biaram boldi we: ■

³⁴ — Uni qeyerge qoydunglar? — dep soridi.

— I Reb, kélip körgin, — déyishti ular.

³⁵ Eysa köz yéshi qildi. ■ ■

³⁶ Yehudiy xelqi: — Qaranglar, u uni qanchilik söygen! — déyishti.

³⁷ We ulardın beziliri:

— Qarighuning közini achqan bu kishi késel ademni ölümdin saqlap qalalmasmidi? — déyishti.

³⁸ Eysa ichide yene qattiq pighan chékip, qebrining aldigha bardı. Qebri bir ghar idi; uning kirish aghzigha chong bir tash qoyuqluq idi.

³⁹ Eysa:

— Tashni éliwétinglar! — dédi.

Ölgüchining hedisi Marta:

— I Reb, yerlikke qoyghili töt kün boldi, hazir u purap ketkendu, — dédi.

⁴⁰ Eysa uningha:

— Men sanga: «Étiqad qilsang, Xudaning shan-sheripini körisen» dégenidimghu! — dédi.

■ **11:33 «Eysa... rohida qattiq pighan chékip, köngli tolimu biaram boldi»** — Eysa némige shundaq inkas qayturdi? Bizningche, bu uning gunahning insanlarnı ölümge we halaketke, jümlidin Sheytanning ilkige élip barghanlıqı tüpeylidin bolghan parakendichilik we pighan-qayghugha qarap, bu ishlardin qattiq hayajanlan'ghanlıqı we belkim ghezeplen'genlikini körsitidu.

■ **11:35 «Eysa köz yéshi qildi»** — Eysaning köz yashliri toghruluq «qoshumche söz»imizde toxtalmisAQ bolmaydu. ■ **11:35** Luqa 19:41.

⁴¹ Buning bilen xalayıq tashni éliwetti. Eysa közlerini asman'gha tikip mundaq dua qildi:

— I Ata, tilikimni anglighining üçün sanga teshekkür éytimen.

⁴² Tileklirimni hemishe anglaydighanliqingni bilimen; lékin shundaq bolsimu, etrapimdiki mushu xalayıq séning méni ewetkenlikingge ishensun dep, buni éytiwatimen! ▣

⁴³ Bu sözlerni qilghandin kéyin, u yuqiri awazda: — Lazarus, tashqirigha chiq! — dep towlidi.

⁴⁴ Ölgüchi qol-putliri képenlen'gen, éngiki téngilghan halda tashqirigha chiqti. Eysa ulargha: — Képenni yéshiwétip, uni azad qilinglar! — dédi. ▣

Eysani öltürüş suyiqesti

Mat. 26:1-5; Mar. 14:1-2; Luqa 22:1-2

⁴⁵ Meryemning yénigha pete qilip kélip, uning emilirini körgen Yehudiylar ichidin nurghunliri uninggha étiqad qildi.

⁴⁶ Lékin ularning ichide beziliri Perisiylerning yénigha bérip, Eysaning qilghan ishlirini melum qilishti.

⁴⁷ Shunga bash kahinlar we Perisiyler Yehudiylarning kéngeshmisini yighip:

— Qandaq qilishimiz kérek? Bu adem nurghun möjizilik alametlerni yaritiwatidu. ▣

⁴⁸ Uninggha shundaq yol qoyup bériwersek, hemme adem uninggha étiqad qilip kétidu. Shundaq bolghanda, Rimliqlar kélip bu bizning

▣ **11:42** Yuh. 12:30. ▣ **11:44** Yuh. 20:7. ▣ **11:47** Zeb. 2:2; Mat. 26:3; Mar. 14:1; Luqa 22:2; Ros. 4:27.

jayimiz we qowmimizni weyran qiliwétidu! — déyishti. ■

⁴⁹ Ularning ichide biri, yeni shu yili bash kahin bolghan Qayafa:

— Siler héchnémini bilmeydikensiler!

⁵⁰ Pütün xelqning halak bolushining ornigha, birla ademning ular üçhün ölüshining ewzellikini chüshinip yetmeydikensiler, — dédi ■

⁵¹⁻⁵² (bu sözni u özlükidin éytmişanidi; belki u shu yili bash kahin bolghanlıqı üçhün, Eysaning *Yehudiy* xelqi üçhün, shundaqla peqet u xelq üçhünla emes, belki Xudaning her yan'gha tarqılıp ketken perzentlirining hemmisini bir qilip uyush-turush üçhün ölidighanlıqidin aldın bésharet bérıp shundaq dégenidi). ■ ■

⁵³ Shuning bilen ular meslihetliship, shu kündin bashlap Eysani öltürüwétishni qestlidi.

⁵⁴ Shuning üçhün Eysa emdi Yehudiylar arisida ashkara yürmeytti, u u yerdin ayrılıp chölge yéqın rayondiki Efraim isimlik bir shehirige bérıp,

■ **11:48** «Rimliqlar **kélip bu bizning jayimiz we qowmimizni weyran qiliwétidu!**» — «bu bizning jayimiz» bizningche ibadetxanini körsetse kérek. Éniqki, bu adamlarning ibadetxanini «Xudaning» démeydu, belki «bizning» deydu. Ularning gépidin roshenki, özining menpeetini birinchi orun'gha qoyidu, öz xelqning tinch-amanlıqını ikkinchi orun'gha qoyidu. «Bu bizning jayimiz» bashqa birxil terjimisi: «bizning bu ornımız» (démek, mensipimiz). ■ **11:50** Yuh. 18:14. ■ **11:51-52** «**bu sözni u özlükidin éytmişanidi; belki u shu yili bash kahin bolghanlıqı üçhün... aldın bésharet bérıp shundaq dégenidi**» — démek, gerche u özi xudasız adem bolsimu, Tewrat békitken orunda turghach, Muqeddes Roh uning arqılıq (özining dewatqinining menisini toluq chüshenmigen halda) bésharet berdi. ■ **11:51-52** Ef. 2:14, 15, 16.

muxlisliri bilen u yerde turdi.

⁵⁵ Emdi Yehudiylarning «ötüp kétish héyti»gha az qalghanidi. Nurghun kishiler taharetni ada qilish üçün, héyttin ilgiri yézilardin Yérusalémgha kélishti.

⁵⁶ Shuning bilen bille shu kishiler Eysani izdeshti. Ular ibadetxanida yighilghanda bir-birige:

— Qandaq oylawatisiler? U héyt ötküzgili kelmesmu? — déyishti. ■

⁵⁷ Bash kahinlar bilen Perisiyler bolsa uni tutush üçün, herkimning uning qeyerdilikini bilse, melum qilishi toghruluq perman chiqarghanidi.

12

Meryemning Eysani etirlishi

Mat. 26:6-13; Mar. 14:3-9

¹ Ötüp kétish héytidin alte kün ilgiri, Eysa özi ölümdin tirildürgen Lazarus turuwatqan jay — Beyt-Aniyagha keldi. ■

■ **11:55** «Nurghun kishiler taharetni ada qilish üçün...» — mushu yerdiki «taharet» toghruluq: Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche, birsi ölük bir nersige, qan'gha yaki melum késel yarisigha tégip ketken bolsa, «napak» dep hésablinatti we shundaqla pak hésablinish üçün yuyunushi kérek we yene bezi ehwallardimu qurbanliq qilishi kérek idi. Uning üstige perisiyler we «Tewrat ustazliri» özlükidin bu ishlargha nurghun bashqa murekkep qaidilerni qoshuwalghanidi. Mesilen, «Mar.» 7:3-4ni körüng. Shunga «taharet»ni ötküzüshke bezide xéli waqit kérek bolghan. «Yérusalémgha kélishti» — grék tilida «Yérusalémgha chiqishti». ■ **11:56** Yuh. 7:11. ■ **12:1** Mat. 26:6; Mar. 14:3; Luqa 7:37; Yuh. 11:2.

² Shu wejidin ular u yerde uninggha ziyapet berdi. Marta méhmanlarni kütüwatatti; Lazarus bolsa Eysa bilen hemdastixan bolghanlarning biri idi.

³ Meryem emdi nahayiti qimmat bahaliq sap sumbul etirdin bir qadaq ekilip, Eysaning putlirigha quydi andin chachliri bilen putlirini értip qurutti. Etirning xush puriqi öyni bir aldi. ■

⁴ Lékin uning muxlisliridin biri, yeni uninggha pat arida satqunluq qilghuchi, Simonning oghli Yehuda Ishqariyot:

⁵ — Némishqa bu *qimmat bahaliq* etir kembeghel- lerge sediqe qilip bérilishke üç yüz dinargha sétilmidi? — dédi ■ ■

⁶ (u bu sözni kembeghellerning ghémini yégenliki üçhün emes, belki oghri bolghanliqi üçhün dégenidi; chünki u *muxlislarning ortaqlar* hemyanini saqlighuchi bolup, daim uninggha sélin'ghinidin oghriliwalatti). ■

⁷ Emdi Eysa: — Ayalni öz ixtiyarigha qoyghin! Chünki u buni méning depne künüm üçhün teyyarliq qilip saqlighandur; ■ ■

⁸ chünki kembegheller hemishe siler bilen bille bolidu, lékin men hemishe siler bilen bille bolmay-

■ **12:3 «nahayiti qimmat bahaliq sap sumbul etirdin bir qadaq»** — «bir qadaq» (grék tilida «bir litra») — Rimliqlarning qadiqi, texminen 325 gram. «Eysaning putlirigha quydi andin chachliri bilen putlirini értip qurutti» — yaki «Eysaning putlirigha quydi we chachliri bilen etirni putlirigha sürdi». ■ **12:5 «üch yüz dinar»** — shu chaghda addiy bir ishchining yilliq kir-imige teng bolatti. ■ **12:5 Mar. 14:5.** ■ **12:6 Yuh. 13:29.**

■ **12:7 «u buni méning depne künüm üçhün teyyarliq qilip saqlighandur»** — bashqa birxil terjimisi: «u shundaqlap qilip méning depne künümge teyyarliq qiliwatidu». ■ **12:7 Mar. 14:8.**

men, — dédi. ▢

Bash kahinlarning Lazarusni öltürish suyiquesti

⁹ Zor bir top Yehudiylar uning shu yerde ikenlikidin xewer tépip, shu yerge keldi. Ularning kélishi yalghuz Eysani depla emes, yene u ölümündin tirildürgen Lazarusnimu körüş üchün idi. ▢

¹⁰ Lékin bash kahinlar bolsa Lazarusnimu öltürüşni meslihetleshkenidi;

¹¹ Chünki uning sewebidin nurghun Yehudiylar özliridin chékinip Eysagha étiqad qiliwatatti.

Yérusalémgha tentenilik bilen kirish

Mat. 21:1-11; Mar. 11:1-11; Luqa 19:28-40

¹² Etisi, «ötüp kêtish héyti»ni ötküzüşke kelgen zor bir top xalayıq Eysaning Yérusalémgha kéliwatqanliqini anglap, ▢

¹³ qollirigha xorma shaxlirini tutushqan halda uni qarshi alghili chiqishti we: «Teshekkür-hosanna! Perwerdigarning namida kelgüchi, Israilning padishahigha mubarek bolghay!» dep warqirashti. ▢ ▢

¹⁴ Eysa bir texeyni tépip, uninggha mindi; xuddi *muqeddes yazmilarda* mundaq pütülgendek: —

▢ **12:8** Qan. 15:11; Mat. 26:11; Mar. 14:7. ▢ **12:9** Yuh. 11:44. ▢ **12:12** Mat. 21:8; Mar. 11:8; Luqa 19:36.

▢ **12:13** «Teshekkür-hosanna! Perwerdigarning namida kelgüchi, Israilning padishahigha mubarek bolghay!» — bu sözler «Zeb.» 118:25-26diki bésharettin élin'ghan. «Hosanna» dégen söz «Qutquzghaysen, i Perwerdigar» dégen menide. Injil dewrige kelgende menisi «Xudagha teshekkür-medhiye»mu bolup qalghanidi. «Zebur» 118-küydiki izahatlarnimu körüng. ▢ **12:13** Zeb. 118:25, 26.

15 «Qorqma, i Zion qizi! Mana, Padishahing éshek texiyige minip kéliwatidu!». ■ ■

16 Eyni chaghda uning muxlisliri bu ishlarni chüshenmeytti, lékin Eysa shan-sherepte ulughlan'ghandin kéyin, bu sözlarning uning toghruluq pütülgenlikini, shundaqla bu ishlarning derweqe uningda shundaq yüz bergenlikini ésige keltürdi. ■

17 Emdi u Lazarusni qebridin chaqirip tirildürgen chaghda uning bilen bille bolghan xalayıq bolsa, bu ishqa guwahlıq bériwatatti.

18 Eysa yaratqan bu möjizilik alametnimu anglighachqa, uni qarshi élishqa shu bir top ademler chiqishqanidi.

19 Perisiyler bolsa bir-birige:

— Qaranglar, *barlıq* qilghininglar bikar ketti! Mana emdi pütkül jahan uninggha egeshmekte! — déyishti. ■

Gréklarning Eysa bilen körüşhüşni telep qilishi — uning öz ölümü toghruluq sözlisi

20 Ötüp kétish héytida ibadet qilghili kelgenler arisida birnechche gréklarmu bar idi. ■

21 Bular emdi Galiliyening Beyt-Saida yézisidin bolghan Filipning yénigha kélip:

■ **12:15 «Qorqma, i Zion qizi! Mana, Padishahing éshek texiyige minip kéliwatidu!»** — «Zek.» 9:9. «Zion qizi» Yérusalémda turuwatqanlarni, shundaqla barlıq Yehudiy xelqini körsitidu.

■ **12:15** Yesh. 62:11; Zek. 9:9; Mat. 21:5.

■ **12:16 «Eysa shan-sherepte ulughlan'ghandin kéyin...»** — uning ölümidin tirilip ershke kötürülgenlikini körsitidu. ■ **12:19** Yuh. 11:47.

■ **12:20** Ros. 8:27.

— Ependim, biz Eysa bilen körüşhsek, — dep telep qilishti. ■

²² Filip béríp buni Andriyasqa éytti. Andin Andriyas we Filip ikkisi Eysagha melum qildi.

²³ Lékin Eysa ulargha jawaben mundaq dédi:

— «Insan’oghlining shan-sherepte ulughlinidighan waqit-saiti yétip keldi. ■

²⁴ Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, bughday déni tupraq ichige chüshüp ölmigüche, özi yenila yalghuz qalidu; lékin ölse, mol hosul béridu. ■

²⁵ Kimdekim öz hayatini ayisa uningdin mehrum bolidu; lékin bu dunyada öz hayatidin nepretlense, uni menggülik hayatliqqa saqliyalaydu. ■

²⁶ Kimdekim xizmitimde bolushni xalisa, manga eghesun. Men qeyerde bolsam, méning xizmetchimmu shu yerde bolidu. Kémdekim méning xizmitimde bolsa, Ata uninggha izzet qilidu. ■

²⁷ Hazir jénim qattiq azabliniwatidu. Men néme

■ **12:21** Yuh. 1:45. ■ **12:23** «Lékin Eysa ulargha jawaben mundaq dédi: — «Insan’oghlining shan-sherepte ulughlinidighan waqit-saiti yétip keldi...» — gréklarning (22-ayettiki) telipige bu sirliq sözler qandaq jawab bolidu? Buning toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ **12:23** Yuh. 13:32; 17:1.

■ **12:24** «bughday déni tupraq ichige chüshüp ölmigüche, özi yenila yalghuz qalidu; lékin ölse, mol hosul béridu» — Mesihn’ing «uruqning ölüshi» dégini birxil oxshitishtur. Uruq yerge chüshüp «ölmise» bir tal péti qéliwéridu. Tupraqqa chüshkende «ölse», uningdin nurgun uruq méwileydu. ■ **12:24** 1Kor. 15:36. ■ **12:25** «kimdekim öz hayatini ayisa..» — «ayisa» grék tilida «söyise» yaki «amraq bolsa». ■ **12:25** Mat. 10:39; 16:25; Mar. 8:35; Luqa 9:24; 17:33. ■ **12:26** Yuh. 14:3; 17:24.

déyishim kérek? «Ata, méni bu saettin qutquzghin!» deymu? Lékin men del mushu waqit-saet üçün keldim. ■ ■

²⁸ Ata, naminggha shan-sherep keltürgin!».

Shuan, asmandin bir awaz anglinip:

— Uninggha shan-sherep keltürdüm we yene uninggha shan-sherep keltürimen!» — déyildi.

²⁹ Buni anglighan shu yerde turghan xalayiq:

— Hawa güdürlidi, — déyishti.

Yene beziler bolsa:

— Bir perishte uninggha gep qildi, — déyishti.

³⁰ Eysa bolsa jawaben: — Bu awaz méni dep emes, silerni dep chüshti. ■

³¹ Emdi dunyaning üstige höküm chiqirilish waqti keldi; hazir bu dunyaning hökümdarining tashqirigha qoghlinish waqti keldi. ■ ■

³² We men bolsam, yerning üstidin kötürülginimde, pütkül insanlarni özümge jelp qilip tartimen, — dédi ■

³³ (uning buni dégini özining qandaq ölüm bilen ölidighanliqini körsetkini idi).

³⁴ Xalayiq buninggha jawaben uningdin:

— Biz muqeddes qanundin Mesihning ebedgiche qalidighinini anglighan; sen qandaqsige «Insan’oghli kötürülüshi kérek» deysen?! Bu

■ **12:27** «Ata, méni bu saettin qutquzghin!» deymu?» — Bu «saet» uning kélidighan azab-oqubetlerni tartidighanliqini körsitidu. ■ **12:27** Mat. 26:37,38,39; Mar. 14:34; Luqa 22:44.

■ **12:30** Yuh. 11:42. ■ **12:31** «hazir bu dunyaning hökümdarining tashqirigha qoghlinish waqti keldi» — «bu dunyaning hökümdari» — Sheytanni körsitidu. Bu ayet toghruluq «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ **12:31** Yuh. 14:30; 16:11; Kol. 2:15. ■ **12:32** Chöl. 21:9; 2Pad. 18:4; Yuh. 3:14; 8:28.

qandaqmu «Insan’oghli» bolsun? — dep soridi.

■ ■

³⁵ Shunga Eysa ulargha: — Nurning aranglarda bolidighan waqti uzun bolmaydu. Shunga qarangghuluqning silerni bésiwalmasliqi üçün, nur bar waqtida *uningda* ménginglar; qarangghuluqta mangghan kishi özining qeyerge kétiwatqanliqini bilmeydu. ■

³⁶ Nur aranglarda bar waqitta, uninggha ishinglar; buning bilen nurning perzentliri bolisiler, — dédi.

Eysa bu sözlerni qilghandin kéyin, ulardin ayrilip yoshurunuwaldi.

Yehudiy xelqining Mesihni ret qilishi

³⁷ Gerche u ularning köz aldida shunche tola möjizilik alamet körsetken bolsimu, ular téxi uninggha étiqad qilmidi.

³⁸ Shuning bilen Yeshaya peyghemberning yazmisida aldin’ala körsitilgen bésharet del emelge ashurdi:

«I Perwerdigar, bizning yetküzgen xewirimizge kimmu ishen’gen?

■ **12:34** «sen **qandaqsige** «Insan’oghli **kötürülüshi kérek**» **dey-sen?!**» — xalayıqning «Insan’oghli» (Mesih) toghruluq közde tutqini Mesihning ulughluqini körsitidighan «Yar.» 49:10, «Zeb.» 89:35-37, 110:2, «Yesh.» 9:7, «Ez.» 37:25, «Dan.» 7:14 Idi. ■ **12:34** 2Sam. 7:16; 1Tar. 22:10; Zeb. 45:7; 89:36; 110:4; Yesh. 9:5; Yer. 23:6; Ez. 37:26; Dan. 2:44; 7:14, 27; Mik. 4:7; Ibr. 1:8. ■ **12:35** Yer. 13:16; Yuh. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Ef. 5:8; 1Tés. 5:4

Hem «Perwerdigarning biliki» Bolghuchi kimgimu ayan qilin'ghan?» ■ ■

³⁹⁻⁴⁰ Xalayıqning étiqad qilmighinining sewebi del shuki (xuddi Yeshaya peyghember yene aldin'ala éytqandek):

«*Perwerdigar* ularning közlirini kor,
Qelbini tash qildi;
Meqset, ularning közlirining körüp,
Qelbining chüshinip,
Gunahliridin yénishining aldini élish üçündür;
Bolmisa, Men ularni saqaytqan bolattim, — *deydu Perwerdigar*». ■ ■

⁴¹ Bu sözlerni Yeshaya *peyghember Mesihning* shan-sheripini körüp uninggha qarita aldin'ala

■ **12:38** «I **Perwerdigar, bizning yetküzgen xewirimizge kimmu ishen'gen?**» hem «Perwerdigarning biliki» **Bolghuchi kimgimu ayan qilin'ghan?**» — «Yesh.» 53:1. «Perwerdigarning biliki» — bir zat, yeni del Xudaning Mesihi bolsa kérek («Yesh.» 53:2, 3-ayetnimu körüng). ■ **12:38** Yesh. 53:1; Rim. 10:16. ■ **12:39-40** «Perwerdigar **ularning közlirini kor, qelbini tash qildi**» — mushu yerde «Perwerdigar» grék tilida «U». «Perwerdigar **ularning közlirini kor, qelbini tash qildi; meqset, ularning közlirining körüp, qelbining chüshinip, gunahliridin yénishining aldini élish üçündür; bolmisa, Men ularni saqaytqan bolattim**» — «Yesh.» 6:10. ■ **12:39-40** Yesh. 6:9, 10; Ez. 12:2; Mat. 13:14; Mar. 4:12; Luqa 8:10; Ros. 28:26; Rim. 11:8

söz qilghinida éytqanidi. ■ ■

⁴² Wehalenki, gerche hetta Yehudiy aqsaqalliridinmu nurghunlighan ademler uninggha étiqad qilghan bolsimu, ular Perisiyler wejedin qorqup, özlirining sinagogtin qoghlap chiqiriwétilmesliki üçün uni étirap qilmidi. ■ ■

⁴³ Buning sewebi, ular insanlardin kélidighan izzet-shöhretni Xudadin kélidighan izzet-shöhrettin yaxshi köretti. ■

⁴⁴ Biraq Eysa yuqiri awaz bilen mundaq dédi:
— Manga étiqad qilghuchi mangila emes, belki méni Ewetküchige étiqad qilghuchidur.

⁴⁵ Kimki méni körgüchi bolsa, méni Ewetküchini körgüchi bolidu. ■

⁴⁶ Men manga étiqad qilghuchilar qarangghuluqta qalmisun dep, nur süpitide dunyagha keldim. ■

⁴⁷ Birsı sözlirimni anglap, ularni tutmisa, uni

■ **12:41** «Bu sözlerni Yeshaya peyghember Mesihning shan-sheripini körüp uninggha qarita aldin'ala söz qilghinida éytqanidi» — grék tilida «uning shan-sheripini körüp...» déyilidu. Kimning shan-sheripi? Éniqki, «uning» mushu yerde Mesihning özini körsitidu. 37-, 39- we 42-ayetni körüng (kimge étiqad qilish kérek?). Toluq ish «Yesh.» 6:1-13de xatirilinidu. Yeshaya bu bésharetni bergen chaghda Perwerdigar Xudaning shan-sheripini körgechke, xulasimiz shuki, «Mesih Özi Xudaning shan-sheripi we ipadisi»din ibarettur. ■ **12:41** Yesh. 6:1. ■ **12:42**

«nurghunlighan ademler uninggha étiqad qilghan bolsimu, ular Perisiyler wejedin qorqup, özlirining sinagogtin qoghlap chiqiriwétilmesliki üçün uni étirap qilmidi» — Mushu yerde «sinagog» Yehudiylarning umumiy jemiyyitini körsitidu. «Sinagogtin chiqirilish» — kimki sinagogtin chiqiriwétilse, Yehudiylar jemiyyitidikiler ular bilen héch bardı-keldi qilmaytti. ■ **12:42**

Yuh. 7:13; 9:22. ■ **12:43** Yuh. 5:44. ■ **12:45** Yuh. 10:30; 14:9.

■ **12:46** Yesh. 42:6; 49:6; Yuh. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Ros. 13:47.

soraqqa tartmaymen; chünki men dunyadikil-
erni soraqqa tartqili emes, belki dunyadikilerni
qutquzghili keldim. ▣

⁴⁸ Biraq méni chetke qaqquchini, shundaqla
sözlirimni qobul qilmighanni bolsa, uni soraqqa
tartquchi birsi bar. U bolsimu, men éytqan söz-
kalamimdur. U axirqi küni uni soraqqa tartidu.
▣

⁴⁹ Chünki men özlükümdin sözligim yoq, belki
méni ewetken Ata méning némini déyishim we qan-
daq sözlishim kéreklikige emr bergen. ▣ ▣

⁵⁰ Uning emrining menggülük hayatliq ikenlikini
bilimen. Shunga némini sözlisem, Ata manga
buyrughinidek sözleymen.

13

Eysaning muxlislirining putini yuyushi

¹ Ötüp kétish héytidin ilgiri, Eysa bu dunyadin
ayrilip, Atining yénigha baridighan waqit-
saetning yétip kelgenlikini bildi we shuning üçün

▣ **12:47** Yuh. 3:17; 9:39.

▣ **12:48** Mar. 16:16; Yuh. 3:18;
8:24. ▣ **12:49** «méning némini déyishim we qandaq sözlishim
kérekliki» — yaki bolmisa «méning néme telim-emr bérishim we
némini sözlishim kérekliki».

▣ **12:49** Qan. 18:18; Yuh. 3:11; 5:20;
7:16; 8:28; 14:10, 24; 16:13.

bu dunyadiki öz ademlirige körsitip kelgen méhir-muhebbitini axirghiche toluq körsitip turdi. ■ ■

² Emdi kechlik tamaq yéyiliwatqanidi; Iblis al-liburun Simonning oghli Yehuda Ishqariyotning könglige Eysagha satqunluq qilish weswesisini salghanidi. ■

³ Eysa Atining her ishni uning qoligha tapshurgh-inini, we özining Xudaning yénidin kélip, Xudaning yénigha qaytidighanliqini bilgechke, ■

⁴ dastixandin turup, ton-könglikini yéship, bir löngge bilen bélini baghlidi.

⁵ Andin jawurgha su quyup, muxlislarning put-lirini yuyushqa we bélige baghlighan löngge bilen sürtüp qurutushqa bashlidi.

⁶ Nöwet Simon Pétrusqa kelgende, Pétrus uninggha: — I Reb, putumni sen yusang qandaq bolghini?! — dédi. ■

⁷ Eysa uninggha:

— Néme qiliwatqinimni hazir bilmeysen, lékin kéyin bilisen, — dédi.

⁸ Pétrus: — Sen méning putumni yusang hergiz bolmaydu! — dédi.

Eysa uninggha jawaben: — Séni yumisam, méning bilen teng nésiweng bolmaydu, — dédi.

⁹ Simon Pétrus:

■ **13:1** «Eysa... bu dunyadiki öz ademlirige körsitip kelgen méhir-muhebbitini axirghiche toluq körsitip turdi» — bu muhebbet belkim töwendiki 1-20-ayetlerde muxlislirining put-lirini yuyushi, shundaqla 13-18-bablarda xatirilen'gendek ulargha körsetken sewr-taqet, kechürüm, méhribanliqini, andin axirida ular üçün özini pida qilishining hemmisini öz ichige alghan bolsa kérek.

■ **13:1** Mat. 26:2; Mar. 14:1; Luqa 22:1. ■ **13:2** Luqa 22:3; Yuh. 13:2. ■ **13:3** Mat. 11:27; 28:18; Yuh. 3:35. ■ **13:6** Mat. 3:14.

— I Reb, undaqt peqet putlirimnla emes, qollir-imnimu, béshimnimu yughaysen! — dédi.

¹⁰ Eysa uninggha:

— Bedini yuyulup, tamamen pakiz bolghan adem peqet putlirini yusila qayta yuyunushining hajiti bolmaydu. Siler pakiz, lékin hemminglar emes, — dédi ■ ■

¹¹ (chünki u özini kimning tutup bérighanliqini biletti; shuning üçün u «Hemminglarla pakiz emes» dégenidi). ■

¹² Shuning bilen u ularning putlirini yuyup bolghandin kéyin, ton-könglikini kiyip, yene dastixan'gha olturup ulargha mundaq dédi:

— Silerge néme qilghinimni uqtunglarmu?

¹³ Siler méni «Ustaz» we «Reb» deysiler we rast éytisiler, men shundaqturmen. ■

¹⁴ Eger men Reb we ustazinglar turuqluq, putliringlarni yughanikenmen, silermu bir-biringlarning putlirini yuyushunglar kérek. ■ ■

■ **13:10 «...bedini yuyulup, tamamen pakiz bolghan adem peqet putlirini yusila qayta yuyunushining hajiti bolmaydu»** — mushu sirliq gepning menisi néme? Bizningche Qutquzghuchimizning «put yuyush» dégen bu herikiti özini eng töwen derijige chüshürüp kréstlinishni qobul qilishigha bésharet bolidu. Shunga, muxlislar buni qobul qilmisa bolmaydu. «Qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ **13:10** Yuh. 15:3.

■ **13:11** Yuh. 6:64. ■ **13:13** Mat. 23:8,10; 1Kor. 8:6; 12:3; Fil. 2:11. ■ **13:14 «Eger men Reb we ustazinglar turuqluq,**

putliringlarni yughanikenmen, silermu bir-biringlarning putlirini yuyushunglar kérek» — oqurmenler muxlislarning Mesihni «ustaz» andin «Reb» deydighanliqini (13-ayet), lékin Mesih bolsa özini «Reb» we «ustaz» deydighanliqini bayqiyalaydu (13-14-ayet) we shundaqla tertipning oxshimasliqining sewebini oyliyalaydu. ■ **13:14** Gal. 6:1, 2.

¹⁵ Men silerge qilghandek silerningmu hem shundaq qilishinglar üçün bu ülgini qaldurdum. ▣

¹⁶ Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, qul xojayinidin üstün turmaydu, elchimu özini ewetküchidin üstün turmaydu. ▣

¹⁷ Bu ishlarni bilgenikensiler, shundaq qilsanglar bextliksiler!

Eysaning satqunluq bilen tutulushini aldin éytishi

Mat. 26:20-25; Mar. 14:17-21; Luqa 22:21-23

¹⁸ Men bularni hemminglargha qaritip éytmidim. Men tallighanlirimni bilimen, lékin *muqeddes yazmilarda* aldin pütülgen: «Men bilen hemdastixan bolup nénimni yégenmu manga put atti!» dégen bu söz emelge ashurulmay qalmaydu. ▣ ▣

¹⁹ Men bu ish yüz bérishtin awwal uni silerge éytip qoyayki, u ishlar yüz bergende méning «Bar Bolghuchi» ikenlikimge ishinisiler. ▣ ▣

²⁰ Berheq, berheq, silerge shuni éytip qoyayki, kimki men ewetken herqandaq birsini qobul qilghan bolsa, méni qobul qilghan bolidu; we méni qobul qilghuchilar méni Ewetküchini qobul qilghan bolidu. ▣

▣ **13:15** 1Pét. 2:21; 1Yuh. 2:6. ▣ **13:16** Mat. 10:24; Luqa 6:40; Yuh. 15:20. ▣ **13:18** «Men **bilen hemdastixan bolup nénimni yégenmu manga put atti!**» — «Zeb.» 41:9ni körüng. ▣ **13:18**

Zeb. 41:9; Mat. 26:23; 1Yuh. 2:19. ▣ **13:19** «**bu ishlar yüz bergende méning «Bar Bolghuchi» ikenlikimge ishinisiler**» — yaki «bu ishlar yüz bergende méning «U» (yeni, Mesih) ikenlikimge ishinisiler». ▣ **13:19** Yuh. 14:29; 16:4. ▣ **13:20** Mat. 10:40; Luqa 10:16.

21 Eysa bu sözlerni éytqandin kéyin, rohta qattiq pighan chékip, mundaq guwahliq berdi:

— Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, aranglarda bireylen manga satqunluq qilidu! ■

22 Muxlislar kimni dewatqanliqini bilelmey, bir-birige qarashdi.

23 Emdi dastixanda muxlisleridin biri Eysaning meydisige yölinip yatqanidi; u bolsa «Eysa söyidighan muxlis» idi. ■ ■

24 Simon Pétrus uningdin *Eysaning* kimni dewatqinini sorap béqishini isharet qildi.

25 Shuning bilen u Eysaning meydisige yölinip turup uningdin:

— Í Reb, u kimdur? — dep soridi.

26 Eysa jawab béríp:

— Bu bir chishlem nanni ashqa tögürüp kimgе sunsam, shudur, — dédi. Shuning bilen u bir chishlem nanni *ashqa* tögürüp, Simonning oghli Yehuda Ishqariyotqa sundi. ■

27 Yehuda nanni éliwidi, Sheytan uning ichige kirdi.

— Qilidighiningni chapsan qil, — dédi Eysa uningha. ■

28 (Emdi dastixanda olturghanlarning héchqaysisi uning *Yehudagha* bu sözlerni néme üçün déginini

■ **13:21** Mat. 26:21; Mar. 14:18; Luqa 22:21; Ros. 1:17; 1Yuh. 2:19. ■ **13:23** «Eysa söyidighan **muxlis**» — belkim bu «bayan»ning muellipi rosul Yuhanna. «Kirish söz»imizni körüng. ■ **13:23** Yuh. 20:2; 21:7,20. ■ **13:26** «**bu bir chishlem nanni ashqa tögürüp kimgе sunsam, shudur**» — dastixanda olturup birsige bir chishlem nanni ashqa tögürgen halda sunush chongqur muhebbitini bildürüş herikiti idi. ■ **13:27** Luqa 22:3

bilmidi.

²⁹ Yehuda ularning ortaq hemyanini tutqini üchün, beziler Eysa uninggha: «Bizge kéreklik héytliq nersilerni élip kel» yaki «Kembeghellerge birer nerse ber» dewatsa kérek, dep oylashti). ■

³⁰ Yehuda bu bir chishlem nanni élipla tashqirigha chiqip ketti (bu chagh kéche idi). ■

Yéngi emr

³¹ Yehuda tashqirigha chiqip ketkendin kéyin, Eysa mundaq dédi:

— Emdi Insan'oghli ulughlinidighan waqit-saet yétip keldi we Xuda u arqiliq ulughlinidu.

³² We eger Xuda uningda ulughlansa, Xudamu Özide uni ulughlaydu, shundaqla derhal uni ulughlaydu. ■ ■

³³ Balilirim, siler bilen bille bolidighan yene azghina waqtim qaldi. Siler méni izdeysiler, lékin méning Yehudiylargha: «Men baridighan yerge siler baralmaysiler» dep éytqinimdek, buni silergimu éytimen. ■

■ **13:29** Yuh. 12:6.

■ **13:30** «bu chagh kéche idi» — bu dégenning esli menisidin bashqa, köchme menisi bardur. Yuqiridiki 9:5, 11:9-10, 12:35-36de Eysaning «kündüz» we «qarangghuluq» yaki «kéche» toghruluq sözlirini körüng. ■ **13:32** «eger Xuda uningda ulughlansa, Xudamu özide uni ulughlaydu, shundaqla derhal uni ulughlaydu» — bizning qarishimizche «Özide» mushu yerde «Xuda Özide» dégenni körsitidu. Bezi alimlar mushu yerde «özide» «Mesihning özide» dégenni bildüridu, dep qaraydu. «Xudamu Özide uni ulughlaydu» — yaki (yuqiriqi izahatta éytilghandek) «Xuda uni (Insan'oghlining) özide ulughlaydu». Bu muhim 31-32-ayetler üstide «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ **13:32** Yuh. 12:23; 17:1.

■ **13:33** Yuh. 7:34; 8:21.

³⁴ Silerge yéngi bir emr tapshurimenki, «bir-biringlarni söyünglar». Silerni söyginimdek, silermu bir-biringlarni söyünglar. ▣

³⁵ Aranglarda bir-biringlarga méhir-muhebbitinglar bolsa, hemme adem silerning méning muxlisirim ikenlikinglarni bilidu. ▣

Eysaning Pétrusning tanidighanliqini aldin éytishi
Mat. 26:31-35; Mar. 14:27-31; Luqa 22:31-34

³⁶ Simon Pétrus uningdin:

— I Reb, qeyerge barisen? — dep soridi.

Eysa jawaben: — Men kétidighan yerge hazirche egiship baralmaysen, lékin kéyin manga egiship barisen, — dédi. ▣ ▣

³⁷ Pétrus uninggha:

— I Reb, néme üçhün hazir séning keyningdin egiship baralmaymen? Sen üçhün jénimni pida qilay! — dédi. ▣

³⁸ Eysa jawaben mundaq dédi:

▣ **13:34** Law. 19:18; Mat. 22:39; Yuh. 15:12; Ef. 5:2; 1Tés. 4:9; 1Pét. 4:8; 1Yuh. 3:23, 4:21. ▣ **13:35** 1Yuh. 2:5; 4:20.

▣ **13:36** «Men kétidighan yerge hazirche egiship baralmaysen, lékin kéyin manga egiship barisen» — «kéyin egiship barisen» — Pétrus jismaniy tereptin (ölümdin tirilip asman'gha kötürülüş yolida) Pétrus Rebge egishelmidi, elwette. Lékin Eysaning közde tutqini rohiy jehettiki «Xudaning yolida pida bolush» idi. Shu tereptimu Pétrus Eysagha egishishke teyyar bolmidi. U awwal Eysadin ténip, andin qattiq towa qilish jeryani arqiliq, shundaqla Muqeddes Rohning kélishi bilen u «kéyin» teyyar bolidu. Mesihning «kéyin manga egishisen» dégini bolsa, Pétrus qattiq téyilip ketken waqtida uninggha teselli yetküzidighan qimmetlik wede bolidu.

▣ **13:36** Yuh. 21:18; 2Pét. 1:14. ▣ **13:37** Mat. 26:33; Mar. 14:29; Luqa 22:33.

— Men üçhün rasttinla jéningni pida qilamsen? Berheq, berheq, sanga éytip qoyayki, xoraz chillighuche, sen mendin üç qétim tanisen! ■ ■

14

Eysa sözini dawam qilidu — «Yol, heqiqet we hayatliqturmen»

¹ Könglünglarni parakende qilmanglar! Xudagha ishinisiler, mangimu ishininglar.

² Atamning öyide nurghun makanlar bar. Bolmighan bolsa, buni silerge éytqan bolattim; chünki men herbiringlarga orun teyyarlash üçhün shu yerge kétip barimen. ■ ■

³ Men silerge orun teyyarlighili baridighanikenmen, choqum qaytip kélip, silerni özümge alimen; shuning bilen, men qeyerde bolsam, silermu shu yerde bolisiler. ■ ■

■ **13:38 «xoraz chillighuche, sen mendin üç qétim tanisen!»** — grék tilida «sen mendin üç qétim tanmighuche, xoraz chillimaydu». ■ **13:38** Mat. 26:34; Mar. 14:30; Luqa 22:34. ■ **14:2**

«Atamning öyide nurghun makanlar bar» — bu sözler jennetni körsitemdu? Oqurmenlarning éside barki, Eysa 2-babta öz ténini «Xudaning öyi» (ibadetxana) dep süretlidi, shundaqla 8:35de «Xudaning öyi»ni rohiy jehettin tilgha aldi. Buninggha qarighanda «turalghu-makan»ni rohiy jehettin chüshinish kérek. «qoshumche söz»imizde bu toghrisida toxtilimiz. ■ **14:2** Mis. 15:17; 1Tar. 8:13, 39, 49

■ **14:3 «Men silerge orun teyyarlighili baridighanikenmen, choqum qaytip kélip, silerni özümge alimen; shuning bilen, men qeyerde bolsam, silermu shu yerde bolisiler»** — Mesihning bu «qaytip kélish»i Mesihning qiyamette dunyagha kélishi yaki Muqeddes Rohning ewetilishini körsitemdu? Bu üçinchi ayet üstidimu «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ **14:3** Yuh. 12:26; 17:24.

⁴ Siler méning qeyerge kétédighanliqimni we u yerge baridighan yolni bilisiler.

⁵ Tomas uninggha: — I Reb, séning qeyerge kétédighanliqingni bilmeymiz. Shundaq iken, yolni qandaq bilimiz? — dédi.

⁶ Eysa uninggha:

— Yol, heqiqet we hayatliq özümdurmen. Méningsiz héchkim Atining yénigha baralmaydu. ■ ■

⁷ Eger méni tonughan bolsanglar, Atamnimu tonughan bolattinglar. Hazirdin bashlap uni tonudunglar hem uni kördünglar, — dédi.

⁸ — I Reb, Atini bizge körsitip qoysangla, shu kupa, — dédi Filip.

⁹ Eysa uninggha mundaq dédi: — «I Filip, siler bilen birge bolghiningha shunche waqit boldi, méni téxiche tonumidingmu? Méni körgen kishi Atini körgen bolidu. Shundaq turuqluq, sen némishqa yene: «Bizge Atini körsetkeysen» deysen? ■

¹⁰ Men Atida, Ata mende ikenlikige ishenmemsen? Silerge éytqan sözlirimni özlükümdin éytqinim yoq; belki mende turuwatqan Ata Öz emellirini qiliwatidu. ■

¹¹ Méning Atida bolghanliqingha, Atining mende bolghanliqigha ishininglar. Yaki héchbolmighanda,

■ **14:6** «Yol, heqiqet we hayatliq özümdurmen. Méningsiz héchkim atining yénigha baralmaydu» — Mesih üçün Atining yénigha baridighan yol kréttiki ölüm arqiliq bolatti; öziğe étiqad qilghuchilargha nisbeten, Mesihning özi Atining aldigha baridighan yoldur. ■ **14:6** Yuh. 1:4, 17; 10:9; 11:25; Ibr. 9:8. ■ **14:9** Yuh. 10:30. ■ **14:10** Yuh. 5:17; 7:16; 8:28; 10:38; 12:49; 16:13; 17:21.

méning qilghan emellirimdin manga ishininglar. ■

12 Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, manga ishen'gen kishi méning qiliwatqan emellirimni qilalaydu; we bulardinmu téximu ulugh emellerni qilidu, chünki men Atining yénigha *qaytip* kétimen. ■ ■

13 We Atining Oghulda ulughlinishi üchün, hernémini méning namim bilen tilisenglar, shularni ijabet qilimen. ■

14 Méning namim bilen herqandaq nersini tilisenglar, men silerge shuni ijabet qilimen».

Eysaning Muqeddes Rohni ewetishi; Uning qilidighan ishliri

15 — «Méni söysenglar, emrlirimge emel qilisiler. ■

16 Menmu Atidin tileymen we U silerge bashqa bir Yardemchi ata qilidu. U siler bilen ebedigiche

■ 14:11 «... héchbolmighanda, méning qilghan emellirimdin manga ishininglar» — 11- we 12-ayetlerde «emeller» Eysa yaratqan möjizilik alametler. ■ 14:12 «manga ishen'gen kishi méning qiliwatqan emellirimni qilalaydu; we bulardinmu téximu ulugh emellerni qilidu, chünki men Atining yénigha *qaytip* kétimen» — bu «téximu ulugh emeller» üstide «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ 14:12 Mat. 21:21; Luqa 17:6; Ros. 5:12; 19:11. ■ 14:13 Yer. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yuh. 15:7; 16:24; Yaq. 1:5; 1Yuh. 3:22. ■ 14:15 Yuh. 14:21, 23; 15:10; 1Yuh. 5:3.

birge bolidu. ■

17 U bolsimu Heqiqetning Rohidur. Uni bu dunyadikiler qobul qilalmaydu, chünki Uni ne körmeydu, ne tonumaydu. Biraq siler Uni tonuysiler, chünki U siler bilen bille turuwatidu hem silerde makan qilidu. ■

18 Men silerni yétim qaldurmaymen, yéninglarga yene gaytip kélimen. ■

19 Azghina waqittin kéyin, bu dunya méni körmeydu, lékin siler körüsiler. Men hayat bolghanliqim üçün, silermu hayat bolisiler.

20 Shu künde méning Atamda bolghanliqim, silerning mende bolghanliqlar we menmu hem

■ **14:16 «Menmu Atidin tileymen we U silerge bashqa bir Yardemchi ata qilidu»** — muhim söz «**bashqa bir Yardemchi**»dur. Birinchi «Yardemchi» bolsa Eysa Mesihning özi, elwette. «Yardemchi» grék tilidiki «parakléto» dégen sözning menisini toluq ipadilep bérelmeydu. Grék tilidiki «parakléto»ning toluq menisi «melum birawning yénigha yadrem bérishke chaqirilghuchi», yeni «teselli bergüchi», «hemrah», «meslihetchi», «kücheytküchi», «adwokat-aqlighuchi» qatarliqlardur. «Bashqa bir...» dégini bizge shuni körsitiduki, Eysa muxlislar bilen birge bolghan waqtida, ulargha qandaq jehetlerdin «Yardemchi» bolghan bolsa, u ulardin ayrilghanda, Muqeddes Roh ulargha Eysaning toluq wekili bolup, ikkinchi «Yardemchi» rolida bolidu, dégen qimmetlik wedini bildüridu.

■ **14:17 «U bolsimu Heqiqetning Rohidur»** — «Heqiqetning Rohi» — yaki «heqiqetke bashlighuchi Roh». «**siler Uni tonuysiler, chünki U siler bilen bille turuwatidu**» — ular qaysi yol bilen Muqeddes Rohni tonuydu? U shu chaghda qandaq yol bilen «ular bilen bille turidu»? Jawab shühhisizki, ular Eysani tonughachqa, Muqeddes Rohnimu tonughan bolidu; Eysa ular bilen bille turghachqa, Muqeddes Rohmu ular bilen bille turuwatatti. Lékin Eysa ulardin ayrilghandin kéyin Muqeddes Roh ularning «ichide, qelbide, rohida» makan qilidu. ■ **14:18** Mat. 28:20.

silerde bolghanliqimni bilisiler.

²¹ Kim emrlirimga ige bolup ularni tutsa, méni söygüchi shu bolidu. Méni söygüchini Atammu söyidu, menmu uni söyimen we özümni uninggha ayan qilimen».

²² Yehuda (Yehuda Ishqariyot emes) uningdin:

— I Reb, sen özüngni bu dunyadikilerge ayan qilmay, bizgila ayan qilishing qandaq ish? — dep soridi. ■

²³ Eysa uninggha jawaben mundaq dédi:

— «Birkim méni söyse, sözümni tutidu; Atammu uni söyidu we *Atam* bilen ikkimiz uning yénigha béríp, uning bilen bille makan qilimiz. ■

²⁴ Méni söymeydighan kishi sözlirimni tutmaydu; we siler anglawatqan bu söz bolsa méning emes, belki méni ewetken Atiningkidur. ■

²⁵ Men siler bilen bille boluwatqan chéghimda, bularni silerge éyttim.

²⁶ Lékin Ata méning namim bilen ewetidighan Yardemchi, yeni Muqeddes Roh silerge hemmini ögitidu hem méning silerge éytqan hemme sözlirimni ésinglarga keltüridu. ■

²⁷ Silerge xatirjemlik qaldurimen, öz xatirjemlikimni silerge bérimen; méning silerge berginim bu dunyadikilerning berginidek emestur. Könglünglarni parakende qilmanglar

■ **14:22** «I Reb, sen özüngni bu dunyadikilerge ayan qilmay, bizgila ayan qilishing qandaq ish?» — shübhisizki, muxlislar uni derhal özini pütkül dunyagha ayan qilidu, dep oylatti. ■ **14:23** «Atam bilen ikkimiz uning yénigha béríp, uning bilen bille makan qilimiz» — «Atam bilen ikkimiz» grék tilida «biz». ■ **14:24** Yuh. 7:16; 8:28; 12:49; 14:10; 16:13. ■ **14:26** Luqa 24:49; Yuh. 15:26; 16:7, 13; Ros. 2:4.

we jür'etsiz bolmanglar. ■ ■

28 Siler méning: «Men *silerdin* ayrilip kétimen, kéyin yéninglarga yene qaytip kélimen» déginimni anglidinglar. Méni söygen bolsanglar, Atining yénigha kétidighanliqim üçün xursen bolattinglar. Chünki Ata mendin ulughdur. ■

29 Silerning bu ishlar yüz berginide ishinishinglar üçün bu *ishlar* yüz bérishtin awwal silerge éyttim. ■ ■

30 Mundin kéyin siler bilen köp sözleshmeymen; chünki bu dunyaning hökümdari kélish aldida turidu we mendin kirgüdek héch yochuq tapalmaydu. ■ ■

31 Lékin bu dunyaning ademlirining méning Atini söyidighanliqimni bilishi üçün Ata manga néme emr qilghan bolsa, men del shuni emelge ashuri-

■ 14:27 «méning silerge berginim bu dunyaning ademlirining berginidek emestur» — bu dunyadiki ademler bir nerse berginide daim dégüdek xalap bermeydu — aldamchiliq, yalghanchiliq we nurhun shertler bilen béridu. Lékin Xuda bizge bir nerse berse uni qayturguzmaydu. ■ 14:27 Fil. 4:7. ■ 14:28 Yuh. 14:3. ■ 14:29 «Silerning bu ishlar yüz berginide ishinishinglar üçün bu ishlar yüz bérishtin awwal silerge éyttim» — «bu ishlar» — Eysaning tutulup öltürülüşü («silerdin ayrilip kétishim») ularning étiqadigha dehshetlik zerb bolidu. ■ 14:29 Yuh. 13:19; 16:4. ■ 14:30 «bu dunyaning hökümdari kélish aldida turidu we mendin kirgüdek héch yochuq tapalmaydu» — «bu dunyaning hökümdari» Sheytan, Iblisni körsitidu. ■ 14:30 Yuh. 12:31; 16:11; Ef. 2:2.

men. Turunglar, bu jaydin kéteyli». ■ ■

15

Eysa — heqiqiy üzüm télidur; uning sözining dawami

¹ — «Heqiqiy üzüm téli» özümdurmen, Atam bolsa baghwendur. ■

² Baghwen mendiki méwe bermeydighan herbir shaxni késip tashlaydu. Méwe bergenlirini bolsa téximu köp méwe bersun dep, pak qilip putap turidu. ■ ■

³ Emdi siler men silerge yetküzgen sözüm arqiliq alliburun pak boldunglar. ■ ■

■ **14:31** «Ata manga néme emr qilghan bolsa, men del shuni emelge ashurimen» — 30-ayet bilen zich baghlinidu. Démek, Eysaning özining tutulushi, sotlinishi, haqaretlinishi andin kréstlinishini ixtiyari bilen qobul qilishining tüp meqsiti bolsa, Iblisning üstidin qandaqtur bir hoquqqa ige bolush üçün emes, belki Atining iradisi üçün bolidu. ■ **14:31** Yuh. 10:18; Ibr. 10:5.

■ **15:1** ««Heqiqiy üzüm téli» özümdurmen» — «heqiqiy üzüm téli» bolghandin kéyin, saxta yaki por-püçek üzüm télimu barmu? Buning toghrisida «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

■ **15:2** «Baghwen mendiki méwe bermeydighan herbir shaxni késip tashlaydu» — bashqa birxil terjimisi «Mendiki méwe bermeydighan herbir shaxni baghwen (baranggha) ésp qoyidu». Lékin 6-ayetke qarighanda terjimimiz toghra bolsa kérek. «Méwe bergenlirini bolsa téximu köp méwe bersun dep, pak qilip putap turidu» — «putap turidu» grék tilida «tazilaydu» yaki «paklaydu» bilen ipadilini. 4-ayetni körüng. ■ **15:2** Mat. 15:13.

■ **15:3** «... siler men silerge yetküzgen sözüm arqiliq alliburun pak boldunglar» — «pak» mushu yerde yene «putalghan» dégen menisinimu bildürüshi mumkin. Biraq muhim menisi «pak» ikenlikige shübhisi yoqtur (10:31ni körüng). ■ **15:3** Yuh. 13:10.

⁴ Siler mende izchil turunglar, menmu silerde izchil turimen. Shax talda turmay, özi méwe bérelmeydighinidek, silermu mende izchil turmisanglar, méwe bérelmeysiler.

⁵ «Üzüm téli» özümdurmen, siler bolsanglar shaxliridursiler. Kim mende izchil tursa, menmu shundaqla uningda turghinimda, u köp méwe béridu. Chünki mensiz héchnémini qilalmaysiler.

⁶ Birsu mende turmisa, u *kéreksiz* shaxtek tashlinip, qurup kétidu. Bundaq shaxlar yighip kelinip otqa tashlinidu. ■

⁷ Siler mende izchil tursanglar we sözlirim silerde izchil tursa, némini telep qilsanglar, silerge shu ijabet bolidu. ■

⁸ Silerning köp méwi bérishinglar, shundaqla méning muxlisirim ikenlikinglarni ispatlishinglar bilen shan-sherep Atamgha keltürülidu. ■

⁹ Atam méni söyginidek, menmu silerni söydüm; méning méhir-muhebbitimde izchil turunglar.

¹⁰ Eger emrlirimni tutsanglar, xuddi men Atamning emrlirini tutqan we hemishe uning méhir-muhebbitide turghinimdek, silermu hemishe méning méhir-muhebbitimde turisiler.

■ **15:6** Ez. 15:2-8; Mat. 3:10; 7:19; Kol. 1:23. ■ **15:7** Yer. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yuh. 14:13; 16:24; Yaq. 1:5; 1Yuh. 3:22; 5:14. ■ **15:8** «Siler mende izchil tursanglar we sözlirim silerde izchil tursa, némini telep qilsanglar, silerge shu ijabet bolidu. Silerning köp méwi bérishinglar, shundaqla méning muxlisirim ikenlikinglarni ispatlishinglar bilen shan-sherep atamgha keltürülidu» —

7-8-ayetke qarighanda, muxlislar Xudagha chiqarghan, uni xursen qilidighan méwe ünümlük dua-tilawetlerni öz ichige alidu.

■

11 Méning xushalliqim silerde bolsun we shuningdek xushalliqinglar tolup tashsun dep, men bularni silerge éyttim.

12 Méning emrim shuki, men silerni söyginimdek, silermu bir-biringlarni söyünglar. ■

13 Insanlarning öz dostliri üçhün jénini pida qilishtin chongqur méhir-muhebbiti yoqtur. ■

14 Silerge buyrughan emrlirimni ada qilsanglar, méning dostlirim bolisiler. ■ ■

15 Emdi mundin kéyin men silerni «qul» dep atimaymen. Chünki qul xojayinining néme qiliwatqinini bilmeydu. Uning ornigha silerni «dost» dep atidim, chünki Atamdin anglighanlirimning hemmisini silerge yetküzdüm. ■ ■

16 Siler méni tallighininglar yoq, eksiche men silerni tallidim we silerni béríp méwe bersun hemde méwiliringlar daim saqlansun, méning namim bilen Atidin néme tilisenglar, u silerge

■ 15:10 Yuh. 14:15, 21, 23; 1Yuh. 5:3. ■ 15:12 Law. 19:18; Mat. 22:39; Yuh. 13:34; Ef. 5:2; 1Tés. 4:9; 1Pét. 4:8; 1Yuh. 3:23; 4:21. ■ 15:13 Rim. 5:7; Ef. 5:2; 1Yuh. 3:16.

■ 15:14 «Silerge buyrughan emrlirimni ada qilsanglar, méning dostlirim bolisiler» — 13-14-ayette Xudaning muhebbitining ulughluqi ayan qilinidu. «Mesihning dostliri» uning emrlirini ada qilghuchilardur. Lékin Mesih barliq kishiler, jümlidin öz emrlirini ada qilmighuchilar, yeni **düşmenliri üçhün** jénini pida qilghandur. ■ 15:14 Mat. 12:50; 2Kor. 5:16; Gal. 5:6; 6:15; Kol. 3:11. ■ 15:15 «Emdi **mundin kéyin men silerni «qul» dep atimaymen**» — «qul» yaki «chakar». ■ 15:15 Yuh. 8:26.

bersun dep silerni tiklidim. ■ ■

17 Silerge shuni emr qilimenki, bir-biringlarni söyünglar. ■

Dunyadikilerning Eysagha bolghan nepriti

18 Bu dunyadikiler silerdin nepretlense, silerdin awwal mendin nepretlen'genlikini bilinglar. ■

19 Silermu bu dunyadikilerdin bolghan bolsanglar, bu dunyadikiler silerni özimizningki dep, söygen bolatti. Biraq siler bu dunyadin bolmighachqa, belki men silerni bu dunyadin ayrip tallighanliqim üçün, emdi bu dunyadikiler silerdin nepretlinidu. ■ ■

20 Men silerge éytqan sözni ésinglarda tutunglar: «Qul xojayinidin üstün turmaydu». Ular manga ziyankeshlik qilghan bolsa, silergimu ziyankeshlik qilidu. Méning sözümni tutqan bolsa, ular silerningkinimu tutidu. ■

■ 15:16 «Siler méni tallighininglar yoq, eksiche men silerni tallidim we silerni bérip méwe bersun hemde méwiliringlar daim saqlansun...» — «...bérip méwe bersun» dégen ibare belkim, muxlislar Xudagha chiqarghan, uni xursen qilidighan méwe bolsa, pütün dunyagha bérip xush xewer arqiliq bashqilarni Xudaning yoligha keltürüşni öz ichige alidu, dep körsetse kérek. ■ 15:16

Mat. 28:19; Mar. 16:15; Yuh. 13:18; Ef. 1:4; Kol. 1:6. ■ 15:17

«Silerge shuni emr qilimenki, bir-biringlarni söyünglar» — grék tilida «Silerge shularni emr qilimenki, bir-biringlarni söyünglar».

■ 15:18 1Yuh. 3:13.

■ 15:19 «Silermu bu dunyadikilerdin bolghan bolsanglar, bu dunyadikiler silerni özimizningki dep, söygen bolatti» — grék tilida «Silermu bu dunyadin bolghan bolsa, bu dunya silerni öziningki dep söygen bolatti». ■ 15:19 Yuh. 17:14; Gal. 1:10. ■ 15:20 Mat. 10:24; 24:9; Luqa 6:40; Yuh. 13:16; 16:2.

21 Biraq méning namim tüpeylidin ular silergimu shu ishlarning hemmisini qilidu, chünki ular méni Ewetküchini tonumaydu. ■

22 Eger men kélip ulargha söz qilmighan bolsam, ularda gunah yoq dep hésablinatti. Lékin hazir gunahi üçhün ularning héch bahanisi yoqtur. ■

23 Kimdekim mendin nepretlense Atamdinmu nepretlen'gen bolidu.

24 Men ularning arisida bashqa héchkim qilip baqmighan emellerni qilmighan bolsam, ularda gunah yoq dep hésablinatti. Lékin ular hazir *emel-lirimni* körgen turuqluq, yenila hem mendin hem Atamdin nepretlendi. ■

25 Lékin bu ishlar ulargha tewe bolghan Tewrat qanunida: «Héchqandaq sewebsizla mendin nepretlendi» dep pütülgen söz emelge ashurulushi üçhün shundaq yüz berdi. ■ ■

26 Lékin men silerge Atining yénidin ewetidighan Yardemchi, yeni Atining yénidin chiqquchi Heqiqetning Rohi kelgende, U manga guwahliq béridu. ■ ■

■ 15:21 Mat. 10:22; Yuh. 16:3. ■ 15:22 Rim. 4:15; 5:20.

■ 15:24 Yuh. 10:37.

■ 15:25 «Ulargha tewe bolghan

Tewrat qanuni» – hejwi, kinayilik söz. 8:17 we izahatini körüng. «Héchqandaq sewebsizla mendin nepretlendi» – «Zeb.» 35:7, 19 we 69:4. ■ 15:25 Zeb. 35:19; 69:4 ■ 15:26 «...Yardem-

chi, yeni Atining yénidin **chiqquchi Heqiqetning Rohi kelgende, U manga guwahliq béridu**» — mushu ayettin Muqeddes Rohning shexs ikenliki körünüp turidu. Mesih Uni «Atining yénidin» ewetidu; mushu yerde Muqeddes Roh yene «Atining yénidin **chiqidu**» déyilidu. Grék tilida «chiqidu» dégen péil «hazirqi zaman» shekilde bolghachqa, Muqeddes Rohning herdaim shu heriketni qiliwatqini körsitilidu. ■ 15:26 Luqa 24:49; Yuh. 14:26; 16:7; Ros. 5:32.

²⁷ Silermu manga guwahliq bérísiler, chünki siler bashtin tartip men bilen bille boldunglar. ■

16

Kélidighan ziyankeshlikler

¹ Silerning putliship ketmeslikinglar üçün bularni silerge éyttim.

² Ular silerni sinagoglarning jamaetliridin qoghlap chiqiriwétidu; hemde shundaq bir waqit-saet kéliduki, silerni öltürgüchi özini Xudagha xizmet qiliwatimen, dep hésablaydu. ■ ■

³ Ular bularni ya Atini, ya méni tonumighanliqi üçün qilidu. ■

⁴ Lékin men bu ishlarni silerge éyttimki, waqit-saiti kelgende, men shundaq aldin'ala éytqinimni ésinglarga keltüreleysiler. ■ ■

Muqeddes Rohning yétekchi we ustaz bolidighanliqi

⁵ — Men bashta bularni silerge éytmidim, chünki men siler bilen bille idim.

■ **15:27** Ros. 1:8, 21; 5:32. ■ **16:2** «Ular silerni sinagoglarning jamaetliridin qoghlap chiqiriwétidu» — yuqiriqi bashqa izahatlarda éytqinimizdek, Yehudiy xelqi birsini «sinagogtin chiqiriwetse», kéyin uning bilen héchqandaq bardi-keldi qilmay, belki uninggha téximu ziyankeshlik qilishimu mumkin. ■ **16:2** Yuh. 9:22, 34; 12:42. ■ **16:3** Yuh. 15:21; 1Kor. 2:8. ■ **16:4** «... waqit-saiti kelgende» — démek, Yehudiy xelqidin we kéyin bashqilar teripidin bolghan ziyankeshlikler kelgende. ■ **16:4** Yuh. 13:19; 14:29.

Lékin emdi méni ewetküchining yénigha qaytip kétimen. Shundaq turuqluq, aranglardin héchkim mendin: «Nege kétisen?» dep sorimaywatidu.

⁶ Eksiche, silerge bularni éytqinim üçhün, qel-binglar qayghugha chömüp ketti.

⁷ Emma men silerge heqiqetni éytip qoyayki, méning kétishim silerge paydiliqtur. Chünki eger ketmisem, Yardemchi silerge kelmeydu. Emma ketsem, Uni silerge ewetimen. ■

⁸ U kelgende, bu dunyadikilerge gunah toghrisida, heqqaniylik toghrisida we axiret soriqi toghrisida heqiqetni bilgüzidu.

⁹ U ularni gunah toghrisida bilgüzidu, chünki ular manga étiqad qilmidi. ■

¹⁰ Ularни heqqaniylik toghrisida *bilgüzidu*, chünki Atamning yénigha qaytip barimen we siler méni yene körelmeysiler.

¹¹ Ularни axiret soriqi toghrisida *bilgüzidu*, chünki bu dunyaning hökümdari üstige höküm chiqirildi.

■ ■

¹² Silerge éytidighan yene köp sözlirim bar idi; lékin

■ **16:7** Luqa 24:49; Yuh. 14:26; 15:26. ■ **16:9** «U ularни **gunah toghrisida bilgüzidu**» — yaki «U ularни öz gunahi toghruluq bilgüzidu» yaki «U ularни gunahning néme ikenlikini bilgüzidu». Dégendek üç terjimisi bolushi mumkin, lékin omumiy menisi asasen oxshash. ■ **16:11** «bu **dunyaning hökümdari**» —

Sheytan, Iblis. «...Ularни **axiret soriqi toghrisida bilgüzidu, chünki bu dunyaning hökümdari üstige höküm chiqirildi**» — 9-11-ayettiki «U (Muqeddes Roh)... gunah toghrisida... heqqaniylik toghrisida... we axiret soriqi toghrisida... bilgüzidu...» dégenlerning üstide «qoshumche söz»de azraq toxtilimiz. ■ **16:11** Yuh. 12:31; 14:30; Ef. 2:2; Kol. 2:15.

siler ularni hazirche kötörelmeysiler. ■ ■

¹³ Lékin U, yeni Heqiqetning Rohi kelgende, U silerni barliq heqiqetke bashlap baridu. Chünki U özlükidin sözlimeydu, belki némini anglighan bolsa, shuni sözleydu we kelgüside bolidighan ishlardin silerge xewer béridu. ■ ■

¹⁴ U méni ulughlaydu; chünki U mende bar bolghanni tapshuruwélip, silerge jakarlaydu.

¹⁵ Atida bar bolghanning hemmisi hem méningkidur; mana shuning üçün men: «U mende bar bolghanni tapshuruwélip, silerge jakarlaydu» dep éyttim. ■ ■

Ghem-qayghuliringlar menggü xushalliqa aylinidu

¹⁶ Az waqittin kéyin, méni körmeysiler; we yene bir'az waqit ötkendin kéyin, méni qayta körisiler,

■ **16:12** «Silerge éytidighan yene köp sözlirim bar idi; lékin siler ularni hazirche kötörelmeysiler» — muxlislar qandaq sözlerni kötörelmeydu? Bu toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ **16:12** 1Kop. 2:7-10; Ef. 3:2-6; 1Tim. 3:16 ■ **16:13** «Chünki U özlükidin sözlimeydu, belki némini anglighan bolsa, shuni sözleydu» — «U (Mukeddes Roh)... némini anglighan bolsa» — démek, Muqeddes Rohning Xuda we Uning Kalamidin anglighini. «**Muqeddes Roh,...** némini anglighan bolsa, shuni sözleydu we kelgüside bolidighan ishlardin silerge xewer béridu» — bu muhim wede toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ **16:13** Yuh. 12:49; 14:26 ■ **16:15** «**Muqeddes Roh mende bar bolghanni tapshuruwélip, silerge jakarlaydu**» — Bu muhim wede toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ **16:15** Yuh. 17:10.

chünki men Atamning yénigha kétimen». ■ ■

¹⁷ Shunga muxlislarning beziliri bir-birige:

— Bizlerge: — «Az waqittin kéyin, méni körmeysiler; yene bir'az waqit ötkendin kéyin, méni qayta körisiler» we yene «Chünki men Atamning yénigha kétimen» dégini néme déginidu?

¹⁸ «Az waqittin kéyin» dégen sözining menisi néme? Uning némilerni dawatqanlirini bilmiduq, — déyishidu.

¹⁹ Eysa ularning özidin némini sorimaqchi bolgh-inini bilip ulargha mundaq dédi:

— «Méning «Az waqittin kéyin, méni körmeysiler; yene bir'az waqit ötkendin kéyin, méni körisiler» déginimning menisini bir-biringlardin sorawatam-siler? ■

²⁰ Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoy-ayki, siler yigha-zar kötürüsiler, lékin bu dunyadik-iler xushal bolushup kétidu; siler qayghurisiler, lékin qayghuliringlar shadliqqa aylinidu.

²¹ Ayal kishi tughutta azablinidu, chünki uning waqit-saiti yétip kelgen; lékin bowiqi tughulup bolghandin kéyin, bir perzentning dunyagha kel-genlikining shadliqi bilen tartqan azabini untup kétidu. ■

■ **16:16** «yene **bir'az waqit** ötkendin **kéyin**, **méni qayta körisiler**, **chünki men Atamning yénigha kétimen**» — bezi kona köchürmilerde mushu yerde «chünki men Atamning yénigha kétimen» dégen söz tépilmaydu. Lékin bizningche 17-ayet uning eslide barliqini ispatlaydu. ■ **16:16** Yuh. 7:33. ■ **16:19**

«Méning «**Az waqittin kéyin**, **méni körmeysiler**; **yene bir'az waqit ötkendin kéyin**, **méni körisiler**» — Mesihning mushu déginide közde tutqini, bizningche, uning ölumi, depne qilinishi we ölumdin tirilip muxlislirigha özini ayan qilishidin ibaret. ■ **16:21** Yesh. 26:17.

²² Shuninggha oxshash, silermu hazir azablaniwatisiler, lékin men siler bilen qayta körüşhimen, qelbinglar shadlinidu we shadliqlinglarni héchkim silerdin tartiwalalmaydu.

²³ Shu künde siler mendin héchnerse sorimaysiler. Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, méning namim bilen Atidin némini tilisenglar, u shuni silerge béridu. ■

²⁴ Hazirghiche méning namim bilen héchnéme tilimidinglar. Emdi tilenglar, érishisiler, buning bilen shadliqlinglar tolup tashidu!

Bu dunya üstidin ghelibe qilish

²⁵ Silerge bularni temsiller bilen éytip berdim. Biraq shundaq bir waqit kéliduki, u chaghda silerge yene temsiller bilen sözlimeymen, Ata toghruluq silerge ochuq éytimen. ■

²⁶ Shu küni tilekliringlarni méning namim bilen iltija qilisiler. Men siler üçhün Atidin telep qilimen, dep éytmaymen;

²⁷ chünki Ata özimu silerni söyidu; chünki siler méni söyisiler we méning Xudaning yénidin kelgenlikimge ishendinglar. ■

■ **16:23** Yer. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yuh. 14:13; 15:7; Yaq. 1:5; 1Yuh. 3:22; 5:14. ■ **16:25** «Silerge

bularni temsiller bilen éytip berdim. Biraq shundaq bir waqit kéliduki, u chaghda silerge yene temsiller bilen sözlimeymen, ata toghruluq silerge ochuq éytimen» — temsillerdin bolghan birnechche misallar 10-babtın («qoylarning ishiki» we «yaxshi padichi» toghruluq) 13-babtın (ulargha «put yuyush» toghruluq temsil we ölge) 15-babtın («heqiqiy üzüm téli» toghruluq) we 21-ayet-tin («tughutta bolghan ayal» toghruluq) tépilidu. ■ **16:27** Yuh. 17:8.

28 Men Atining yénidin chiqip bu dunyagha keldim; emdi men yene bu dunyadin kétip Atining yénigha barimen». ■

29 Muxlisleri:

— Mana sen hazir ochuq éytiwatisen, temsil keltürüp sözlimiding! ■

30 Biz séning hemmini bilgingni, shundaqla héchkimning sendin soal sorishining hajiti yoqluqini emdi bilip yettuq. Shuningdin séning Xudaning yénidin kelgenlikingge ishenduq, — déyishti. ■ ■

31 Eysa jawaben ulargha:

— Hazir ishendinglarmu?

32 Mana, shundaq waqit-saiti kéley dep qaldi, shundaqla kélip qaldiki, hemminglar méni yalghuz tashlap herbiringlar öz yolliringlarga tarqilip kétisiler. Biraq men yalghuz emesmen, chünki Ata men bilen billidur. ■ ■

33 Silerning mende xatirjemlikke ige bolushunglar üçün bularni silerge éyttim. Bu dunyada turup azab-oqubet tartisiler, emma gheyretlik bolunglar! Men bu dunya üstidin

■ 16:28 Yuh. 13:3.

■ 16:29 «Mana sen hazir ochuq éytiwatisen, temsil keltürüp sözlimiding!» — muxlislarning heqiqiy chüshen'gen-chüshenmigini 31-ayettin körünidu.

■ 16:30 «héchkimning sendin soal sorishining hajiti yoq» — menisi belkim Mesihning ularning özidin sorimaqchi bolghan soallirini téxi sorimay turupla, ularning sorimaqchi bolghinini alliqachan bilgenlikini közde tutidu. ■ 16:30 Yuh. 21:17.

■ 16:32 «hemminglar méni yalghuz tashlap herbiringlar öz yolliringlarga tarqilip kétisiler» — «öz yolliringlarga» yaki «özünglarningkige» (démek, öz öyünglarga). «Matta» 26:56, «Mar.» 14:50ni körüng. ■ 16:32 Zek. 13:7; Mat. 26:31; Mar. 14:27; Yuh. 8:29; 14:10.

ghelibe qildim! ▣

17

Eysaning muxlisleri uchün dua qilishi

¹ Eysa bu sözlerni qilghandin keyin, közlerini ershke tikip, mundaq dua qildi:

— I Ata, waqit-saet yétip keldi; Sen Oghlungni ulughlatquzghaysen; buning bilen Oghlungmu Séni ulughlatquzidu; ▣

² yeni, uning Sen uninggha tapshurghan insanalgha menggülük hayat ata qilishi uchün, uninggha pütkül et igiliridin üstün hoquq ata qilghiningdek, uni ulughlatquzghaysen. ▣ ▣

³ Menggülük hayat shuki, birdinbir heqiqiy Xuda — Séni we Sen ewetken Eysa Mesihni tonushtin ibarettur. ▣

⁴ Men Séning emel qilishim uchün tapshurghan ishingni orundishim bilen Séni yer yüzide ulughlatquzdum. ▣

⁵ I Ata, Séning alem apiride bolushtin burun men Özüngning yéningda ige bolghan shan-sherep bilen

▣ **16:33** Yesh. 9:5; Yuh. 14:27; Rim. 5:1; Ef. 2:13; Kol. 1:20.

▣ **17:1** Yuh. 12:23; 13:32. ▣ **17:2** «Sen uninggha tapshurghan insanalgha...» — grék tilida «uninggha bergen barliq insanalgha...» — démek, Mesihke étiqad qilghuchilar. ▣ **17:2** Zeb. 8:6; Mat. 11:27; 28:18; Luqa 10:22; Yuh. 3:35; 5:27; 1Kor. 15:25; Fil. 2:10; Ibr. 2:8.

▣ **17:3** Yesh. 53:11; Yer. 9:22 ▣ **17:4** Yuh. 4:34; 13:32; 14:13; 19:30.

méni Özüngning yéningda ulughlatquzhaysen. ■ ■

⁶ Sen bu dunyadin manga tallap bergen ademlerge Séning namingni ayan qildim. Ular Séningki idi, Sen ularni manga berding we ular Séning söz-kalamingni tutup keldi. ■

⁷ Ular hazir Sen manga bergen hemme nersilerning Séningdin kelgenlikini bildi.

⁸ Chünki Sen manga tapshurghan sözlerni ulargha yetküzdüm; ularmu bularni qobul qildi, shuning bilen Sendin chiqqinimni heqiqeten bilip yetti hemde Séning méni ewetkenlikinggimu ishendi. ■

⁹ Bulargha dua qilimen; bu dunyadiki ademlerge emes, belki Sen manga bergen ademlerge dua qilimen; chünki ular Séningkidur.

¹⁰ Méning barliqim Séningkidur we Séning barliqing bolsa méningkidur we men ularda sherep taptim. ■ ■

¹¹ Men emdi bu dunyada turiwermeymen; lékin ular bu dunyada qaldi we men Séning yéninggha kétéwatimen. I muqeddes Ata, Sen manga bergen

■ **17:5 «I Ata, Séning alem apiride bolushtin burun men Özüngning yéningda ige bolghan shan-sherep bilen méni Özüngning yéningda ulughlatquzhaysen»** – yaki bolmisa «I Ata, men Sen bilen birge ige bolghan shan-sherep bilen méni Özüng bilen teng ulughlandurghaysen». ■ **17:5** Yuh. 1:1, 2; 10:30; 14:9.

■ **17:6 «Sen bu dunyadin manga tallap bergen ademlerge Séning namingni ayan qildim»** – Mesihning «Séning namingni ayan qildim» éytqini némini körsitidu? Tewrat-Zeburda Xudaning nurghun namliri (Perwerdigar (Yahweh), Xuda (Elohim), Reb (Adonay) qatarliqlar) ayan qilin'ghandin kéyin Mesih qaysi namni ulargha ayan qilghan? U «Ata» emesmu? ■ **17:8** Yuh. 16:27.

■ **17:10 «men ularda sherep taptim»** – «ularda...» mushu yerde közde tutulghini belkim «Sen manga bergen ademlerde..» bolsa kérek. ■ **17:10** Yuh. 16:15.

naming arqiliq ularni saqlighinki, biz ikkimiz bir bolghinimizdek, ularmu bir bolghay. ■

¹² Men ular bilen bille bolghan waqtimda, Sen manga bergen naming bilen ularni saqlidim hem qoghdidim; we muqeddes yazmilardiki bésharetning emelge ashurulushi yolida, ularning ichidin halaketke xas bolghan kishidin bashqa birimu yoqalmidi. ■

¹³ Mana emdi séning yéninggha barimen. Méning shadliqim ularda tolup tashsun dep, bu sözlerni dunyadiki waqtimda sözlidim.

¹⁴ Men ulargha söz-kalamingni tapshurdum. Men bu dunyadin bolmighinimdek, ularmu bu dunyadin bolmighini üçün, bu dunyaning ademliri ulardin nepretlinidu. ■

■ **17:11 «Sen manga bergen naming arqiliq ularni saqlighinki...»** — bashqa birxil terjimisi: «Sen naming bilen manga tapshurup bergenlerning Sanga bolghan sadiqliqini saqlighinki,... ». Mushu yerde «Sen manga tapshurup bergen naming» bolsa yenila Xuda'Atining Öz Mesihige insanlarga ögitish üçün tapshurghan «Ata» (ibraniy tilida «Abba») dégen qimmetlik namidur. ■

■ **17:12 «Men ular bilen bille bolghan waqtimda, Sen manga bergen naming bilen ularni saqlidim hem qoghdidim;...»** — bashqa birxil terjimisi: «Séning naming bilen ularni saqlidim; Sen manga tapshurup bergenlerning Sanga bolghan sadiqliqini qoghdidim;... ». Bu «nam» yenila yuqiriqi izahatta éytqinimizdek «Ata» bolsa kérektur. **«halaketke xas bolghan kishi»** — grék tilida «halaketning oghli» dégen söz bilen ipadilnidu, u Yehuda Ishqariyotni körsitidu, elwette. Mesihke satqunluq qilghan kishining halaketke yüzlinishi toghruluq bésharetler belkim «Zeb.» 41:9, 109:1-20 we «Pend.» 24:22 (LXX)ni Öz ichige alsa kérek. ■

■ **17:12** Yesh. 8:18; Yuh. 6:39; 10:28; 18:9; Ibr. 2:13. ■ **17:14 «men bu dunyadin bolmighinimdek...»** — yaki «men bu dunyagha mensup bolmighinimdek...». ■ **17:14** Yuh. 15:19.

15 Ularni bu dunyadin ayriwetkeysen dep tilimey-men, belki ularni rezil bolghuchidin saqlighaysen, dep tileymen. ■

16 Men bu dunyadin bolmighinimdek, ularmu bu dunyadin emestur.

17 Ularni heqiqet arqiliq Özüngge muqeddes qilip atighuzghaysen, chünki söz-kalaming heqiqettur. ■ ■

18 Sen méni dunyagha ewetkinidek, menmu ularni dunyagha ewettim. ■

19 Ular mu heqiqette muqeddes qilinip Özüngge atalsun dep, özümni Sanga xas ataymen. ■ ■

20 Men yalghuz ular üçünla emes, yene ularning sözi arqiliq manga étiqad qilidighanlar üçünmu dua qilimen.

21 Ularning hemmisi bir bolghay; i Ata, Sen mende, men Sendé bolghandek, ularmu Bizde bir bolghay; shundaq bolghanda, bu dunyadikiler méni Séning ewetkenlikingge ishinidu. ■

22 Sen manga ata qilghan shan-sherepni ulargha ata qildimki, biz ikkimiz bir bolghandek, ularmu bir bolghay;

■ 17:15 «rezil **bolghuchi**» — Sheytan, Iblis. ■ 17:17 «Ularni **heqiqet arqiliq Özüngge muqeddes qilip atighuzghaysen**» — «Özüngge muqeddes qilip atighuzghaysen» grék tilida «muqeddesleshtürgeysen» dégen birla söz bilen ipadilinidu. Injilda hem Tewratta «muqeddes» dégen söz «pak» hem «Xudagha alayiten atalghan» dégen ikki uqumni bildüridu. ■ 17:17 Zeb. 119:142; Yuh. 8:4. ■ 17:18 Yuh. 20:21. ■ 17:19 «Ular mu **heqiqette muqeddes qilinip Özüngge atalsun dep...**» — «muqeddes qilinip Özüngge atalsun» grék tilida «ularmu heqiqette muqeddesleshtürülsun» dégen birla söz bilen ipadilinidu. Yuqiriqi izahatni körüng. ■ 17:19 1Kor. 1:2,30; 1Tés. 4:7. ■ 17:21 Yuh. 10:38; 14:11; Gal. 3:28.

²³ yeni men ularda, sen mende bolup, ular birlikte kamil qilin'ghay. Shu arqiliq bu dunyadikiler méni ewetkenlikingni hem méni söygingindek ularnimu söygenlikingni bilidu.

²⁴ I Ata, Sen manga bergenliringning hemmisining men bolghan yerde men bilen birge bolushini, shundaqla méning shan-sheripimni, yeni Sen alem apiride bolushtin burun méni söygenliking üçün, manga bergen shan-sherepni ularning körüşhini xalaymen. ■

²⁵ I heqqaniy Ata, bu dunyadikiler séni tonumighan, emma men Séni tonuymen we bularmu méni Séning ewetkenlikingni bildi. ■

²⁶ We men Séning namingni ulargha ayan qildim we yene dawamliq ayan qilimen. Shuning bilen, Séning manga körsetken méhir-muhebbiting ularda bolidu we menmu ularda bolay. ■

18

Eysaning tutqun qilinishi

Mat. 26:47-56; Mar. 14:43-50; Luqa 22:47-53

¹ Eysa bularni éytqandin kéyin, muxlisleri bilen bille tashqirigha chiqip Kidron jilghisining u

■ **17:24** Yuh. 12:26; 14:3; Mar. 3:14 ■ **17:25** Yuh. 15:21; 16:3, 27; 17:8. ■ **17:26** «men Séning **namingni ulargha ayan qildim**» — 6-ayet we uningdiki izahatni körüng.

qétigha ötti. U yerde bir baghche bar idi. Eysa bilen muxlisliri u baghchige kirdi. ■ ■

² Uninggha satqunluq qilidighan Yehudamu u yerni biletti, chünki Eysa muxlisliri bilen pat-pat u yerde yighilip olturatti.

³ Shuning bilen Yehuda bir top Rim leshkerliri bilen bash kahinlar hem Perisiyler ewetken qarawullarni bashlap bu yerge keldi. Ularning qollirida panus, mesh'el we qorallar bar idi. ■

⁴ Eysa béshigha chüshidighanlarning hemmisini bilip, ularning aldigha chiqip:

— Kimni izdeysiler? — dep soridi.

⁵ Nasaretlik Eysani, — dep jawab bérishiti ular.

Eysa ulargha:

— Mana men bolimen, — dédi.

(Uninggha satqunluq qilghan Yehudamu ularning arisida turatti).

⁶ Eysa: «Mana men bolimen» déwidi, ular arqisigha yénip yerge yiqilishti. ■

⁷ Shuning bilen Eysa ulardin yene bir qétim:

— Kimni izdeysiler? — dep soridi.

— Nasaretlik Eysani, — déyishti ular.

■ **18:1** «Eysa bularni éytqandin kéyin, muxlisliri bilen bille tashqirigha chiqip...» — mushu yerdiki «tashqirigha chiqip...» ziyapet bolghan öydin yaki Yérusalém shehiringning özidin chiqishni bildüridu. Kidron wadisi bolsa sheherning sirtida (sherq terepte) idi. ■ **18:1** 2Sam. 15:23; Mat. 26:36; Mar. 14:32; Luqa 22:39.

■ **18:3** Mat. 26:47; Mar. 14:43; Luqa 22:47.

■ **18:6**

«Eysa: «Mana men bolimen» déwidi, ular arqisigha yénip yerge yiqilishti» — «Yuhanna»diki bashqa bezi yerlerdiki «Men bolimen» dégen söz Xudaning «Men ezeldin Bar Bolghuchidurmen» dégen namini bildüridu. Bizningche mushu yerde «Mana men bolimen» dégenmu shu menini bildüridu; chünki anglighuchilar uni anglapla «arqilirigha yénip yerge yiqilishti».

⁸ Eysa: — Silerge éyttinghu, men shu bolimen. Eger izdigininglar men bolsam, bularni ketkili qoyunglar, — dedi.

⁹ Buning bilen özining: «Ata, Sen manga bergenlerdin héchqaysisini yittürmidim» dégen sözi emelge ashuruldi. ■ ■

¹⁰ Simon Pétrusning yénida bir qilich bolghach, u shuan uni sughurup, bash kahinning chakirigha birni urup, ong quligini shilip chüshürüwetti. Chakarning ismi Malkus idi. ■

¹¹ Eysa Pétrusqa:
— Qilichni ghilapqa sal! Ata manga tapshurghan qedehni ichmemdim? — dedi. ■ ■

Eysaning Annasning aldigha élip bérilip, soraq qilinshi

Mat. 26:57-58; Mar. 14:53-54; Luqa 22:54

¹² Shuning bilen, leshkerler topi bilen mingbéshi hem Yehudiylarning qarawulliri Eysani tutup baghlashti.

¹³ Andin uni aldi bilen Annasning aldigha élip bérishti. Annas bolsa shu yili bash kahin bolup turghan Qayafaning qéynatisi idi. ■

■ **18:9** «Buning bilen özining ... sözi emelge ashuruldi» — yaki «Buning bilen özining ... sözi emeliyette ispatlandi». Bu sözler asasen hem 6:39 hem 17:12de tépilidu. ■ **18:9** Yuh. 6:39; 10:28; 17:12.

■ **18:10** Mat. 26:51; Mar. 14:47; Luqa 22:50. ■ **18:11**

«Ata manga tapshurghan qedehni ichmemdim?» — bu «qedeh» özi tartish kérek bolghan azab-oqubetlerni körsitidu. «Mat.» 26:39, «Mar.» 14:36 we Luqa» 22:42ni körüng. ■ **18:11** Mat. 20:22; 26:39.

■ **18:13** Mat. 26:57; Mar. 14:53; Luqa 3:2; 22:54.

14 Burun Yehudiy kéngeshmisidikilerge: «Pütün xelqning *halak bolushining* ornigha, birla ademning ular üçün halak bolushi yaxshi» dep meslihet bergen kishi del shu Qayafa idi. ■ ■

Pétrusning Eysadin ténishi

Mat. 26:69-70; Mar. 14:66-68; Luqa 22:55-57

15 Emdi Simon Pétrus bilen yene bir muxlis Eysaning keynidin egiship barghanidi. U muxlis bash kahin'gha tonush bolghachqa, bash kahinning sariyigha Eysa bilen teng kirdi. ■ ■

16 Lékin Pétrus bolsa derwazining sirtida qaldi. Shunga bash kahin'gha tonush bolghan héliqi muxlis tashqirigha chiqip, derwaziwen qiz bilen sözlishop, Pétrusni ichkirige bashlap kirdi.

17 Derwaziwen bolghan shu dédek Pétrustin: — Senmu bu ademning muxlisliridin emesmu? — dep soridi.

Yaq, emes, — dédi Pétrus. ■

■ 18:14 ««Pütün xelqning halak bolushining ornigha, birla ademning ular üçün halak bolushi yaxshi» dep meslihet bergen kishi del shu Qayafa idi» — 11:49-50ni körüng. ■ 18:14

Yuh. 11:50. ■ 18:15 «yene bir muxlis...» — «yene bir muxlis» grék tilida «héliqi muxlis». Yuhanna bayanida pat-pat özini namsiz körsitip «héliqi muxlis» deydu (18:16, 20:2, 3, 4 we 8ni körüng). «U muxlis bash kahin'gha tonush bolghachqa...» — alimlar namsiz «u muxlis»ni Yuhanna dep bilidu. Chünki ushbu bayanda bolghandek u daim dégüdek peqet «öz közüim bilen körgenlirim»nila asas qilidu. 21:24ni körüng. ■ 18:15 Mat. 26:58; Mar. 14:54; Luqa 22:54. ■ 18:17 «Senmu bu ademning muxlisliridin emesmu?» — «senmu» dégen söz belkim birinchi muxlis özining Eysaning muxlisi ikenlikini bu qizgha étirap qilghanliqini körsitidu.

18 Emdi hawa soghuq bolghanliqi üçün, chakarlar we qarawullar shaxardın gülxan yaqqan bolup, uning chöriside issinip turushatti. Pétrusmu ularning yénida turup issindi. ▣

Bash kahin Annasning Eysani soraq qilishi
Mat. 26:59-66; Mar. 14:55-64; Luqa 22:66-71

19 Bash kahin bolsa Eysadin muxlisleri toghruluq we telimi toghruluq soal sorashqa bashlidi.

20 Eysa uninggha jawaben mundaq berdi:

— Men xelq-alem aldida ashkara söz qilghanmen, barliq Yehudiylar yighilidighan sinagoglarda we ibadetxanida daim telim bérip keldim, men yoshurun héchnéme démidim. ▣

21 Bularni némishqa mendin soraysen? Éytqan sözlirimni anglighanlardin sorighin; mana, ular néme dégenlikimni bilidu.

22 Eysa bu sözlerni qilghanda, yénida turghan qarawullardin biri uni bir kachat urup:

— Bash kahin'gha mushundaq jawab qayturam-sen? — dédi. ▣

23 — Eger yaman söz qilghan bolsam, uning yaman ikenlikini köpchilikning aldida körsetkin. Emma éytqanlirim durus bolsa, méni néme üçün urisen? — dédi Eysa uninggha.

24 Buning bilen Annas uni baghlaqliq péti bash

▣ 18:18 Mat. 26:69; Mar. 14:67; Luqa 22:55. ▣ 18:20 Yuh. 7:26.

▣ 18:22 Yer. 20:2; Ros. 23:2.

kahin Qayafagha yollidi. ■ ■

Pétrusning Eysadin yene ikki qétim ténishi

Mat. 26:71-75; Mar. 14:69-72; Luqa 22:58-62

²⁵ Simon Pétrus *otning* aldida issinip turuwatqanidi. *Yénidikiler*:

— Senmu uning muxlisliridin emesmiding? — déyishti.

— Yaq, emesmen, — dep tandi Pétrus. ■ ■

²⁶ U yerde bash kahinning chakarliridin, Pétrus quliqini késip tashlighan kishige tughqan birsi bar idi. U Pétrusqa:

— Baghchide séni uning bilen bille körgenidimghu?!

— dédi.

²⁷ Pétrus yene tandi. Del shu chaghda xoraz chillidi. ■

Eysaning waliy Pilatus aldida soraq qilinishi

Mat. 27:1-2, 11-31; Mar. 15:1-20; Luqa 23:1-25

²⁸ Andin ular Eysani Qayafaning yénidin rimliq waliyning ordisigha élip keldi (shu chaghda tang atqanidi). Uni élip kelgen *Yehudiylar* bolsa özimizni napak qilip bulghimayli dep, ordigha kirmidi.

■ **18:24** «buning **bilen Annas uni baghlaqliq péti bash kahin Qayafagha yollidi**» — bu ayetke qarighanda ikki bash kahin bar idi. 22-ayette Annasmu «bash kahin» déyilidu. Mumkinchiliki barki, ular nöwet boyiche bash kahinliq wezipisini ötewatqan. 19:21nimu körüng. ■ **18:24** Mat. 26:57; Mar. 14:53; Luqa 22:54. ■ **18:25** «*yénidikiler*» — grék tilida «ular». ■ **18:25** Mat. 26:71; Mar. 14:69; Luqa 22:58. ■ **18:27** Yuh. 13:38.

Bolmisa ötüp kêtish héytining dastixinidin ghizalinalmaytti. ■ ■

²⁹ Shunga *waliy* Pilatus sirtqa chiqip, ularning aldigha béríp ulargha:

— Bu ademning üstidin néme erz qilisiler? — dep soridi.

³⁰ Ular:

— Bu adem jinayetchi bolmisa, uni sizge tapshurmighan bolattuq, — dep jawab bérishiti. ■

³¹ — Uni özünglar élip kêtip, öz qanununglar boyiche hóküm chiqiringlar! — dédi Pilatus ulargha.

Yehudiylar:

— Bizning héchkimni ölümge mehkum qilish hoquqimiz yoq tursa, — déyishti.

³² Bu ishlar Eysaning özi qandaq ölüm bilen ölüdighini toghrisidiki aldin éytqan bésharetlik

■ **18:28 «...Bolmisa ötüp kêtish héytining dastixinidin ghizalinalmaytti»** — mushu ayettiki «ötüp kêtish héyti» bolsa «pétir nan héyti»ning birinchi küni (yeni birxil «shabat küni» dep hésablinatti)ni körsitidu. 19:14diki izahatni körüng. «Özimizni napak qilip bulghimayli». Ularning közqarishi: «Yehudiy emeslarning öyige kirsek bolmaydu; chünki ular belkim «napak bir nerse» (mesilen bir jeset yaki ölük nerse)ge tegken bolushi mumkin; biz ulargha tegsek ulardiki «napakliq» bizgimu yuqturulushi mumkin» dégendek idi. Démisekmu, ular köngül bölgen bu «taharetler» Tewrattiki muqeddes qanundiki «napakliq» toghruluq belgilimilerdin köp éship ketkenidi. Qiziq yéri shuki, ular «bulghinish»tin qorqup öz «pakliqini» bulghimasliqqa qizghinliq bilen tirishqini bilen, yene Xuda ewetken Qutquzghuchi-Mesihni öltürüş aldida turatti. ■ **18:28** Mat. 27:1; Mar. 15:1; Luqa 22:66; 23:1. ■ **18:30 «bu adem jinayetchi bolmisa...»** — yaki «bu adem rezil qilghuchi bolmisa...».

sözining emelge ashurulushi üçhün yüz berdi. ■ ■

³³ Andin Pilatus yene ordisigha kirip, Eysani chaqirtip, uningdin:

— Sen Yehudiylarning padishahimu? — dep soridi.

■

³⁴ Eysa uninggha:

— Bu soalni özüng sorawatamesen, yaki bashqilar men toghruluq sanga shundaq éytqanmu? — dédi.

³⁵ — Men bir Yehudiymu?! Séni manga tapshurghanlar öz xelqing we bash kahinlarghu! Néme *jinayet* ötküzgeniding? — dédi Pilatus. ■

³⁶ Eysa jawaben: — Méning padishahliqim bu dunyagha tewe emestur. Eger bu dunyagha tewe bolghan bolsa, xizmetchilirim méning Yehudiy-largha tapshurulmasliqim üçhün jeng qiliwatqan bolatti. Halbuki, méning padishahliqim bu yerge tewe emestur, — dédi. ■ ■

³⁷ Shunga Pilatus uninggha:

— Undaқта, sen padishahmu? — dédi.

Eysa jawaben: — Shundaq, éytqiningdek, padishah-

■ **18:32** «Bu ishlar Eysaning özi qandaq ölüm bilen ölüdighini toghrisidiki aldin éytqan bésharetlik sözining emelge ashurulushi üçhün yüz berdi» — oqurmenlarning éside barki, Mesih birnechche qétim Yehudiy xelqining özini öltürüş üçhün étiqadsız Yehudiy emeslarning qoligha tapshuridighanliqini we shuningdek özining rimliqlar ijad qilghan kréste ölidighanliqini éytqanidi (mesilen, «Mat.» 20:19, 26:2, «Luqa» 18:32-33, «Yh.» 3:14, 12:32-33). ■ **18:32** Mat. 20:19; Yuh. 12:32. ■ **18:33** Mat. 27:11; Mar. 15:2; Luqa 23:3. ■ **18:35** «men bir Yehudiymu?» — Pilatusning bu sözi: «Men Yehudiy emes, xelqing sen toghruluq birnéme démigen bolsa, menmu héchnéme démeymen'ghu!» dégen puriqi bar soaldur. ■ **18:36** «Méning padishahliqim bu dunyagha tewe emestur» — yaki «méning padishahliqim bu dunyadin emestur». ■ **18:36** Yuh. 6:15; 1Tim. 6:13.

men. Men shuningha tughulghanmen, we shuningha dunyagha keldim: — heqiqetke guwahliq bérishim üçündin ibarettur. Heqiqetke tewe bolghan herbir kishi bolsa méning awazimgha qulaq salidu, — dédi. ■

³⁸ Pilatus uningdin:

— «Heqiqet» dégen néme? — dep soridi.

Pilatus mushularni dep, yene tashqirigha, Yehudiylarning aldigha chiqip ulargha:

— Men uningdin héchqandaq jinayet tapalmidim. ■

³⁹ Lékin her yili ötüp kétish héytida siler üçün *mehbuslardin* birni qoyup bérish qaidem bar. Shunga bu «Yehudiylarning padishahi»ni silerge qoyup bérishimni xalamsiler? — dédi. ■ ■

⁴⁰ Ularning hemmisi jawab béríp:

— Bu ademni emes, Barabbasni qoyup béring!
— dep qiyqas-süren sélishti (Barabbas bolsa bir qaraqchi idi). ■

19

Eysaning ölümge höküm qilinishi

■ **18:37** «Shundaq, éytqiningdek» —Eysaning bu jawabning grék tilida «Shundaq, lékin ehwal del séning oylichiningdek emes» dégen puriqi chiqidu. ■ **18:38** Mat. 27:24; Luqa 23:4.

■ **18:39** «...mehbuslardin **birni qoyup bérish qaidem bar**» — yaki: «...mehbuslardin birni qoyup bérish bir aditim bar». ■ **18:39** Mat. 27:15; Mar. 15:6; Luqa 23:17. ■ **18:40** Mat. 27:16; Mar. 15:7; Luqa 23:19; Ros. 3:1.

¹ Shuning bilan, Pilatus Eysani élip béríp qamchilatti. ■ ■

² Leshkerler tikenlik shaxlarni örüp, bir taj yasap, uning béshigha kiydürüshti we uninggha *shahane* sösün renglik bir ton kiydürüp,

³ uning aldigha kélip:

— Yashighayla, i Yehudiylarning «padishahi»! — dep mesxire qiliship, uning yüzige qayta-qayta kachat saldi.

⁴ Pilatus bolsa yene ordisidin chiqip, xalayiqqa:

— Mana! Uningdin héchqandaq jinayet tapalmighanliqimni bilishinglar üçün, uni silerning aldinglargha élip chiqtim, — dédi.

⁵ Buning bilan Eysa béshigha tikenlik taj we uchisigha sösün ton kiygüzülgen halda tashqirigha élip chiqildi. Pilatus ulargha:

— Qaranglar, u ademge! — dédi. ■

⁶ Bash kahinlar we qarawullar uni körüp:

— Uni kréstleng, kréstleng! — dep warqirashti.

Pilatus ulargha: — Uni élip béríp özünglar kréstlenglar! Chünki men uningdin héchqandaq jinayet tapalmidim! — dédi.

⁷ Yehudiylar uninggha jawaben:

— Bizde shundaq bir qanun bar. Shu qanunimizgha asasen u ölümge mehkum qilinishi kérek,

■ **19:1 «Shuning bilan, Pilatus Eysani élip béríp qamchilatti»** — mushu xil «qamchilash» adette kréstlinishtin awwalqi jaza idi. Jaza eswabi tömür yaki söngék parchiliri baghlaqliq nechche taniliq qamcha idi. Bu jazaning özi shunche éghirki, jazalan'ghuchi gahi waqitlarda téxi kréstlenmey turupla, uningdin ölüp kététti. ■ **19:1** Mat. 27:26; Mar. 15:15. ■ **19:5 «Qaranglar, u ademge!»** — Pilatus mushu yerde bilmigen halda Zekeriya peyghemberning shu bésharitini aghzigha alghan idi: «Qaranglar, «Shax» dep atalghan adem!» («Zek.» 3:8, 6:12).

chünki u özini Xudaning Oghli dep atiwaldi. ▣

⁸ Pilatus bu sözni anglap téximu qorqup, ▣

⁹ yene ordisigha kirip, Eysadin:

— Sen zadi qeyerdin kelgen? — dep soridi.

Lékin Eysa uninggha jawab bermidi.

¹⁰ Shunga Pilatus uninggha: — Sen manga gep qilmamsen? Séni qoyup bérishke hoququm barliqini, shundaqla kréstleshkimu hoququm barliqini bilmemsen? — dédi.

¹¹ Eysa jawaben: — Sanga ershtin bérilmigen bolsa, méning üstümdin héchqandaq hoququng bolmighan bolatti. Shuning üçün méni sanga tapshurup bergen ademning gunahi téximu éghirdur, — dédi. ▣

¹² Shu chaghdin tartip, Pilatus uni qoyuwétishke amal izdeytti. Lékin Yehudiylar warqiriship:

— Bu ademni qoyuwetsingiz, siz Qeyserning dosti bolmighan bolisiz! Özini padishah dégen herbir kishi Qeyserge qarshi chiqqan bolidu! — dep

▣ **19:7** Law. 24:16; Yuh. 5:18; 10:3.

▣ **19:8** «Pilatus bu sözni anglap téximu qorqup,...» — Pilatus némishqa qorqti? Eger birsi özini rimliq impérator Qeyserge barawer qilip «Men Xudaning Oghli» dése, «Qeyserning düshmini» dep hésablinishi mumkin; shunga gerche uning Eysani qoyuwetküsi bolsimu, yenila shundaq qilishtin qorqatti. U yene bir tereptin, yeni ayalining Eysa toghruluq agahlandurushidin qorqishimu mumkin idi («Mat.» 27:19). ▣ **19:11** «Sanga ershtin bérilmigen bolsa, méning üstümdin héchqandaq hoququng bolmighan bolatti» — «ershtin» dégen söz grék tilida «yuqiridin». Mushu yerde shübhisizki, ershning özini körsitidu. «... méni sanga tapshurup bergen adem» — mushu yerde Yehuda emes, belki bash kahin Qayafa idi. Qayafa Yehudiylarning özlirining Qutquzghuchi-Mesihini étiqadsiz rimliqlargha tapshurghanda, emeliyette u pütkül Yehudiy xelqining wekili bolghanidi.

chuqan sélishti. ■ ■

¹³ Pilatus bu sözlarni anglap, Eysani tashqirigha chiqardi we «tash taxtayliq hoyla» dep atalghan, ibraniy tilida «Gabbata» dep atalghan yerde «soraq texti»ge olturdi

¹⁴ (u waqit ötüp kêtish héytining teyyarliq künining altinchi saiti etrapida idi). Pilatus Yehudiylargha: Mana bu silerning padishahinglardur! — dédi. ■

¹⁵ Lékin ular warqiriship: — Yoqiting, yoqiting, uni kréstleng! — dédi.

Pilatus ulargha: — Méni padishahinglarni kréstligin, demsiler? — dédi.

Bash kahinlar jawaben:

— Qeyserdin bashqa héchqandaq padishahimiz yoqtur! — dep *towlashti*.

Buning bilen Pilatus uni kréstleshke ulargha tapshurup berdi. ■

Eysaning kréstinishi

Mat. 27:32-44; Mar. 15:21-32; Luqa 23:26-39

■ **19:12** «Bu ademni qoyuwetsingiz, siz Qeyserning dosti bolmighan bolisiz!» — «Qeyser» Rim impérorining unwanı. «Qeyserning dosti» — bu mexsus bir unwan idi. Pilatus belkim ming teslikte shu alahide unwan'gha érishken bolushi mumkin. U yene shundaq yuqiri unwandin mehrum bolushtin intayin qorqatti.

■ **19:12** Ros. 17:7.

■ **19:14** «u waqit ötüp kêtish héytining teyyarliq künining altinchi saiti etrapida idi» — mushu ayettiki «ötüp kêtish héyti» bolsa «pétir nan héyti»ning birinchi küni (yeni birxil «shabat küni» dep hésablinatti)ni körsitidu. Bu kündiki héyt «Chagigah» dep atilatti («Qan.» 16:1-13, «2Tar.» 35:1, 2, 6 we 18ni körüng). «Altinchi saet» bashqa izahatlimizda éytqinimizdek, Rim waqtini körsitidu. Bu etigen saet alte idi. ■ **19:15** Yar. 49:10.

16-17 *Leshkerler* Eysani élip mangdi. U öz kréstini yüdüp, «Bash söngék jayi» (ibraníy tilida «Golgota») dégen yerge bardí. ▣

18 Ular uni shu yerde yene ikki kishi bilen teng kréstke tartti; bu terípide birsi, u terípide birsi we Eysa ularning otturisida kréstke tartildi.

19 Pilatus taxtiga élan yézip kréstke békitip qoydi. Uninggha: — «Nasaretlik Eysa — Yehudiylarning padishahi» dep yézilghanidi. ▣

20 Eysa kréstlinidighan yer sheherge yéqin bolghachqa, nurghun Yehudiylar taxtidiki sözlerni oqudi. Taxtidiki sözler ibraníyche, latinche we grékche yéziqta yézilghanidi.

21 Shunga Yehudiylarning bash kahinliri Pilatusqa:

— «Yehudiylarning padishahi» dep yazmang, belki «U özini men Yehudiylarning padishahi, dégen» dep yézing, — déyishti.

22 Biraq Pilatus jawaben:

— Yazidighanni yézip boldum! — dédi.

23 *Leshkerler* Eysani kréstligendin kéyin, uning kiyimlirini élip, tötke bölüp, herbir leshker bir ülüshtin élishti; ular hem ichidiki uzun köngleknimu élishti; lékin bu könglek tikilmigen, üstidin ayighighiche bir pütün toqulghanidi. ▣

24 Shuning üçün leshkerler bir-birige:

— Buni yirtmayli, belki chek tartishayli, kimgé chiqsa shu alsun, — déyishti.

Bu ishlar muqeddes yazmildardiki munu sözler

▣ **19:16-17** Mat. 27:26; Mar. 15:22; Luqa 23:24,25; Mat. 27:31, 33; Mar. 15:22; Luqa 23:26, 33. ▣ **19:19** Mat. 27:37; Mar. 15:26; Luqa 23:38. ▣ **19:23** Mat. 27:35; Mar. 15:24; Luqa 23:34.

emelge ashurulush üçün yüz berdi: —

«Ular méning kiyimlirimni öz arisida üleshti, Méning könglikimge érishish üçün chek tashlashti». Derweqe, leshkerler shundaq qilishti. ■ ■

²⁵ Eysaning kréstining yénida anisi, anisining singlisi, Klopasning ayali Meryem we Magdalliq Meryemler turatti. ■ ■

²⁶ Eysa anisi bilen özi söyidighan muxlisining birge turghanliqini körüp, anisigha:

— I xanim, mana séning oghlung! — dédi. ■

²⁷ Andin u bu muxlisqa:

— Mana séning anang! — dédi.

Shundin étibaren, u muxlis uni özining öyide turghuzdi.

Eysaning ölümü

Mat. 27:45-56; Mar. 15:33-41; Luqa 23:44-49

■ **19:24 «Méning könglikim»** — bashqa birxil terjimisi: «méning chapinim». Zeburda («Zeb.» 22:18) ibranij tili boyiche «chapan» yaki «könglek»ni körsitidu. «Ular méning kiyimlirimni öz arisida üleshti, méning könglikimge érishish üçün chek tashlashti» — «Zeb.» 22:18. ■ **19:24 Zeb. 22:18** ■ **19:25 «Eysaning kréstining yénida anisi, anisining singlisi, Klopasning ayali Meryem we Magdalliq Meryemler turatti»** — bu ayetni «Mat.»

27:56 bilen birlishtürüp qarighanda, «Eysaning anisining singlisi», yeni Meryemning singlisi bolsa Zebedyning ayali, shundaqla ro-sullardin Yuhanna bilen Yaqupning anisi bolush mumkinchiligi bardur. «Mar.» 15:40de u «Salomi» dep atilidu. ■ **19:25 Mat. 27:55; Mar. 15:40; Luqa 23:49.** ■ **19:26 «Eysa anisi bilen özi söyidighan muxlisining birge turghanliqini körüp...»** — «özi söyidighan muxlisi» belkim bu bayanning muellipi Yuhanna bolushi mumkin. «Kirish söz»imizni körüng.

28 Andin Eysa hemme ishlarning tamom bolghinini bilip (muqeddes yazmilardiki bésharet emelge ashurulush üçün):

— Ussap kettim! — dédi. ■ ■

29 U yerde sirke sharab bilen toldurulghan bir koza bar idi. Ular bir parche bulutni sirke sharabqa chilap, bir lépekgül gholigha baghlap, Eysaning aghzigha tenglidi.

30 Eysa sirke sharabni ichkendin kéyin:

— Tamom boldi! — dédi-de, béshini töwen qilip, rohini tapshurup berdi. ■

Eysaning biqinigha neyze sanjilishi

31 U küni *ötüp kétish héytining* teyyarlıq küni bolghachqa, kréstlen'genlerning jeketirini shabat künide kréstte qaldururmaslıq üçün (shabat küni «ulugh kün» hésablan'ghachqa) Yehudiylar Pilatustin kréstlen'genlerning putirini chéqip andin jeketirini krésttin tézrek chüshürüwétishni telep

■ 19:28 «Eysa hemme ishlarning tamom bolghinini bilip (muqeddes yazmilardiki bésharet emelge ashurulush üçün):

— Ussap kettim! — dédi» — «Zeb.» 22:15, 31- yaki 69:21ni körüng.

■ 19:28 Zeb. 22:15; 69:21.

■ 19:30 «Eysa... **béshini töwen qilip, rohini tapshurup berdi**» — Eysa «béshini töwen chüshürdi» andin, «rohini tapshurup berdi». Adettiki adem bolsa, awwal «rohini béridu» **andin** «béshini töwen chüshüridu». Démek, Eysa özi ölüshining deqiqisini talliwaldi, özlükidin öldi (10:17-18ni körüng).

qildi. ■

³² Shuning bilan leshkerler bérıp Eysa bilan bille kréstlen'gen birinchi andin ikkinchi ademning putlirini chaqti.

³³ Lékin Eysagha kelgende, uning alliqachan ölgenlikini kördi, shuning bilan uning putini chaqmidi.

³⁴ Emma leshkerlerdin biri uning biqinigha neyzini sanjiwidi, shuan qan we su éqip chiqti.

■
³⁵ Buni körgüchi silerning ishinishinglar üçün guwahliq béridu; körgüchining guwahliqi heqtur, u özining éytqanlirini heq dep bilidu.

■ **19:31 «U küni ötüp kétish héytining teyyarliq küni bolghachqa,...»** — mushu ayettiki «ötüp kétish héyti» bolsa «pétir nan héyti»ning birinchi küni (yeni birxil «shabat küni» dep hésablinatti). 14-ayet we izahatini körüng. Yuqirida éytqinimizdek, «pétir nan héyti»ning birinchi küni «shabat küni» dep hésablinatti. Shuningdek bu küni adettiki bir shabat küni (heptining yettinchi küni, yeni shenbe küni) bolghan buloshimu mumkin. Ikki tereptin «shabat» küni bolghachqa, belkim «ulugh kün» déyilishi mumkin idi. **«kréstlen'genlarning jasetlirini shabat künide kréstte qaldururmasliq üçün (shabat küni «ulugh kün» hésablan'ghachqa) Yehudiylar Pilatustin kréstlen'genlarning putlirini chéqip andin jasetlirini krésttin tézrek chühürüwétishni telep qildi»** — «Qan.» 21:22-23 we «Yeshua» 8:29de Yehudiy xelqi üçün békitilgen qanun boyiche, ölüm jazasi bérilgen birsining jesiti tüwrük yaki derexke kechkiche ésiqliq turmasliqi kérek idi; bolmisa «zémininglar napak bolidu» dep békitilgen. Kréstke tartilghanlar bezi waqitlarda ikki-üch kün ésilghandin kéyinla öletti. Eger putiliri sunulghan bolsa, köksini toluq kötürelmesliki tüpeylidin nepes alalmay tézla öletti. ■ **19:34 «Emma leshkerlerdin biri uning biqinigha neyzini sanjiwidi, shuan qan we su éqip chiqti»** — «1Yuh.» 5:6-8ni körüng. «Qan we su»ning teng chiqishi ademning heqiqiy ölgenlikini körsitidu.

36-37 Bu ishlarning hemmisi muqeddés yazmilar: «Uning bir tal söngikimu sundurulmaydu» we yene bir bésharette: «Ular özliri sanjighan ademge qaraydu» dep aldın éytilghanlarni emelge ashurush üçün yüz berdi. ■ ■

Eysaning depne qilinishi

Mat. 27:57-61; Mar. 15:42-47; Luqa 23:50-56

38 Bu ishlardin kéyin, Arimatiyalıq Yüsüp Pilatustın Eysaning jesitini élip kétishni telep qıldı (Yüsüp Eysaning muxlisiridin idi, lékin Yehudiylardin qorqqini üçün buni mexpiy tutatti); Pilatus ruxset berdi, shuning bilen Yüsüp bérıp Eysaning jesitini élip ketti. ■

39 Burun bir kéchisi Eysaning yénigha kelgen héliqi Nikodimmu murmekki bilen sebre arilashturulghan xushbuy dora-dermandın yüz jingche élip, *uning bilen bille* keldi. ■ ■

40 Ikkiylen Eysaning jesitini Yehudiylarning depne qilish aditi boyiche dora-dermanlarni chéchip, kanap rextler bilen orap képenlidi.

41 Eysa kréstlen'gen yerde bir bagh bolup, baghning ichide téxi héchkim yerlenmigen yéngi bir bosh

■ **19:36-37** «Uning bir tal söngikimu sundurulmaydu» — «Mis.» 12:10, (LXX) , 12:46, «Chöl.» 9:12, «Zeb.» 34:20. «Ular özliri sanjighan ademge qaraydu» — «Zek.» 12:10. ■ **19:36-37** Mis. 12:46; Chöl. 9:12; Zeb. 34:20; Zek. 12:10. ■ **19:38** Mat. 27:57; Mar. 15:42; Luqa 23:50; Yuh. 12:42. ■ **19:39** «Burun bir kéchisi Eysaning yénigha kelgen héliqi Nikodim» — «Yh.» 3:1-15ni körüng. «murmekki bilen sebre arilashturulghan xushbuy dora-dermandın yüz jingche élip,...» — shu chaghdiki «jing» belkim 0.325 kilogram idi, shunga dora-dermanlar 32 kiloche idi. ■ **19:39** Yuh. 3:1; 7:50.

yerlik bar idi. ■

⁴² Bu Yehudiylarning héytining teyyarlik küni bolghachqa hem bu yerlik yéqin jayda bolghanliqi üchün, ular Eysani shu yerlikke qoydi. ■

20

Eysaning tirilishi

Mat. 28:1-10; Mar. 16:1-8; Luqa 24:1-12

¹ Heptining birinchi küni tang seher, Magdalliq Meryem qebrige bardi we qebrining aghzidiki tashning éliwétilgenlikini kördi. ■ ■

² Shunga u yügürginiche kélip Simon Pétrus we Eysa söygen héliqi muxlisning yénigha kélip, ulargha: — Ular Rebni qebridin yötkiwétiptu, uni qeyerge qoyghinini bilmiduq! — dédi. ■ ■

■ **19:41** «baghning ichide téxi héchkim yerlenmigen yéngi bir bosh yerlik bar idi» — Injildiki bashqa bayanlardin éniqki, bu qebre (yerlik) tash öngkür idi. «Héchkim shu yerge qoyulmighan» bolghachqa, shu yer Tewrat qanuni boyiche pütünley «pakiz bir jay» (héch ölük tégip baqmighan) dep hésablinatti. ■ **19:42** «Yehudiylarning héytining teyyarlik küni bolghachqa,...» — «héyt» bolsa «pétir nan héyti». Uning birinchi küni bilen shabat küni oxshashla shu küni kech saet 6-de bashlinatti, shunga tézrek depne qilinish kérek idi. ■ **20:1** «heptining birinchi küni» — yeni yekshenbe küni. «Magdalliq Meryem... qebrining aghzidiki tashning éliwétilgenlikini kördi» — qebre öngkür idi («Mat.» 27:60, «Luqa» 23:53). ■ **20:1** Mat. 28:1; Mar. 16:1; Luqa 24:1. ■ **20:2** «Ular Rebni qebridin yötkiwétiptu, uni qeyerge qoyghinini bilmiduq!» — mushu ayettiki «biz» ispatlayduki, Injildiki bashqa «bayanlar»da éytilghandek, eslide Meryem bilen bille yene bashqa ayallarmu bar idi («Mat.» 28:1, «Mar.» 16:1-2. «Luqa» 23:54-24:1ni körüng). ■ **20:2** Yuh. 13:23; 21:7,20.

³ Pétrus bilan héliqi muxlis tashqirigha chiqip, qe-brige qarap yol aldi. ▣

⁴ Ikkiylen teng yügürüp mangdi, lékin héliqi muxlis Pétrustin téz yügürüp, qebrige birinchi bolup yétip bardı.

⁵ U éngiship ichige qarap, kanap képenlerning u yerde yéyikliq turghanliqini kördi, lékin ichkirige kirmidi. ▣

⁶ Uninggha egiship kelgen Simon Pétrus yétip kélip, qebrige kirdi we u yerde yéyikliq turghan kanap képenlerni,

⁷ shundaqla Eysaning béshigha oralghan yaghliqn-imu kördi. Yaghliq képenler bilen bir yerde emes, belki ayrim yerde yögeklik turatti. ▣

⁸ Andin qebrige awwal kelgen héliqi muxlismu qebrige kirip, ehwalni körüp ishendi ▣

⁹ (chünki ular uning ölümdin qayta tirilishin-ing muqerrerliki heqqide muqeddes yazmildiki bésharetni téxiche chüshenmeytti). ▣ ▣

¹⁰ Shuning bilen ikkiylen öz turalghulirigha

▣ 20:3 Luqa 24:12. ▣ 20:5 Yuh. 19:40. ▣ 20:7 Yuh. 11:44.

▣ 20:8 «Andin qebrige awwal kelgen héliqi muxlismu qe-brige kirip, ehwalni körüp ishendi» — «héliqi muxlis» (Yuhanna) némige ishendi? U shu képenlerni we yaghliqning shundaq retlik qoyulghanliqini körüp, Eysaning jesitini héchkim oghrilimidi, belki u choqum ölümdin tirildi, dep ishendi. ▣ 20:9 «uning ölümdin qayta tirilishi...» — grék tilida «uning ölgenlerning arisidin tirilishi...». «uning ölümdin qayta tirilishining muqerrerliki heqqide muqeddes yazmildiki bésharet...» — biz bashqa yerlerde körsetkinimizdek, Tewrat-Zeburda Mesihning ölümdin tirilishini körsitidighan nurghun bésharetler bardur. ▣ 20:9 Zeb. 16:10; Ros. 2:25,31; 13:35.

qaytishti. ■

Eysaning Magdalliq Meryemge körünüshi

Mar. 16:9-11

¹¹ Emma Meryem bolsa qebrining sirtida turup yighlawatatti. U yighlap turup qebrining ichige éngiship qariwidi, ■

¹² mana aq kiyim kiygen ikki perishte turatti; ularning biri Eysaning jesiti qoyulghan yerning bash teripide, yene biri ayagh teripide olturatti.

¹³ Ular Meryemdin:

— Xanim, némishqa yighlaysen? — dep soridi.

— Rebbimni élip kétiptu, uni nege qoyghanliqini bilelmeywatimen, — dédi u ulargha.

¹⁴ U shu sözlerni qilipla, keynige buruluwidi, Eysaning shu yerde turghanliqini kördi. Lékin u uning Eysa ikenlikini bilmidi. ■

¹⁵ Eysa uningdin — Xanim, némishqa yighlaysen, kimni izdeysen? — dep soridi.

Meryem uni baghwen shu, dep oylap:

— Teqsir, eger uni siz shu yerdin yötkiwetken bolsingiz, qeyerge qoyghanliqingizni éytip bergeysiz. Men uni élip kétimen, — dédi.

¹⁶ Meryem! — dédi Eysa uninggha.

Meryem burulupla, ibraniy tilida:

— Rabboni! — dédi (bu söz «ustaz» dégen menide).

¹⁷ Eysa uninggha: — Manga ésilmighin! Chünki men téxi atamning yénigha chiqmidim. Bérip qérindashlirimgha: Méni «Silerningmu Atanglarning,

■ **20:10** «Shuning bilen ikkiylen öz turalghulirigha qaytishti» — «öz turalghulirigha» grék tilida «özliriningkige» yaki «özliriningkilerge». ■ **20:11** Mat. 28:1; Mar. 16:5; Luqa 24:4.

■ **20:14** Mat. 28:9; Mar. 16:9.

yeni méning Atamning, silerning Xudayinglarning, yeni méning Xudayimning yénigha chiqimen!» deydu, — dep yetküzgin, dédi. ■ ■

¹⁸ Shuning bilen Magdalliq Meryem muxlislarning yénigha béríp, ulargha: «Rebni kördüm!» dédi we shundaqla Eysa özige éytqan u sözlerni ulargha yetküzdi. ■

Eysaning muxlislirigha körünüshi

Mat. 28:16-20; Mar. 16:14-18; Luqa 24:36-49

¹⁹ Shu küni kechte, yeni heptining birinchi küni kechte, Yehudiylardin qorqqanliqi üçün muxlislar yigilghan öyde ishiklirini him taqiwalghanidi; shu waqitta, Eysa kélip ularning otturisida *körünüp*, öre turghan halda ulargha: — Silerge aman-xatirjemlik bolghay! — dédi. ■ ■

²⁰ Buni dep, qollirini we biqinini ulargha körsetti. Shuning bilen muxlislar Rebni körginidin shadlandi. ■

²¹ Shunga Eysa ulargha yene:

■ **20:17** «Eysa **uninggha**: — **Manga ésilminghin!.. dédi**» — «manga ésilminghin!» yaki «manga qol tegküzüwerme». Kéyinki sözler buning menisining «ésilminghin» ikenlikini éniq körsitidu. «**Béríp qérindashlirimgha: Méni «Silerningmu atanglarning, yeni méning Xudayimning yénigha chiqimen!» deydu, — dep yetküzgin**» — Eysaning Magdalliq Meryemge körünüshi toghruluq we uninggha éytqan bu muhim sözliri toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ **20:17** Zeb. 22:22; Mat. 28:10; Yuh. 16:2; Ibr. 2:11. ■ **20:18** Mat. 28:8; Mar. 16:10; Luqa 24:9. ■ **20:19** «**Silerge xatirjemlik bolghay**» — ibraniy tilida «Shalom eleyqum!» dégen söz bilen ipadilininidu, ereb tilida «essalamueleykum». ■ **20:19** Mar. 16:14; Luqa 24:36; 1Kor. 15:5. ■ **20:20** Yuh. 16:22.

— Silerge aman-xatirjemlik bolghay! Ata méni ewetkinidek, menmu silerni ewetimen, — dédi. ■

²² Bu sözni éytqandin kéyin, u ularning üstige bir püwlep:

— Muqeddes Rohni qobul qilinglar.

²³ Kimning gunahlrini kechürsenglar, uning gunahi kechürüm qilinidu; kimning gunahlrini tutuwalsanglar, shuning gunahi tutuwélinidu! — dédi. ■ ■

Eysaning Tomasqa körünüshi

²⁴ Emma on ikkiyenning biri, yeni «qoshkézek» dep atalghan Tomas Eysa kelgende ularning yénida emes idi. ■

²⁵ Shunga bashqa muxlislar uningha:

— Biz Rebni körduq! — déyishti. Lékin Tomas ulargha:

■ **20:21** Yesh. 61:1; Mat. 28:19; Mar. 16:15; Luqa 4:18; Yuh. 17:18.

■ **20:23** «Kimning gunahlrini kechürsenglar, uning gunahi kechürüm qilinidu; kimning gunahlrini tutuwalsanglar, shuning gunahi tutuwélinidu!» — bu rosullarning kishilerning gunahini toluq kechürüm qilish hoquqi bar, dégenlik emes. Undaq hoquq peqet Xudaghila tewedur. «Mat.» 16:19 we 18:18ni körüng. Bizningche, bu «gunahlarni kechürüm qilish» jamaetning tertipige baghliqtur. Éghir gunah sadir qilghan étiqadchilar jamaetke qatnishiweremdu? Rebbimiz «Mat.» 18:15-20de bu mesile toghruluq emr béridu; bu emr boyiche jamaetning gunah sadir qilghan emma towa qilmighan qérindashlrini jamaettin chiqirish hoquqi bardur. «Korintliqlargha (1) we (2)»diki «qoshumche söz»imizni körüng, bolupmu «2Kor.» 2:11 toghruluq chüshendürüşhimizni körüng. ■ **20:23** Mat. 16:19; 18:18. ■ **20:24** ««qoshkézek» dep atalghan Tomas» — grék tilida ««Didimus» dep atalghan Tomas».

— Uning qollarida mixlarning izini körmigüche, mixlarning izigha öz barmiğimni we biqinigha öz qolumni tiqip baqmighuche, hergiz ishenmeymen, — dédi.

²⁶ Sekkiz künden kéyin, muxlislar yene shu öy ichide jem bolghanda, Tomasmu ular bilen bille idi. Ishikler taqaqliq tursimu, Eysa kélip ularning arisida turup:

— Silerge aman-xatirjemlik bolghay! — dédi.

²⁷ Andin u Tomasqa:

— Barmiqingni bu yerge tegküzüp, qollirimgha qara. Qolungni uzitip, biqinimgha tiqip, gumanda bolmay, ishen'güchi bolghin! — dédi. ▣

²⁸ Tomas uninggha: — Méning Rebbim hem méning Xudayimsen! — dep jawab berdi. ▣

²⁹ Eysa uninggha:

— Méni körgenliking üçün ishending. Körmey turup ishen'güchiler bextliktur! — dédi. ▣

Ushbu kitabning meqsiti

³⁰ Eysa muxlislirining aldida bu kitabta xatirilenmigen bashqa nurghun möjizilik alametlernimu körsetti. ▣

³¹ Lékin mushular silerni Eysaning Mesih, shundaqla Xudaning Oghli ikenlikige ishensun hem bu arqiliq *uninggha* étiqad qilip, uning nami arqiliq hayatliqqa érishsun, dep yézildi.

▣ **20:27** 1Yuh. 1:1. ▣ **20:28** «Méning Rebbim hem méning Xudayimsen!» — grék tilida «Méning Rebbim hem méning Xudayim!». Hazir barliq muxlislar Mesihning toluq salahiyitini tonup yetkenidi. ▣ **20:29** 1Pét. 1:8. ▣ **20:30** Yuh. 21:25.

21

Eysaning yette muxlisigha körünüshi

¹ Bu ishlardin kéyin, Eysa Tibériyas déngizining boyida muxlisirigha yene bir qétim köründi. Uning bu qétimqi körünüshi mundaq boldi: ■

² Simon Pétrus, «qoshkézek» dep atalghan Tomas, Galiliyediki Kanaliq Nataniyel, Zebediyning oghulliri we bashqa ikki muxlis bille idi. ■

³ Simon Pétrus:

Men béliq tutqili barimen, — dédi.

Köpchilik:

Bizmu sen bilen bille barimiz, — déyishti.

Ular tashqirigha chiqip, kémige olturdi, lékin shu bir kéche héchnerse tutalmidi.

⁴ Tang atay déginide, Eysa qirghaqta turatti, biraq muxlislar uning Eysa ikenlikini bilmidi.

⁵ Shunga Eysa:

— Balilar, silerde yégüdek bir nerse yoqqu? — dep soridi.

— Yoq, — dep jawab berdi ular. ■

⁶ Eysa ulargha — Torni kémining ong teripige tashlanglar, shundaq qilsanglar tutisiler, — dédi.

Shuning bilen ular torni *shu yaqqa* tashlap, shundaq köp béliq tuttiki, hetta torni tartip chiqiralmay qaldi. ■ ■

■ **21:1** «Tibériyas déngizi» — Galiliyede bolup, «Galiliye déngizi» we «Xinneseret köli» depmu atilidighan chong köldur. ■ **21:2** Mat.

4:21; Mar. 1:19; Yuh. 1:46.

■ **21:5** «silerde yégüdek bir nerse yoqqu?» — grék tilida «béliq tuttunglarmu?» dégenni puritidu.

■ **21:6** «Torni kémining ong teripige tashlanglar, shundaq qilsanglar tutisiler» — Galiliye déngizidiki béliqlar kündüzi déngiz astigha chüshüwalidighini tüpeylidin, shu waqitta béliq tutush zadi mumkin emes idi. ■ **21:6** Luqa 5:4, 6, 7.

⁷ Eysa söygen muxlis Pétrusqa:

— Bu Rebqu! — dédi.

Simon Pétrus uning Eysa ikenlikini anglap, tonini özige yögep (chünki *bélining asti* yalingach idi) özini déngizgha tashlidi. ■

⁸ Qirghaqtin anche yiraq emes bolup, texminen ikki yüz gez yiraqliqta bolghachqa, qalghan muxlislar béliq bilen tolghan torni tartip kichik kémisi bilen qirghaqqa keldi. ■

⁹ Ular qirghaqqa chiqqanda, shaxardin yéqilghan, üstide béliq qoyuqluq gülxanni we nanni kördi.

¹⁰ Eysa:

— Emdi tutqan béliqinglardin ekélinglar, — dédi. ■

¹¹ Simon Pétrus *kémige* chiqip, torni qirghaqqa tartip chiqardi. Tor chong béliqlar bilen tolghan bolup, jemiý bir yüz ellik üç béliq bar idi. Béliq shunche köp bolghini bilen, tor yirtilmighanidi. ■ ■

¹² Eysa:

— Kélinglar, nashta qilinglar, — dédi. Muxlislarning ichidin héchkim uningdin:

— Sen kim bolisen? — dep sorashqa pétinalmidi. Chünki ular uning Reb ikenlikini bildi. ■

¹³ Eysa nanni ekilip ulargha berdi hem béliqlarnimu shundaq qildi.

■ **21:7** Yuh. 13:23; 20:2.

■ **21:8** «texminen ikki yüz gez» —

yüz métrdek. ■ **21:10** Luqa 24:41.

■ **21:11** «Béliq shunche

köp bolsimu, tor yirtilmighanidi» — buning ehmiyiti toghru-luq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ **21:11** Luqa 5:5-6

■ **21:12** «Muxlislarning ichidin héchkim uningdin: — Sen kim bolisen? — dep sorashqa pétinalmidi. Chünki ular uning Reb ikenlikini bildi» — Reb Eysa ulargha tonush bolghan qiyapettin bashqa birxil qiyapette ulargha körün'gen bolsa kérek.

14 Mana bu Eysaning ölgendin kéyin tirilip, özini muxlisirigha üçinchi qétim ayan qilishi idi. ■

Eysaning Pétrusning özidin üç qétim ténishidin kéyin uni eslige keltürüshi

15 Ular nashta qilghandin kéyin, Eysa Simon Pétrustin:

— Yunusning oghli Simon, sen méni bulardinmu chongqur söyemsen? — dep soridi.

— Shundaq Reb, méning séni söyidighanliqimni sen bilisen! — dédi Pétrus.

Eysa uninggha:

Undaqa, qozilirimni otlitip baq! — dédi. ■ ■

16 U ikkinchi qétim yene uningdin:

— Yunusning oghli Simon, méni söyemsen? — dep soridi.

Pétrus yene:

■ **21:14** «Eysaning ölgendin kéyin tirilip» — grék tilida «Eysaning ölgenler ichidin tirilip,...». «özini **muxlisirigha üçinchi qétim ayan qilishi**» — belkim on bireylenning jem bolghan waqtida ulargha nisbeten üçinchi qétimqi körünüshini körsitidu.

■ **21:15** «Yunusning oghli Simon» — «Yunus» — grék tilida we ibraniy tilida «Yonah» (erebche «Yunus»). Bezi kona köchürmilerde «Yuhanna» déyilidu. «**méni bulardinmu chongqur söyemsen**» — mushu soalda «bular» kimni bildüridu? Bizningche eyni yerde turghan bashqa muxlisarlarni körsitidu. «Qoshumche söz»imizde yene toxtilimiz. «**méning séni söyidighanliqimni sen bilisen!**» — «söyidighanliqim» mushu yerde adette «dost tutush» dégen bir péil bilen ipadilinidu. Bu sözning menisi grék tilidiki «söyüş»tin ajiz bolghachqa, bezi alimlar Pétrusning sözi «méning sanga bolghan muhebbitimni «söyüş» dégili bolmaydu, peqet «dost tutush» dégili bolidu» dégendek kichik péilliqni bildüridu yaki bolmisa Pétrusning özining Eysagha bolghan muhebbitige gumani barliqini bildüridu, dep qaraydu. Biz bu közqarashqa qayilmiz. ■ **21:15** Mat. 26:33-34

— Shundaq, Reb, méning séni söyidighanliqimni bilisen, — dédi.

Eysa uninggha:

— Undaqa, qoylirimni baq, — dédi. ■

¹⁷ Üchinchi qétim uningdin yene:

— Yunusning oghli Simon, méni söyemsen? — dep soridi.

Pétrus Eysaning üchinchi qétim özidin: «Méni söyemsen?» dep sorighanliqigha köngli yérin bolup:

— Reb, sen hemmini bilisen, séni söyidighanliqimnimu bilisen, — dédi.

Eysa uninggha:

— Undaqa, qoylirimni otlat. ■ ■

¹⁸ Berheq, berheq, sanga shuni éytip qoyayki, yash waqtingda bélingni özüng baghlap, qeyerge baray déseng shu yerge mangatting; lékin yashan'ghanda, qolliringni uzitisen we bashqa birsi séni baghlap, sen xalimaydighan yerge élip kétidu, — dédi. ■ ■

¹⁹ Eysa bu sözni Pétrusning qandaq ölüş ar-

■ **21:16** «...Reb, méning séni söyidighanliqimni bilisen» — «söyidighanliqim» dégen söz -15-ayettikidek «dost tutush» dégen péil bilen ipadiliniidu. ■ **21:17** «Yunusning oghli Simon, méni söyemsen?» — «söyemsen» — Eysa bu qétim «söyüş»ni bildürüş üçün (15-ayettiki) «dost tutush» dégen péilni ishlitidu. «Reb, sen hemmini bilisen, séni söyidighanliqimnimu bilisen» — bu ayettiki «söyemsen?» we «söyidighanliqim» ikkisi yuqirida tilgha élin'ghan «dost bolush» dégen péil bilen ipadiliniidu. ■ **21:17** Yuh. 16:30; Luqa 22:31-34 ■ **21:18** «yashan'ghanda, qolliringni uzitisen we bashqa birsi séni baghlap, sen xalimaydighan yerge élip kétidu» — bezi kona tarixlar boyiche, rosul Pétrus axirda Rebbi Eysadek kréstlen'gen (Rim shehiride). ■ **21:18** Yuh. 13:36; Ros. 12:3; 2Pét. 1:14.

qiliq Xudagha shan-sherep keltüridighanliqini éniq bildürüş üçün éytti. Andin, uninggha yene:

— Manga egeshküchi bolghin, — dédi. ■

²⁰ Pétrus keynige burulup, Eysa söyidighan muxlisning egiship kéliwatqanliqini kördi (bu muxlis kechlik tamaqta Eysaning quchiqligha yölinip: «I Reb, séni tutup bérighan kimdu?» dep sorighan muxlis idi). ■ ■

²¹ Pétrus uni körüp, Eysadin:

— I Reb, bu adem kéyin qandaq bolar? — dep soridi.

²² Eysa uninggha: — Eger men qayta kelgüche uning turup qélishini xalisammu, séning buning bilen néme karing?! Manga egeshküchi bolghin, — dédi.

²³ Buning bilen qérindashlar arisida «Héliqi muxlis ölmeydu» dégen gep tarqaldi. Lékin Eysa Pétrusqa: «U ölmeydu» démigenidi, belki peqet: «Eger men qayta kelgüche uning turup qélishini xalisammu, séning buning bilen néme karing?!» dégenidi.

Xatime

²⁴ Bu ishlargha guwahliq bergüchi hemde bu ishlarni xatiriligüchi ene shu muxlistur. Uning guwahliqining heqiqet ikenlikini bilimiz. ■

²⁵ Eysa bulardin bashqa nurgun ishlarnimu qilghanidi; eger ularning hemmisi bir-birlep

■ 21:19 2Pét. 1:14.

■ 21:20 «Pétrus keynige burulup, Eysa söyidighan muxlisning egiship kéliwatqanliqini kördi..» — yuqirida éytqinimizdek, «Eysa söyidighan muxlis» rosul Yuhannadur.

■ 21:20 Yuh. 13:23; 20:2; 21:7. ■ 21:24 Yuh. 19:35.

yézilghan bolsa, méningche yézilghan kitablar
pütkül alemning özige sighmaytti! ▣

Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-09-19

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 19 Dec 2025 from source files dated 12 Dec 2025

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5